

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การประเมินโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. โรงเรียนอนุบาลห้วยทับทัน ผู้ประเมินได้ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการประเมินโครงการ และนำเสนอผลการศึกษาตามลำดับดังนี้

1. โครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนคุณธรรม สพฐ.
2. แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินโครงการ
  - 2.1 ความหมายของการประเมินโครงการ
  - 2.2 วัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการ
  - 2.3 ประโยชน์ของการประเมินโครงการ
  - 2.4 ประเภทของการประเมินโครงการ
  - 2.5 ขั้นตอนการประเมินโครงการ
  - 2.6 รูปแบบการประเมินโครงการ
3. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการประเมินชิปปี้ (CIPP Model)
  - 3.1 วิธีการประเมินโดยใช้รูปแบบการประเมินชิปปี้
  - 3.2 การประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินชิปปี้เพื่อการประเมินโครงการ
4. แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม
  - 4.1 ความหมายของคุณธรรมและจริยธรรม
  - 4.2 ความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรม
  - 4.3 ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม
  - 4.4 องค์ประกอบของคุณธรรมจริยธรรม
5. แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ
  - 5.1 ความหมายของความพึงพอใจ
  - 5.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ
  - 5.3 การวัดความพึงพอใจ
6. ข้อมูลพื้นฐานโรงเรียนอนุบาลห้วยทับทัน
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 7.1 งานวิจัยในประเทศ
  - 7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

โครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนคุณธรรม สพฐ.

1. ความเป็นมาและความสำคัญ

โรงเรียนอนุบาลห้วยทับทัน มุ่งเน้นการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ ทักษะ และประสบการณ์ในการเรียนรู้และการทำงาน เพื่อให้เป็นนักเรียนเป็นคนเก่ง คนดี และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 มาตรา 6 ว่าการจัดการศึกษาต้องเป็นไป เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรมจริยธรรม ในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และกระทรวงศึกษาธิการมีนโยบาย ในการพัฒนาระบบการศึกษา โดยให้ความสำคัญกับการยกระดับการศึกษาให้มีคุณภาพและ ได้มาตรฐานสากล ควบคู่ไปกับการส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และปลูกฝังค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม สร้างวินัยจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคม การยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และความภาคภูมิใจในความเป็นไทย สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีจุดเน้นพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีเป้าหมายมุ่งพัฒนาเด็กและ เยาวชนโดยใช้คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นพื้นฐานในการจัดการ เรียนรู้ พร้อมทั้งยังมีการจัดเวลาให้ผู้เรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนา องค์กรรวมของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความตระหนักในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่มี คุณภาพ อีกทั้งรับผิดชอบต่อเยาวชนทุกคน มีความรู้ ความสามารถ เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข ตามนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้จัดทำ โครงการ “โรงเรียนคุณธรรม สพฐ.” ขึ้น เพื่อพัฒนาโรงเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้นักเรียน ครู ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษา ตระหนักรู้ เข้าใจ และมีกระบวนการคิดอย่างมีเหตุมีผล ชิมชัปปคุณค่าแห่งคุณธรรมความดีอย่างเป็นธรรมชาติและสร้างความรู้สึกรับผิดชอบชีวิต ภูมิใจในการทำ ความดี และร่วมกันสร้างเครือข่ายชุมชนองค์กรแห่งคุณธรรม และในปีการศึกษา 2561 โรงเรียน อนุบาลห้วยทับทัน ได้เข้าร่วมโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ซึ่งโรงเรียนได้ดำเนินการจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม และแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการปลูกฝังคุณธรรม รวมทั้งจัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนา คุณธรรมจริยธรรมนักเรียนตามแนวทางการดำเนินงานของโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ.

จากสภาพการดำเนินโครงการปีการศึกษา 2562 พบว่า การดำเนินโครงการยังไม่เป็น ระบบ ขาดการวางแผน ขั้นตอนการจัดกิจกรรมไม่ต่อเนื่อง นักเรียนมีพฤติกรรมด้านคุณธรรมเพื่อ การพัฒนาตน คุณธรรมเพื่อการพัฒนาการทำงาน และคุณธรรมเพื่อการพัฒนาการอยู่ร่วมกันในสังคม ยังไม่เป็นที่น่าพอใจ นักเรียนบางส่วนยังไม่เห็นความสำคัญและไม่ให้ความร่วมมือในด้านคุณธรรม จริยธรรมเท่าที่ควร นักเรียนขาดความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม ซึ่งควรได้รับการส่งเสริมให้มี พฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมสูงขึ้น และลดปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ปลูกฝังคุณธรรมที่สังคม ยอมรับ ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนมีความต่อเนื่อง ส่งผลต่อ นักเรียนอย่างยั่งยืน โรงเรียนอนุบาลห้วยทับทัน จึงได้จัดทำโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ในโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. โรงเรียนอนุบาลห้วยทับทัน ซึ่งดำเนินการในปีการศึกษา 2563

2. วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อให้นักเรียนมีคุณธรรมเพื่อการพัฒนาตน ประกอบด้วยคุณธรรม 6 ด้าน คือ รักสะอาด ความสนใจใฝ่รู้ ความเชื่อมั่นในตนเอง การพึ่งตนเอง การรักษาศีล 5 หรือหลักธรรมพื้นฐานของศาสนาที่ตนนับถือ และการหลีกเลี่ยงอบายมุข

2. เพื่อให้นักเรียนมีคุณธรรมเพื่อการพัฒนาการทำงาน ประกอบด้วยคุณธรรม 6 ด้าน คือ ความประหยัด ความมีวินัย ความอดุสาหะ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต และความมีน้ำใจ

3. เพื่อให้นักเรียนมีคุณธรรมเพื่อการพัฒนาการอยู่ร่วมกันในสังคม ประกอบด้วยคุณธรรม 6 ด้าน คือ ความกตัญญูกตเวที ความเสียสละ ความสามัคคี ความมีมนุษยสัมพันธ์ ความเป็นประชาธิปไตย และจิตสาธารณะ

3. เป้าหมายของโครงการ

เป้าหมายของโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. คือ การปฏิบัติตนของนักเรียนตามกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น เพื่อให้นักเรียนมีพฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรม คือ คุณธรรมเพื่อการพัฒนาตน คุณธรรมเพื่อพัฒนาการทำงาน และคุณธรรมเพื่อการพัฒนาการอยู่ร่วมกันในสังคม มีเป้าหมายดังนี้

1. กิจกรรมปฏิบัติธรรมนำชีวิต ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย 5 กิจกรรม คือ 1) กิจกรรมนั่งสมาธิ 2) กิจกรรมถวายเพลทุกวันพระ 3) กิจกรรมสวดมนต์ประจำวันศุกร์ 4) กิจกรรมตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง และ 5) กิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรม นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 โรงเรียนอนุบาลห้วยทับทัน ปีการศึกษา 2563 จำนวน 318 คน

2. กิจกรรมสร้างวินัยในตนเอง ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย 5 กิจกรรม คือ 1) กิจกรรมแต่งกายถูกระเบียบและร่างกายสะอาด 2) กิจกรรมรักษาความสะอาดภายในโรงเรียน 3) กิจกรรมแปรงฟัน 4) กิจกรรมเข้าแถวเคารพธงชาติ และ 5) กิจกรรมการรับประทานอาหารเช้ากลางวัน นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 โรงเรียนอนุบาลห้วยทับทัน ปีการศึกษา 2563 จำนวน 318 คน

3. กิจกรรมน้อมนำกตัญญู ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย 3 กิจกรรมคือ กิจกรรมไหว้ครู กิจกรรมวันแม่แห่งชาติ และกิจกรรมรำลึกถึงสุนทรภู่ครูกวี นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 โรงเรียนอนุบาลห้วยทับทัน ปีการศึกษา 2563 จำนวน 318 คน

4. กิจกรรมทำความดีเพื่อสังคม นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 โรงเรียนอนุบาลห้วยทับทัน ปีการศึกษา 2563 จำนวน 318 คน

5. กิจกรรมประชาธิปไตย นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 โรงเรียนอนุบาลห้วยทับทัน ปีการศึกษา 2563 จำนวน 318 คน

6. กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 โรงเรียนอนุบาลห้วยทับทัน ปีการศึกษา 2563 จำนวน 318 คน

7. กิจกรรมเปิดเทอมสร้างสุขให้ความรักก่อนให้ความรู้ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 โรงเรียนอนุบาลห้วยทับทัน ปีการศึกษา 2563 จำนวน 318 คน

8. กิจกรรมโรงเรียนศีล 5 ตามรอยพ่ออยู่อย่างพอเพียง นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 โรงเรียนอนุบาลห้วยทับทัน ปีการศึกษา 2563 จำนวน 318 คน

9. กิจกรรมเด็กดีมีคุณธรรม นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 โรงเรียนอนุบาล ห้วยทับทัน ปีการศึกษา 2563 จำนวน 318 คน

10. กิจกรรมโครงการคุณธรรมตามคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน นักเรียนระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 โรงเรียนอนุบาลห้วยทับทัน ปีการศึกษา 2563 จำนวน 318 คน

11. กิจกรรมเปิดบ้านคุณธรรม นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 โรงเรียน อนุบาลห้วยทับทัน ปีการศึกษา 2563 จำนวน 318 คน

การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการ มุ่งส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ได้แก่ คุณธรรมเพื่อการพัฒนาตน คุณธรรมเพื่อการพัฒนาการทำงาน และคุณธรรมเพื่อพัฒนา การอยู่ร่วมกันในสังคม ทั้งนี้หลังจากการดำเนินโครงการเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว ครูจะทำการประเมิน พฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนทั้ง 3 กลุ่ม ซึ่งนักเรียนต้องมีพฤติกรรมโดยรวมอยู่ในระดับดี ขึ้นไป โดยใช้เกณฑ์ค่าเฉลี่ย $(\bar{x}) \geq 3.51$ จึงถือว่าผ่านเกณฑ์การประเมิน

4. บุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ ครู นักเรียน ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน และผู้นำชุมชน

5. วิธีดำเนินการ

5.1 ชั้นการวางแผน

5.1.1 ศึกษานโยบายของโรงเรียนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับโครงการฯ

5.1.2 ศึกษาผลการดำเนินโครงการฯ ในปีการศึกษาที่ผ่านมา

5.1.3 ศึกษาสภาพปัญหา วิเคราะห์บริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และข้อมูล นักเรียนด้านพฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรม

5.1.4 วางแผนพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนและกำหนดคุณธรรมจริยธรรม ที่ต้องการพัฒนาตามแนวทางการประเมินคุณธรรมนักเรียนของสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา ประกอบด้วย

กลุ่มที่ 1 คุณธรรมเพื่อพัฒนาตน เป้าหมาย คือ ผู้เรียนพัฒนาคุณธรรม ของตนได้เต็มตามศักยภาพและดำรงตนอย่างมีความสุขโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น ประกอบด้วยคุณธรรม 6 ประการ คือ รักสะอาด ความสนใจใฝ่รู้ ความเชื่อมั่นในตนเอง การพึ่งตนเอง การรักษาศีล 5 หรือ หลักธรรมขั้นพื้นฐานของศาสนาที่ตนนับถือ และการหลีกเลี่ยงอบายมุข

กลุ่มที่ 2 คุณธรรมเพื่อพัฒนาการทำงาน เป้าหมาย คือ ความสำเร็จของ การทำงานรายบุคคลและการทำงานกลุ่ม ประกอบด้วยคุณธรรม 6 ประการ คือ ความประหยัด ความ มีวินัย ความอดุสาหะ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต และความมีน้ำใจ

กลุ่มที่ 3 คุณธรรมเพื่อการพัฒนาการอยู่ร่วมกันในสังคมเป้าหมาย คือ สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน ประกอบด้วยคุณธรรม 6 ประการ คือ ความกตัญญูกตเวที ความเสียสละ ความสามัคคี ความมีมนุษยสัมพันธ์ ความเป็นประชาธิปไตย และมีจิตสาธารณะ

5.1.5 เขียนโครงการและแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานของโครงการส่งเสริม คุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. โรงเรียนอนุบาลห้วยทับทัน

5.1.6 จัดทำรายละเอียดของกิจกรรมและวิธีการดำเนินกิจกรรมแต่ละกิจกรรมตามโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. โรงเรียนอนุบาลห้วยทับทัน

5.2 ชั้นการดำเนินงาน

5.2.1 ประชุมคณะกรรมการดำเนินงาน เพื่อชี้แจงโครงการฯและมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบ

5.2.2 ดำเนินการจัดโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ตามแผนการดำเนินงานที่วางไว้ โดยจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับการส่งเสริมคุณธรรมในแต่ละด้าน โดยเน้นให้นักเรียนทุกคนฝึกปฏิบัติจริง ประกอบด้วย 11 กิจกรรม ดังนี้

1) กิจกรรมปฏิบัติธรรมนำชีวิตเป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดทำขึ้นเพื่อพัฒนาคุณธรรมของผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพและดำรงตนอย่างมีความสุขโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย 5 กิจกรรม คือ

1.1) กิจกรรมนั่งสมาธิ โดยดำเนินกิจกรรมทุกวันหลังกิจกรรมหน้าเสาธง ตั้งแต่เวลา 08.20 น. ถึง 08.30 น.

1.2) กิจกรรมถวายเพลทุกวันพระ โดยดำเนินกิจกรรมทุกวันพระตลอดปีการศึกษาโดยมอบหมายวันละ 1 สายชั้น นำภัตตาหารไปถวายที่วัดป่าประหารังสรรค์

1.3) กิจกรรมสวดมนต์ประจำวันศุกร์ เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้นักเรียนได้ฝึกสวดมนต์โดยใช้บทสวดมนต์สำหรับนักเรียนทุกวันศุกร์ เวลา 15.00 น. ถึง 16.00 น. ตลอดปีการศึกษา นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6

1.4) กิจกรรมตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง เป็นกิจกรรมที่จัดทำขึ้นเพื่อให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติการตักบาตรข้าวสารอาหารแห้งอย่างถูกวิธี โดยจัดทำเดือนละ 1 ครั้ง คือ ในวันขึ้น 15 ค่ำของแต่ละเดือน ถ้าตรงกับวันหยุดให้เลื่อนไปในวันทำการถัดไป นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมคือ นักเรียนทุกคน ครู และผู้ปกครองนักเรียน

1.5) กิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรม เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 ได้เข้าค่ายคุณธรรมเป็นเวลา 2 วัน 1 คืน โดยวิทยากรที่ให้ความรู้ในการเข้าค่ายคุณธรรม คือ พระวิทยากร จำนวน 8 รูป

2) กิจกรรมสร้างวินัยในตนเอง เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดทำขึ้นเพื่อให้นักเรียนประพฤติปฏิบัติตนตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ กติกา และข้อตกลงต่าง ๆ ของสังคม ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย 5 กิจกรรม คือ

2.1) กิจกรรมแต่งกายถูกระเบียบและร่างกายสะอาด เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนแต่งกายให้ถูกระเบียบของโรงเรียนและรักษาความสะอาดของร่างกาย โดยกำหนดให้แต่ละห้องเรียนจัดทำถูกระเบียบและข้อตกลงของห้องเรียน ระเบียบข้อบังคับของโรงเรียน ซึ่งมีการตรวจสอบเป็นประจำทุกวันโดยครูประจำชั้น

2.2) กิจกรรมรักษาความสะอาดภายในโรงเรียน เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนทำความสะอาดบริเวณโรงเรียนที่ได้รับมอบหมาย โดยแบ่งเขตรับผิดชอบเป็นระดับชั้น ทำความสะอาดตั้งแต่เวลา 7.30 น. ถึง 08.00 น. แล้วจัดให้มีการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่โดยคณะกรรมการสถานักเรียนแล้วรายงานผลหน้าเสาธงเป็นประจำทุกวัน

2.3) กิจกรรมแปรงฟัน เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนมีวินัยในการแปรงฟันหลังอาหารเที่ยง ในเวลา 12.20 น. ถึง 12.30 น. ซึ่งมีการติดตามตรวจสอบการแปรงฟันโดยครูประจำชั้นทุกวัน

2.4) กิจกรรมเข้าแถวเคารพธงชาติ เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนมีวินัยในการเข้าแถวและมีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย โดยจัดกิจกรรมในเวลา 08.00 น. ถึง 08.20 น. ซึ่งมีการตรวจสอบเป็นประจำทุกวันโดยครูประจำชั้น

2.5) กิจกรรมรับประทานอาหารกลางวัน เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนมีวินัย มารยาทในการรับประทานอาหารกลางวันร่วมกับผู้อื่น เช่น ไม่รับประทานอาหารมูมมาม ไม่ส่งเสียงดังขณะรับประทานอาหาร โดยมีครูประจำชั้นคอยกำกับดูแลในระหว่าง เวลา 11.30 น. ถึง 12.00 น.

3) กิจกรรมน้อมนำกตัญญู เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดทำขึ้นเพื่อให้นักเรียนได้แสดงออกถึงการรู้คุณและการสนองคุณต่อพ่อแม่ บุพการี บุคคลในครอบครัว ผู้มีพระคุณครู โรงเรียน ชุมชน สังคม ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย 3 กิจกรรม คือ

3.1) กิจกรรมไหว้ครู เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนได้แสดงออกถึงการรู้คุณและการสนองคุณต่อคุณครู โดยจัดขึ้นในวันพฤหัสบดีที่ 2 ของเดือนมิถุนายน 2563

3.2) กิจกรรมวันแม่แห่งชาติ เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนได้แสดงออกถึงการรู้คุณและการสนองคุณต่อพ่อแม่ บุพการี บุคคลในครอบครัว ผู้มีพระคุณโดยจัดกิจกรรมขึ้นในวันที่ 12 สิงหาคม 2563 โดยมีกิจกรรมตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง กราบแม่ การประกวดเขียนเรียงความ วาดภาพ มอบรางวัลแม่ดีเด่นระดับช่วงชั้น

3.3) กิจกรรมรำลึกถึงสุนทรภู่ครูกวี เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดทำขึ้นเพื่อให้นักเรียนได้แสดงออกถึงการรู้คุณและการสนองคุณต่อผู้มีพระคุณ ชุมชน สังคม ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ โดยจัดกิจกรรมขึ้นในวันที่ 29 กรกฎาคม 2563 (จัดกิจกรรมในวันภาษาไทย เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019) โดยมีกิจกรรมรำลึกครูกลอนสุนทรภู่ การประกวดแต่งกายเลียนแบบตัวละคร การแต่งคำประพันธ์ เขียนเรียงความ คัดลายมือ และวาดภาพระบายสี

4) กิจกรรมทำความดีเพื่อสังคม เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดทำขึ้นเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีจิตที่คิดสร้างสรรค์ เป็นกุศล และมุ่งทำความดีที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย 3 กิจกรรม คือ

4.1) กิจกรรมนำนักเรียนบำเพ็ญประโยชน์วัด เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดทำขึ้นเพื่อให้นักเรียนทำความดีเพื่อพัฒนาวัดในเขตบริการ โดยนำนักเรียนไปพัฒนาวัดศรีห้วยทับทัน และวัดป่าประหารังสรรค์ เดือนละ 1 ครั้ง

4.2) กิจกรรมเดินรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดทำขึ้นเพื่อให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม โดยนำนักเรียนเดินรณรงค์ต่อต้านยาเสพติดและวันงดสูบบุหรี่โลก ในวันที่ 31 กรกฎาคม 2563 (เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019)

4.3) กิจกรรมนำนักเรียนบริการงานสังคม (งานศพ งานวัด งานชุมชน) เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดทำขึ้นเพื่อให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสังคม โดยนำนักเรียนไปบริการน้ำในงานฌาปนกิจศพของคนในชุมชน งานประจำปีวัดป่าประหารรังสรรค์ งานอายุวัฒนะ หลวงปู่ห้วย และงานตักบาตรบุญเดือน 3 ชุมชนฝั่งธนห้วยทับทัน

5) กิจกรรมประชาธิปไตย เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดทำขึ้นเพื่อให้นักเรียนได้ประพฤติปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของตนเอง และเคารพในสิทธิของผู้อื่นโดยเท่าเทียมเสมอกัน ใช้เหตุผลและสติปัญญาในการตัดสินใจให้สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย 2 กิจกรรม คือ

5.1) กิจกรรมการเลือกตั้งสภานักเรียน เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดทำขึ้นเพื่อให้นักเรียนประพฤติปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่ของตนเองและรู้จักเคารพสิทธิของผู้อื่น โดยกำหนดให้มีการเลือกตั้งสภานักเรียนในวันที่ 10 กรกฎาคม 2563 (เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019)

5.2) กิจกรรมการปฏิบัติหน้าที่ของสภานักเรียน เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดทำขึ้นเพื่อให้นักเรียนฝึกการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี เคารพในการตัดสินใจของผู้อื่น ใช้เหตุผลและสติปัญญาในการตัดสินใจ ดำเนินการตลอดปีการศึกษาผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน

6) กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดทำขึ้นเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดีตามคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้นักเรียนกตัญญูทวดต่อพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย 2 กิจกรรม คือ

6.1) กิจกรรมวันอาสาฬหบูชา เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดทำขึ้นเพื่อฝึกให้นักเรียนได้ปฏิบัติตนเป็นคนดี รู้ความสำคัญของกิจกรรมวันอาสาฬหบูชา โดยนำนักเรียนไปเวียนเทียนที่วัดศรีห้วยทับทันและวัดป่าประหารรังสรรค์ โดยจัดแบ่งนักเรียนออกเป็น 2 กลุ่ม ในวันที่ 3 กรกฎาคม 2563

6.2) กิจกรรมวันมาฆบูชา เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดทำขึ้นเพื่อฝึกให้นักเรียนได้ปฏิบัติตนเป็นคนดี รู้ความสำคัญของกิจกรรมวันมาฆบูชา โดยนำนักเรียนไปเวียนเทียนและฟังพระธรรมเทศนาที่วัดศรีห้วยทับทันและวัดป่าประหารรังสรรค์ โดยจัดแบ่งนักเรียนออกเป็น 2 กลุ่ม ในวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2564

7) กิจกรรมเปิดเทอมสร้างสุขให้ความรักก่อนให้ความรู้ เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดทำขึ้นเพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างโรงเรียนและผู้ปกครองเกี่ยวกับข้อตกลงของโรงเรียน ห้องเรียน กฎระเบียบของโรงเรียน โดยได้ดำเนินการก่อนเปิดภาคเรียน 1 สัปดาห์ โดยดำเนินการในวันที่ 29 - 30 มิถุนายน 2563

8) กิจกรรมโรงเรียนศีล 5 ตามรอยพ่ออยู่อย่างพอเพียง เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดทำขึ้นเพื่อให้นักเรียนปฏิบัติตนตามศีล 5 และเข้าร่วมโครงการของจังหวัดศรีสะเกษ ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย 3 กิจกรรม คือ

8.1) กิจกรรมจดหมายถึงพ่อ งดเหล้าเข้าพรรษา เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดทำขึ้นเพื่อให้นักเรียนเชิญชวนผู้ปกครองเลิกเหล้าผ่านกิจกรรมโดยการเขียนจดหมายถึงผู้ปกครอง ช่วงเทศกาลเข้าพรรษา

8.2) กิจกรรมกล้วยหนึ่งหน่อ มะละกอหนึ่งต้น ที่บ้านเรา เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดทำขึ้นเพื่อให้นักเรียนได้ฝึกความพอเพียงตามหลักของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการปลูกกล้วย มะละกอ ที่บ้านร่วมกับผู้ปกครองนักเรียนครอบครัวละ 1 ต้น โดยกำหนดให้ปลูกในวันแม่แห่งชาติ 12 สิงหาคม 2563 แล้วถ่ายภาพรายงานครูประจำชั้นเป็นระยะ

8.3) กิจกรรมครอบครัวศิลป์ 5 เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดทำขึ้นเพื่อให้นักเรียนได้เชิญชวนผู้ปกครองในการรักษาศิลป์ 5 ซึ่งเป็นการขยายผลจากโรงเรียนศิลป์ 5 สู่ครอบครัว ดำเนินการตลอดปีการศึกษา

9) กิจกรรมเด็กดีมีคุณธรรม เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดทำขึ้นเพื่อให้นักเรียนเป็นคนดีมีคุณธรรม ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย 2 กิจกรรม คือ

9.1) กิจกรรมการประกวด “คนดีศรีอนุบาลห้วยทับทัน” เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดทำขึ้นเพื่อคัดเลือกนักเรียนที่เป็นคนดีมีคุณธรรมเป็นแบบอย่างที่ดีได้ โดยคัดเลือกระดับสายชั้นละ 1 คน มอบเกียรติบัตรให้กับนักเรียนที่ได้รับการคัดเลือกปีการศึกษาละ 1 ครั้งในวันเด็กแห่งชาติ วันที่ 9 มกราคม 2564

9.2) กิจกรรมของหายแล้วได้คืน เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดทำขึ้นเพื่อให้นักเรียนมีความซื่อสัตย์สุจริต โดยการเก็บของได้แล้วส่งคืนเจ้าของ และทำสถิติเพื่อมอบเกียรติบัตรให้แก่นักเรียนดังกล่าวในสัปดาห์เรียนของทุกภาคเรียน

10) กิจกรรมโครงการคุณธรรมตามคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดทำขึ้นเพื่อพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนตามคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน ได้แก่ ความมีวินัย ความรับผิดชอบ ความพอเพียง ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย 2 กิจกรรมคือ

10.1) กิจกรรมโครงการคุณธรรม เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดทำขึ้นเพื่อให้นักเรียนทุกห้องจัดทำโครงการคุณธรรมเพื่อแก้ปัญหาด้านคุณธรรมที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน ดำเนินการภาคเรียนละ 1 โครงการ โดยมีครูประจำชั้นเป็นครูที่ปรึกษาโครงการ

10.2) กิจกรรมประกวดโครงการคุณธรรม เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดทำขึ้นเพื่อให้นักเรียนทุกห้องจัดทำโครงการคุณธรรมเพื่อแก้ปัญหาด้านคุณธรรมที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน และจัดให้มีการประกวดโครงการภายในโรงเรียน ดำเนินการภาคเรียนละ 1 ครั้ง โดยมีคณะกรรมการระดับโรงเรียนที่ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ตัดสินผลการประกวด และมอบเกียรติบัตรให้นักเรียนและครูที่ปรึกษาโครงการ

11) กิจกรรมเปิดบ้านคุณธรรม เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดทำขึ้นเพื่อให้ครูและนักเรียนได้แสดงผลงานด้านคุณธรรมที่เกิดขึ้นในรอบปีการศึกษา ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย 2 กิจกรรม คือ

11.1) กิจกรรมมอบเกียรติบัตรห้องเรียนที่ชนะเลิศการประกวดโครงการคุณธรรม เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดทำขึ้นเพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้กับนักเรียนและคณะครู

11.2) กิจกรรมขยายผลสู่โรงเรียนเครือข่าย เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดทำขึ้นเพื่อสร้างเครือข่ายให้โรงเรียนที่สนใจได้นำแนวปฏิบัติไปปรับใช้ในโรงเรียนของตนเอง โดยโรงเรียนเชิญโรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2 มาศึกษาดูงาน โดยดำเนินการในวันที่ 8 มีนาคม 2564

5.3 ขั้นการติดตามและประเมินผล

นิเทศกำกับ ติดตามการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการฯ รวมถึง การประเมินผลแต่ละกิจกรรม สรุปรายงานโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ร่วมประชุม ให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา เยี่ยมชั้นเรียน สํารวจ สอบถาม และสังเกต

5.4 ขั้นการปรับปรุงและพัฒนา

5.4.1 สรุปลผล รายงานผลการประเมินแต่ละกิจกรรม นำผลที่ได้มาปรับปรุงและพัฒนาต่อไป

5.4.2 นำจุดเด่น จุดด้อย และข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาปรับปรุงในปีการศึกษาต่อไป

5.5 ขั้นการขยายผลและเผยแพร่

5.5.1 การขยายผลการปฏิบัติกิจกรรมตามโครงการลงสู่ชุมชนและโรงเรียน เครือข่าย

5.5.2 การเผยแพร่ผลการปฏิบัติกิจกรรมตามโครงการลงสู่ชุมชน โรงเรียน เครือข่าย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

6. ระยะเวลาดำเนินการ

ตลอดปีการศึกษา 2563 ระหว่างวันที่ 1 มิถุนายน 2563 ถึง 31 มีนาคม 2564

7. สถานที่ดำเนินการ

7.1 โรงเรียนอนุบาลห้วยทับทัน

7.2 วัดศรีห้วยทับทัน

7.3 วัดดอนแก้วห้วยวะ

8. งบประมาณ

งบประมาณที่ใช้ในการดำเนินการจัดกิจกรรมในโครงการ จำนวน 48,000 บาท การจัดสรรงบประมาณได้ประชุมคณะกรรมการเพื่อพิจารณาจัดสรรงบประมาณตามความสำคัญและความจำเป็นในแต่ละกิจกรรม รายละเอียดงบประมาณดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 รายละเอียดการจัดสรรงบประมาณตามโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน
คุณธรรม สพฐ.

ที่	รายการกิจกรรมที่ดำเนินการ	จำนวนเงิน
1	กิจกรรมปฏิบัติธรรมนำชีวิต	25,000
2	กิจกรรมสร้างวินัยในตนเอง	1,000
3	กิจกรรมน้อมนำกตัญญู	3,000
4	กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	3,000
5	กิจกรรมประชาธิปไตย	1,000
6	กิจกรรมเปิดเทอมสร้างสุขให้ความรักก่อนให้ความรู้	3,000
7	กิจกรรมทำความดีเพื่อสังคม	2,000
8	กิจกรรมเด็กดีมีคุณธรรม	2,000
9	กิจกรรมโรงเรียนศีล 5 ตามรอยพ่ออยู่อย่างพอเพียง	5,000
10	กิจกรรมโครงการคุณธรรมตามคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน	1,000
11	กิจกรรมเปิดบ้านคุณธรรม	2,000
รวมทั้งสิ้น		48,000

9. ผู้รับผิดชอบโครงการ

นางวรัชยา ประจำ	หัวหน้าโครงการ
นางเบญจพร เรืองมณีนพ	กรรมการ
นายปฏิพงษ์ เผือกเนียม	กรรมการ
นายสอาด เชื้อทอง	กรรมการ
นางเบญจรัตน์ พวงคำ	กรรมการ
นางปราณี แสงมณี	กรรมการ
นางสาวนวลอนงค์ คำนันต์	กรรมการ
นางสาวกฤษณา หมั่นซ่อม	กรรมการ
นางมณีรัตน์ แก้วสมุทร	กรรมการ
นางอรสิน แซ่จิ่ง	กรรมการ
นางสาวจุฬาลักษณ์ นาครินทร์	กรรมการ
นางสาวนิภาวรรณ สมสุข	กรรมการ
นางสาววิภาญดา เครือมาศ	กรรมการ
นางสาวพรรณนิตา คำแห่ง	กรรมการ
นางสาวยุพิน สายสีม	กรรมการ
นางสาวชฎาพร บุตรสง่า	กรรมการ
นางสาวเต็มฤทัย เพ็งพุด	กรรมการ

นางสาวยุภาวรรณ จวงพันธ์	กรรมการ
นางสาวศินิทร บัญเลิศ	กรรมการ
นางสาวกมลวรรณ กระจาย	กรรมการ
นางสาวอโณทัย ชีระสุขประสาน	กรรมการ
ว่าที่ร้อยตรีฤชณวรรณ พงษ์งาม	กรรมการ
นายรัชชัย มุขประดับ	กรรมการ
นางสาวมณีพร มานะโพน	กรรมการ
นางสาวนุจรี โกษากุล	กรรมการ
นายเศกสันต์ แสงใสแก้ว	กรรมการและเลขานุการ

การปฏิบัติกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนทั้ง 11 กิจกรรม จะส่งผลให้เกิดคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน 3 กลุ่ม สรุปได้ดังตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 การปฏิบัติกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน

กลุ่มคุณธรรมจริยธรรม		กิจกรรมคุณธรรมจริยธรรมที่จัดในสถานศึกษา										
		1. กิจกรรมปฏิบัติธรรมนำชีวิต	2. กิจกรรมสร้างวินัยตนเอง	3. กิจกรรมน้อมนำกตัญญู	4. กิจกรรมทำความดีเพื่อสังคม	5. กิจกรรมประชาธิปไตย	6. กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	7. กิจกรรมเปิดเทอมสร้างสุขให้ความรักก่อนให้ความรู้	8. กิจกรรมโรงเรียนดี 5 ตามรอยพ่ออยู่อย่างพอเพียง	9. กิจกรรมเด็กดีมีคุณธรรม	10. กิจกรรมโครงการคุณธรรมฯ	11. กิจกรรมเปิดบ้านคุณธรรม
คุณธรรม เพื่อการพัฒนา ตน	รักสะอาด	✓	✓	-	✓	-	-	✓	✓	✓	✓	✓
	ความสนใจใฝ่รู้	✓	✓	-	-	-	✓	✓	-	✓	✓	✓
	ความเชื่อมั่นในตนเอง	-	✓	-	-	✓	-	✓	-	✓	✓	✓
	การพึ่งตนเอง	-	✓	-	-	-	-	✓	✓	✓	✓	✓
	การรักษาศีล 5	✓	-	-	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓
	การหลีกเลี่ยงอบายมุข	✓	-	-	-	-	-	-	✓	✓	✓	✓
คุณธรรม เพื่อการพัฒนา การทำงาน	ความประหยัด	-	✓	-	-	✓	-	-	✓	✓	✓	✓
	ความมีวินัย	✓	✓	✓	-	-	-	✓	-	✓	✓	✓
	ความอดุสาหะ	✓	✓	-	-	-	-	-	-	✓	✓	✓
	ความรับผิดชอบ	✓	✓	-	✓	✓	-	-	✓	✓	✓	✓
	ความซื่อสัตย์สุจริต	✓	✓	✓	-	-	-	-	✓	✓	✓	✓
	ความมีน้ำใจ	-	✓	-	✓	-	-	-	-	✓	✓	✓

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

กลุ่มคุณธรรมจริยธรรม		กิจกรรมคุณธรรมจริยธรรมที่จัดในสถานศึกษา										
		1. กิจกรรมปฏิบัติธรรมนำชีวิต	2. กิจกรรมสร้างวินัยในตนเอง	3. กิจกรรมน้อมนำคุณปัญญา	4. กิจกรรมทำความดีเพื่อสังคม	5. กิจกรรมประชาธิปไตย	6. กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	7. กิจกรรมเปิดเทอมสร้างสุขให้ความรักก่อนให้ความรู้	8. กิจกรรมโรงเรียนศีล 5 ตามรอยพ่ออยู่อย่างพอเพียง	9. กิจกรรมเต็ทศมีคุณธรรม	10. กิจกรรมโครงการคุณธรรมฯ	11. กิจกรรมเปิดบ้านคุณธรรม
คุณธรรม เพื่อการพัฒนา การอยู่ร่วมกัน ในสังคม	ความกตัญญูกตเวที	✓	-	✓	-	-	-	✓	-	✓	✓	✓
	ความเสียสละ	-	✓	-	✓	-	-	-	-	✓	✓	✓
	ความสามัคคี	-	✓	-	✓	-	-	✓	-	✓	✓	✓
	ความมีมนุษยสัมพันธ์	✓	✓	-	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	ความเป็นประชาธิปไตย	-	✓	-	-	✓	-	-	-	✓	✓	✓
	จิตสาธารณะ	-	-	-	✓	✓	-	-	✓	✓	✓	✓

แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินโครงการ

การดำเนินงานพัฒนาคุณภาพการศึกษาของหน่วยงานต่าง ๆ ย่อมมีกรอบการดำเนินงานที่ช่วยให้เห็นภาพความสำเร็จชัดเจน นั่นคือ โครงการ ซึ่งโครงการมีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับทุกหน่วยงาน ประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กันและมีเป้าหมายเดียวกัน การประเมินโครงการได้รับความสนใจมากกว่าการประเมินสิ่งอื่น ๆ โดยนิยมประเมินโครงการทั้งก่อนการดำเนินโครงการ ระหว่างดำเนินโครงการ เรียกว่า การประเมินความก้าวหน้าของโครงการ และประเมินหลังการดำเนินโครงการ เรียกว่า การประเมินผลการดำเนินงานหรือความสำเร็จของโครงการ เพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการประเมินโครงการ ผู้ประเมินจึงจะกล่าวถึง ความหมายของการประเมินโครงการ วัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการ ประโยชน์ของการประเมินโครงการ ประเภทของการประเมินโครงการ ขั้นตอนการประเมินโครงการ และรูปแบบของการประเมินโครงการ มีรายละเอียดดังนี้

1. ความหมายของการประเมินโครงการ

มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของการประเมินโครงการดังนี้

สมคิด พรหมจ้อย (2552: 37) ได้ให้ความหมายของการประเมินโครงการไว้ว่า การประเมินโครงการ หมายถึง การตรวจสอบความก้าวหน้าของโครงการหรือแผนงาน ตลอดจนการพิจารณาผลสัมฤทธิ์ของโครงการหรือแผนงานนั้น ๆ ว่ามีมากน้อยเพียงใด การประเมินผลเป็น

กระบวนการบ่งชี้ถึงคุณค่าของโครงการ/แผนงาน กล่าวคือ แผนงาน/โครงการที่ได้ดำเนินการไปแล้ว ได้ผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการและแผนงานหรือไม่เพียงใด ทำได้ทั้งการประเมินก่อนเริ่มโครงการ การประเมินกำลังดำเนินการอยู่และการประเมินผลแผนงาน/โครงการหลังจากการดำเนินงานได้สิ้นสุดแล้ว

เชอร์ อินโย (2553: 4) ได้ให้ความหมายของการประเมินโครงการไว้ว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการพิจารณาตัดสินคุณค่าโดยการค้นคว้า เก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ จากชุดของกิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างมีระบบ มาประกอบการตัดสินใจ ตีค่าผลการดำเนินการนั้นว่าบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ ใช้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการ

พิสนุ พงศ์ศรี (2553: 68) ได้ให้ความหมายของการประเมินโครงการไว้ว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการตัดสินคุณค่าของโครงการในระยะหนึ่งระยะใดหรือทุกระยะ โดยนำสารสนเทศจากการวัดมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เพื่อตัดสินใจจัดทำโครงการ ทดลองหรือนำร่องปรับเปลี่ยน ระบุ ขยายผล หรือยกเลิกโครงการ

บุญมี พันธุ์ไทย (2554: 18) ได้ให้ความหมายของการประเมินโครงการไว้ว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการที่ก่อให้เกิดสารสนเทศสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการที่จะใช้ในการตัดสินใจปรับปรุงโครงการและในการตัดสินผลสัมฤทธิ์ของโครงการว่าได้ผลตามเป้าหมายของโครงการหรือไม่ จะดำเนินโครงการต่อไปหรือว่าจะยุติโครงการ

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2556: 93) ได้ให้ความหมายของการประเมินโครงการไว้ว่า การประเมินโครงการ หมายถึง การหาแนวทางตัดสิน การค้นหาสิ่งที่โครงการได้ดำเนินการไปแล้ว สิ่งใดที่ควรดำเนินการต่อไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ และศึกษาว่าระหว่างดำเนินการนั้นมีปัญหาใดบ้างที่ควรปรับปรุงเพื่อบรรลุเป้าหมายของโครงการ

รัตน์ บัวสนธ์ (2556ก: 74) ได้ให้ความหมายของการประเมินโครงการไว้ว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลของการดำเนินโครงการ และพิจารณาบ่งชี้โครงการนั้น เพื่อดำเนินงานต่อไปหรือยุติการดำเนินงานโครงการนั้น

พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2557: 41) ได้ให้ความหมายของการประเมินโครงการไว้ว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการเชิงระบบเพื่อการตรวจสอบหรือชี้บ่งถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของโครงการ ซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการ ปรับปรุง และพัฒนาโครงการ

กนิษฐา กสิผล (2560: 48) ได้ให้ความหมายของการประเมินโครงการไว้ว่า การประเมินโครงการ หมายถึง การตรวจสอบเพื่อตัดสินคุณค่าของโครงการที่ดำเนินอยู่จากข้อมูลสารสนเทศว่ามีประโยชน์ต่อองค์การมากน้อยอย่างไร บรรลุเป้าหมายของโครงการหรือไม่ เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงโครงการให้ดียิ่งขึ้นกว่าเดิมหรือยกเลิกโครงการไปในที่สุด

Fitzpatrick, Sanders & Worthen (2004: 5) ได้ให้ความหมายของการประเมินโครงการไว้ว่า การประเมินโครงการ หมายถึง วิธีการสืบหาข้อมูลและพิจารณาตัดสินเกี่ยวกับโครงการ 3 ประเด็นคือ 1) การกำหนดมาตรฐานเพื่อใช้ตัดสินคุณภาพโดยเทียบกับมาตรฐานที่กำหนด 2) การรวบรวมข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับโครงการ และ 3) การประยุกต์ใช้มาตรฐานเพื่อตัดสินคุณค่า คุณภาพ คุณประโยชน์ ประสิทธิภาพ หรือความสำคัญของโครงการ ซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อเสนอแนะที่จะทำให้บรรลุ

ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ หรือช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องตัดสินใจได้ว่าควรปรับปรุง ดำเนินการต่อไปหรือขยายโครงการ

Stufflebeam & Shinkfield (2007: 9) ได้ให้ความหมายของการประเมินโครงการไว้ว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการของการแสวงหาเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลและเป็นการเตรียมข้อมูลสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจและแสวงหาทางเลือกที่เหมาะสมในการดำเนินโครงการและได้ให้นิยามของการประเมินเพิ่มเติมว่า เป็นการตัดสินใจคุณค่าอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับคุณประโยชน์หรือคุณภาพของสิ่งที่ได้รับ

Patton (2008: 39) ได้ให้ความหมายของการประเมินโครงการไว้ว่า การประเมินโครงการ หมายถึง ระบบของการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรม คุณลักษณะ และผลที่เกิดขึ้นของโครงการ เพื่อใช้ในการตัดสินใจ ปรับปรุง หรือพัฒนาประสิทธิผล และตัดสินใจในการจัดทำโครงการต่อไปในอนาคต

จากการศึกษาความหมายของการประเมินโครงการที่นักวิชาการได้กล่าวไว้ข้างต้นสรุปได้ว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการที่ดำเนินงานอย่างเป็นระบบ เพื่อการตรวจสอบหรือบ่งชี้ถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของโครงการ พิจารณาตัดสินคุณค่าว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ ซึ่งจะช่วยให้ได้สารสนเทศที่เชื่อถือได้และเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการ ปรับปรุง และพัฒนาโครงการต่อไปหรือจะยุติโครงการ

2. วัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการ

การดำเนินการประเมินโครงการใด ๆ ก็ตามจะต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อเท็จจริงของการดำเนินงานตามโครงการ ซึ่งจะช่วยให้การตรวจสอบสำหรับนำไปใช้ในการจัดทำข้อเสนอแนะต่อผู้บริหารประกอบการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงานจัดทำโครงการ หรือเพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุงรูปแบบการบริหารโครงการให้เกิดความถูกต้องเหมาะสมและเกิดประโยชน์ต่อโครงการที่จัดทำขึ้น และได้มีนักวิชาการได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการไว้ดังนี้

พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2557: 42 - 43) กล่าวว่า การประเมินโครงการมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อจัดหาข้อมูลสารสนเทศสำหรับช่วยในการตัดสินใจนำโครงการไปปฏิบัติ โดยการประเมินว่า โครงการที่จัดทำขึ้นนั้นมีความจำเป็นมากน้อยเพียงใด หรือมีความสมเหตุสมผลหรือไม่ มีความเป็นไปได้หรือคุ้มค่างบการเงิน ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เพียงใด เป็นโครงการที่กลุ่มเป้าหมายมีความต้องการหรือจะให้การสนับสนุนหรือไม่ เพียงใด ข้อมูลจากการประเมินเหล่านี้จะนำมาใช้ประกอบการตัดสินใจของผู้บริหารหรือแหล่งทุนที่จะอนุมัติให้ดำเนินโครงการดังกล่าว

2. เพื่อจัดหาข้อมูลสารสนเทศสำหรับการตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับปรุงโครงการ ซึ่งเป็นการประเมินเมื่อนำโครงการไปดำเนินการระยะหนึ่งหรือเป็นการประเมินในช่วงการดำเนินโครงการ ทั้งนี้โดยทำการประเมินเพื่อที่จะปรับปรุงส่วนต่าง ๆ ของโครงการ ได้แก่

2.1 วัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่อที่จะได้รู้ว่าวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้ นั้น เมื่อมีการดำเนินโครงการไปชั่วขณะหนึ่ง ยังมีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายหรือไม่ หรือได้รับการยอมรับสนับสนุนร่วมมือจากกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์มากเพียงใด

2.2 เนื้อหาของโครงการ เป็นการพิจารณาว่า เนื้อหาสาระหรือกิจกรรมต่าง ๆ กำหนดไว้ในโครงการ มีความครอบคลุมเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ ขั้นตอนของกิจกรรมเป็นไปตามลำดับที่จะเอื้อต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ เพียงใด นอกจากนี้ ก็ยังพิจารณาอีกว่า เนื้อหาสาระของโครงการดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับภูมิหลัง หรือพื้นเพเดิมของกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการจากโครงการมากน้อยเพียงใด

2.3 วิธีการดำเนินโครงการ โดยพิจารณาว่าโครงการที่กำลังดำเนินการอยู่นั้น มีกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการจำนวนเท่าไร ครบถ้วนตามที่กำหนดไว้หรือไม่ มีผู้ร่วมงานในโครงการเพียงพอหรือไม่ มีการดำเนินงานหรือดำเนินกิจกรรมเป็นอย่างไร กลุ่มเป้าหมายผู้ร่วมโครงการได้รับการเสริมแรง หรือการสร้างแรงจูงใจหรือไม่ อย่างไร

2.4 สภาพแวดล้อมของโครงการ หมายถึง การพิจารณาเกี่ยวกับนโยบายทางการเมืองหรือทางการบริหารของผู้บริหารที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการว่าให้การสนับสนุนการดำเนินโครงการหรือไม่ อย่างไร สัมพันธภาพระหว่างผู้ร่วมงานในโครงการมีลักษณะเช่นไร ชัดแย้งกันหรือไม่ เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานต่อไปหรือไม่ เพียงใด ทรัพยากรสนับสนุนอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินโครงการมีเพียงพอ มากน้อยเพียงใด ตลอดจนการยอมรับหรือให้การสนับสนุน และการต่อต้านของสาธารณะที่มีต่อโครงการเป็นไปในทิศทางใด เหล่านี้เป็นต้น

3. เพื่อจัดหาข้อมูลสารสนเทศสำหรับช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ ต่อเนื่อง หรือการขยายโครงการและการรับรองโครงการ ซึ่งหมายถึง การประเมินผลสรุปเมื่อสิ้นสุดโครงการตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ เป็นการประเมินเพื่อจะได้รู้ว่าโครงการดังกล่าวยังมีความจำเป็นต้องดำเนินการต่อไปอีกหรือไม่ ผลที่ได้รับจากการดำเนินโครงการมีความคุ้มค่ากับทรัพยากรที่ลงทุนไปเพียงใด และก่อให้เกิดผลข้างเคียง (Side Effects) ทั้งทางบวกและทางลบหรือไม่ อย่างไร

4. เพื่อจัดหาข้อมูลสารสนเทศที่จะใช้ประโยชน์ในการขอรับการสนับสนุนการดำเนินโครงการจากแหล่งต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ การสนับสนุนโครงการจากสาธารณชน การเมือง แหล่งเงินทุน รวมทั้งนักวิชาชีพอื่น ๆ โดยต้องการรู้ว่าแหล่งดังกล่าวนี้มีแหล่งใดบ้างที่ให้การสนับสนุนโครงการอย่างแท้จริง เมื่อมีการดำเนินโครงการอยู่ในขณะนั้น

5. เพื่อที่จะได้รับทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการขัดขวางหรือต่อต้านโครงการจากแหล่งต่าง ๆ ในทางตรงกันข้ามกับวัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการในข้อที่ 4 บางครั้งโครงการที่ดำเนินการอยู่นั้นก็อาจจะถูกขัดขวางหรือต่อต้าน ทำให้การดำเนินโครงการไม่อาจเป็นไปได้โดยสะดวก และอาจจะไม่ได้รับการตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้ ดังนั้น การรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อพิจารณาว่า แหล่งใดบ้างที่ขัดขวางโครงการจึงเป็นสิ่งจำเป็น ทั้งนี้เพื่อจะได้หาทางแก้ไขป้องกันหรือปรับปรุงให้สามารถดำเนินโครงการได้โดยสะดวกต่อไป

6. เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจในกระบวนการพื้นฐานต่าง ๆ ซึ่งหมายถึง การได้รับความรู้ ความเข้าใจในพื้นฐานอื่นที่นอกเหนือจากความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการที่ทำการประเมิน แต่ทว่ามีผลต่อโครงการ เช่น พื้นฐานด้านการศึกษา ด้านจิตวิทยา ด้านสังคมวิทยา และด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น

Anderson & Ball (1978: 14 - 35 อ้างถึงใน เซาว์ อินโย, 2553: 9) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของโครงการ ดังนี้

1. เพื่อช่วยในการตัดสินใจนำโครงการไปใช้ ได้แก่ การประเมินว่าโครงการที่จัดทำขึ้นมีความจำเป็นมากน้อยหรือมีความสมเหตุสมผลหรือไม่ มีความเป็นไปได้หรือคุ้มค่ากับเงินทุนค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เพียงไร โครงการเป็นที่ต้องการของกลุ่มเป้าหมายหรือจะได้รับการสนับสนุนแค่ไหน รวมทั้งขอบเขตของการนำโครงการไปใช้กว้างหรือแคบ เป็นต้น ข้อมูลจากการประเมินเหล่านี้จะช่วยในการนำมาประมวลสรุปตัดสินใจสำหรับผู้บริหารหรือแหล่งทุนที่จะตัดสินใจอนุมัติการนำโครงการดังกล่าวไปดำเนินการใช้ต่อไป

2. เพื่อช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ โดยต่อเนื่องต่อไปหรือการขยายโครงการและการรับรองโครงการ ได้แก่ การประเมินภายหลังจากโครงการได้ดำเนินการเสร็จสิ้นไปแล้ว เป็นการประเมินเพื่อจะรู้ว่าโครงการดังกล่าว ยังมีความจำเป็นต้องดำเนินการต่อไปอีกหรือไม่ ผลที่ได้จากการดำเนินการไปนั้นก่อให้เกิดผลข้างเคียง (Side Effects) ทั้งทางบวกและทางลบหรือไม่

3. เพื่อช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับปรุงโครงการ ซึ่งเป็นการประเมินเมื่อโครงการดำเนินการในระยะหนึ่ง หรือเป็นการประเมินเพื่อจะปรับปรุงส่วนต่าง ๆ ได้แก่

3.1 วัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่อที่จะรู้ว่าวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้นั้นเมื่อดำเนินการไประยะหนึ่ง มีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายหรือไม่ หรือได้รับการยอมรับสนับสนุนร่วมมือจากกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด

3.2 เนื้อหาของโครงการเป็นการพิจารณาว่าเนื้อหาหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในโครงการมีความครอบคลุมเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ ลำดับขั้นตอนของกิจกรรมเป็นไปตามลำดับที่จะเอื้อต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการเพียงไร นอกจากนั้นก็พิจารณาอีกว่าเนื้อหาสาระของโครงการดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับภูมิหลังหรือพื้นเพเดิมของกลุ่มเป้าหมาย ผู้รับบริการจากโครงการมากน้อยเพียงใด

3.3 วิธีการดำเนินโครงการ โดยพิจารณาว่าโครงการที่กำลังดำเนินการอยู่นั้นมีกลุ่มเป้าหมายร่วมโครงการเป็นจำนวนเท่าใด ครบหรือไม่ครบตามที่กำหนดไว้ โครงการมีผู้ร่วมงานเพียงพอหรือไม่ เท่าใด โครงการมีการดำเนินงานหรือดำเนินกิจกรรมเป็นอย่างไร กลุ่มเป้าหมาย ผู้ร่วมโครงการได้รับการเสริมแรงหรือการสร้างแรงจูงใจอย่างไร เป็นต้น

3.4 สภาวะแวดล้อมของโครงการ หมายถึง การพิจารณาเกี่ยวกับนโยบายทางการเมืองหรือการบริหารของผู้บริหารที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ ว่าให้การสนับสนุนการดำเนินโครงการหรือไม่ เพียงไร สัมพันธภาพระหว่างผู้ร่วมงานในโครงการมีลักษณะเช่นไร ชัดแย้งกันหรือไม่ เป็นอุปสรรคต่อการที่จะดำเนินการต่อไปเพียงใด ตลอดจนกระทำการยอมรับหรือให้การสนับสนุนและการต่อต้านของสาธารณะที่มีต่อโครงการเป็นไปในทางทิศทางใด เป็นต้น

4. เพื่อที่จะได้รับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการให้ความสนับสนุนโครงการจากแหล่งต่าง ๆ ได้แก่ การพิจารณาสนับสนุนโครงการสาธารณชน การเมือง แหล่งเงินทุน รวมทั้งนักวิชาชีพอื่น ๆ โดยต้องการรู้ว่าแหล่งดังกล่าวนี้มีแหล่งใดบ้างให้การสนับสนุนโครงการอย่างแท้จริง เมื่อมีการดำเนินโครงการอยู่ในขณะนั้น ๆ

5. เพื่อที่จะได้รับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการขัดขวางต่อต้านโครงการจากแหล่งต่าง ๆ ในทางตรงกันข้ามกับวัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการในข้อที่ 4 นอกจากเราต้องการรู้ถึงแหล่งที่ให้การสนับสนุนโครงการแล้ว ในการดำเนินโครงการใดก็ตามบางครั้งโครงการดังกล่าวนั้นก็ได้รับการขัดขวางต่อต้าน ทำให้การดำเนินโครงการไม่อาจเป็นไปโดยสะดวก และวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้ว่าจะไม่ได้รับการตอบสนอง ดังนั้น การรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อพิจารณาว่าแหล่งใดบ้างที่ขัดขวางโครงการจึงเป็นสิ่งจำเป็น ทั้งนี้เพื่อจะได้หาทางแก้ไขปรับปรุงให้ดำเนินโครงการเป็นไปโดยสะดวกต่อไป

6. เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจในกระบวนการพิจารณาต่าง ๆ ซึ่ง หมายถึง การได้รับความรู้ความเข้าใจในพื้นฐานอื่นที่นอกเหนือจากความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการที่ทำการประเมิน ได้แก่ พื้นฐานด้านการศึกษา ด้านจิตวิทยา ด้านสังคมวิทยา และด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น

Rossi & Freeman (2004: 15) กล่าวว่า การประเมินโครงการมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อพิจารณาถึงคุณค่าและการคาดคะเนคุณประโยชน์ของโครงการ
2. เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารโครงการ
3. เพื่อเป็นการตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขการดำเนินโครงการ
4. เพื่อเป็นการวิเคราะห์ข้อดีและข้อเสียหรือข้อจำกัดของโครงการ เพื่อการตัดสินใจ

ในการสนับสนุนโครงการ

5. เพื่อการตรวจสอบว่าการดำเนินโครงการบรรลุถึงเป้าหมายอย่างน้อยเพียงใด

จากการศึกษาวัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการที่นักวิชาการได้กล่าวไว้ข้างต้น สรุปได้ว่า การประเมินโครงการมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดหาข้อมูลสารสนเทศสำหรับการตัดสินใจ นำโครงการไปปฏิบัติ ปรับปรุง และพัฒนาโครงการ และเพื่อที่จะได้รับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการให้ความสนับสนุนโครงการจากแหล่งต่าง ๆ รวมถึงเพื่อตรวจสอบว่าการดำเนินโครงการบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างน้อยเพียงใด

3. ประโยชน์ของการประเมินโครงการ

มีนักวิชาการได้กล่าวถึงประโยชน์ของการประเมินโครงการไว้ดังนี้

สมคิด พรหมจ้อย (2552: 37 - 38) ได้สรุปประโยชน์ของการประเมินโครงการไว้ ดังนี้

1. ช่วยให้ข้อมูลและสารสนเทศต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนโครงการ ตรวจสอบความพร้อมของทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็นในการดำเนินโครงการ ตลอดจนตรวจสอบความเป็นไปได้ในการจัดกิจกรรม

2. ช่วยทำให้การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการมีความชัดเจน (กรณีประเมินก่อนดำเนินโครงการ)

3. ช่วยในการจัดหาข้อมูลเกี่ยวกับความก้าวหน้า ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินโครงการ

4. ช่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จ และความล้มเหลวของโครงการเพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจและวินิจฉัยว่า จะดำเนินโครงการในช่วงต่อไปหรือไม่ จะยกเลิกหรือขยายการดำเนินโครงการหรือไม่

5. ช่วยให้ได้ข้อมูลที่บ่งบอกถึงประสิทธิภาพของการดำเนินโครงการว่าเป็นอย่างไร คุ่มค่ากับการลงทุนหรือไม่

6. เป็นแรงจูงใจให้ผู้ปฏิบัติโครงการ เพราะการประเมินโครงการด้วยตนเองจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานได้ทราบผลการดำเนินงาน จุดเด่น จุดด้อย และนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุง และพัฒนาโครงการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นว่าการดำเนินงานเป็นไปตามนโยบายแผนงานหรือโครงการที่วางไว้หรือไม่

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2556: 93) กล่าวว่า ประเด็นที่สนับสนุนเหตุผลของการประเมินโครงการ สามารถชี้ให้เห็นประโยชน์ของการประเมินโครงการต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

1. การประเมินเป็นเครื่องมือของการรับรองคุณภาพในการให้บริการ ถึงแม้จะไม่สามารถประกันผลสัมฤทธิ์ขั้นสูงสุดของโครงการได้ แต่ก็สามารถจะรับรองคุณภาพของการให้บริการในระดับหนึ่งได้ ด้วยเหตุนี้ องค์กรที่เป็นเจ้าของโครงการต่าง ๆ จำนวนมาก จึงเห็นความจำเป็นที่ต้องใช้วิธีประเมินโครงการเพื่อให้เป็นที่ยอมรับและเป็นที่น่าเชื่อถือจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งจากประชาชนทั่วไปด้วย

2. การประเมินช่วยให้ผู้สนับสนุนด้านเงินลงทุนได้รับทราบปัญหาหรืออุปสรรคในการดำเนินงานของโครงการ โดยอาศัยหลักฐานเชิงประจักษ์จากสภาพการณ์ที่เป็นจริงโดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการที่จัดขึ้นเพื่อการกุศล เช่น โครงการอาหารกลางวันสำหรับเด็กนักเรียนที่ด้อยโอกาส จากการประเมินโครงการดังกล่าว ย่อมทำให้ทราบว่าทุนที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการนี้มีจำนวนเพียงพอหรือไม่ เด็กนักเรียนที่เข้ารับบริการจากโครงการประเภทนี้มีความรู้สึกพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจในด้านใดบ้าง ทั้งนี้เพื่อจะได้หาทางปรับปรุงหรือแก้ไขให้เหมาะสมยิ่งขึ้นในโอกาสต่อ ๆ ไป

3. การประเมินช่วยให้ได้ข้อมูลซึ่งเป็นสารสนเทศที่มีคุณค่าสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ หน่วยงานที่ต้องพิจารณาจัดสรรเงินทุนเพื่อให้การสนับสนุนโครงการ เช่น สำนักงบประมาณแผ่นดิน เป็นต้น จะเห็นได้ว่า ก่อนที่จะมีการอนุมัติงบประมาณให้แก่โครงการใด ๆ ทางสำนักงบประมาณแผ่นดินก็มักจะขอข้อมูลสารสนเทศที่เป็นผลการประเมินจากหน่วยงาน ซึ่งจัดทำโครงการเหล่านั้นไปประกอบการพิจารณาด้วยเสมอ ทั้งนี้เพื่อให้การจัดสรรเงินงบประมาณเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ลดคำวิพากษ์วิจารณ์ และสอดคล้องกับความต้องการที่เป็นจริง

4. การประเมินช่วยชี้ให้เห็นความสำคัญของแต่ละโครงการตามลำดับก่อนหลัง โดยสามารถจะทราบได้ว่า โครงการใดมีความจำเป็นเร่งด่วนกว่ากัน ทั้งนี้เพื่อช่วยแก้ปัญหาในการคัดเลือกโครงการ ตลอดจนช่วยลดความกดดันจากอำนาจทางการเมือง อันเนื่องมาจากโครงการมีจำนวนมาก (ทั้งจากการขยายโครงการและโครงการที่ต่อเนื่อง) แต่เงินทุนสนับสนุนมีจำนวนจำกัด ดังนั้น การประเมินโครงการต่าง ๆ อย่างมีระบบและครบทุกขั้นตอนจะทำให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่น่าเชื่อถือ ซึ่งจะช่วยชี้แนะได้ว่า โครงการใดควรจะได้รับพิจารณาให้การสนับสนุนก่อน และโครงการใดควรจะให้การสนับสนุนในลำดับถัดไป เป็นต้น

5. การประเมินช่วยให้ได้ข้อมูลป้อนกลับจากผู้รับบริการ ข้อมูลประเภทนี้ทำให้ทราบถึงข้อจำกัดและปัญหาต่าง ๆ ในการปฏิบัติงาน เพื่อนำมาปรับปรุงโครงการ ตลอดจนเพื่อก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ให้และผู้รับบริการ

6. การประเมินช่วยให้ทราบถึงผลผลิตของโครงการทั้งในด้านที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ควบคู่กันไป ถึงแม้ว่าการดำเนินโครงการต่าง ๆ ล้วนมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้ผลผลิตที่พึงประสงค์เป็นหลัก แต่ในความเป็นจริงแล้ว ก็อาจจะมีผลผลิตบางส่วนที่ไม่พึงประสงค์เกิดตามมาด้วย

รัตน์ะ บัวสนธ์ (2556ก: 26 - 27) กล่าวว่า การประเมินโครงการมีประโยชน์ดังนี้

1. การประเมินโครงการ ช่วยในการกำหนดวัตถุประสงค์และมาตรการของการดำเนินงานมีความชัดเจนขึ้น เพราะการนำโครงการไปใช้ควรจะได้รับ การตรวจสอบอย่างละเอียดจากผู้บริหารและผู้ประเมินเสียก่อน หากพบว่าวัตถุประสงค์หรือมาตรการในการดำเนินงานส่วนใดไม่ชัดเจนจะต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้มีความถูกต้องเสียก่อน

2. การประเมินโครงการ ช่วยในการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าหรือเกิดประโยชน์สูงสุด เพราะการประเมินโครงการจะต้องวิเคราะห์ทุกส่วนของโครงการ หากพบว่ามีข้อมูลหรือปัจจัยที่เป็นปัญหาจะได้รับการแก้ไขเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานหรือใช้ในการปฏิบัติงานอย่างเหมาะสมคุ้มค่า ทรัพยากรทุกชนิดจะได้รับการจัดสรรให้อยู่ในจำนวนที่เหมาะสมเพียงพอแก่การดำเนินงาน ทรัพยากรที่ไม่จำเป็นหรือมีมากเกินไปจะได้รับการตัดทอน และทรัพยากรใดที่ขาดจะได้รับการหาเพิ่มเติม

3. การประเมินโครงการช่วยให้แผนงานบรรลุวัตถุประสงค์ เพราะโครงการเป็นส่วนหนึ่งของแผน ดังนั้น เมื่อโครงการได้รับการตรวจสอบวิเคราะห์ปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ดำเนินการไปด้วยดี แผนงานก็จะบรรลุวัตถุประสงค์ไปด้วย

4. การประเมินโครงการช่วยในการแก้ปัญหาอันเกิดจากผลกระทบ (Impact) ของโครงการและทำให้โครงการเสียหายน้อยลง

5. การประเมินโครงการช่วยในการควบคุมคุณภาพของงาน เพราะการประเมินโครงการเป็นการตรวจสอบและควบคุมชนิดหนึ่ง

6. การประเมินโครงการช่วยในการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับผู้ปฏิบัติงานตามโครงการ เพราะการประเมินโครงการมิใช่เป็นการควบคุมบังคับบัญชาหรือสั่งการแต่เป็นการศึกษาวิเคราะห์ เพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไข และเสนอแนะวิธีการใหม่ ๆ เพื่อใช้ในการปฏิบัติโครงการ อันย่อมจะนำมาซึ่งผลงานที่ดีเป็นที่ยอมรับของผู้เกี่ยวข้องทั้งปวง

7. ผลของการประเมินโครงการอาจเป็นข้อมูลอย่างสำคัญในการวางแผน หรือการกำหนดนโยบายของผู้บริหารและฝ่ายการเมือง

8. การประเมินโครงการ ช่วยในการตัดสินใจในการบริหารโครงการ กล่าวคือ การประเมินโครงการจะทำให้ผู้บริหารได้ทราบถึงอุปสรรคปัญหา ข้อดี ข้อเสีย ความเป็นไปได้ และแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินการโครงการ โดยข้อมูลดังกล่าวจะช่วยทำให้ผู้บริหารตัดสินใจว่าจะดำเนินโครงการนั้นต่อไป หรือยุติโครงการ

พิชิต ฤทธิจรรย์ (2557: 47) กล่าวว่า การประเมินโครงการเป็นกิจกรรมสำคัญที่ขาดไม่ได้ในวงจรของโครงการ (Project Cycle) เพราะการประเมินโครงการมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการบริหารจัดการโครงการ ซึ่งสรุปได้ ดังนี้

1. ช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการที่นำไปใช้ประกอบการตัดสินใจ เกี่ยวกับการกำหนดโครงการ การตรวจสอบความพร้อมของทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในการ ดำเนินโครงการ ตลอดจนความเป็นไปได้ในการจัดทำโครงการ

2. ช่วยให้ทราบข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับความก้าวหน้า ปัญหา และอุปสรรคของ โครงการที่นำมาใช้ประกอบการตัดสินใจเพื่อการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงแก้ไขการดำเนินโครงการ ให้เป็นไปตามทิศทางที่ต้องการ

3. ช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับความสำเร็จและความล้มเหลวของโครงการ ที่นำมาใช้ประกอบการตัดสินใจและวินิจฉัยว่าจะดำเนินการในช่วงต่อไป ยกเลิกหรือปรับขยาย การดำเนินโครงการต่อไปอีก

4. ช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่บ่งบอกถึงประสิทธิภาพของโครงการว่าเป็นอย่างไร คุ่มค่ากับการลงทุนหรือไม่

5. ช่วยให้เกิดการเสริมแรง สร้างพลังใจให้กับผู้ปฏิบัติงานในโครงการเมื่อทราบ ผลสำเร็จ จุดเด่น หรือจุดด้อยของโครงการ โดยจะมุ่งมั่นปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินโครงการให้มี คุณภาพและมาตรฐานสูงขึ้น ซึ่งจะเกิดคุณค่าและประโยชน์สูงสุดต่อผู้รับบริการหรือองค์การ

จากการศึกษาประโยชน์ของการประเมินโครงการที่นักวิชาการได้กล่าวไว้ข้างต้น สรุปได้ว่า การประเมินโครงการเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญและมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการบริหาร จัดการโครงการ ดังนี้

1. การประเมินโครงการจะช่วยในการกำหนดวัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงาน ของโครงการมีความชัดเจนมากขึ้น

2. การประเมินโครงการช่วยให้แผนงานบรรลุวัตถุประสงค์ เมื่อโครงการได้รับการ ตรวจสอบ วิเคราะห์ ปรับปรุงแก้ไขให้ดำเนินการด้วยความเรียบร้อย ย่อมจะทำให้แผน การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

3. การประเมินโครงการช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศเพื่อนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจ เกี่ยวกับการวางแผนโครงการ ตรวจสอบความพร้อมของทรัพยากรต่าง ๆ ตลอดจนตรวจสอบ ความเป็นไปได้ในการจัดโครงการ

4. การประเมินโครงการช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับความก้าวหน้า อุปสรรค และปัญหาของการดำเนินโครงการ เพื่อนำมาใช้ประกอบการตัดสินใจเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหา แนวทางการปรับปรุงแก้ไขโครงการให้เป็นไปตามทิศทางที่ต้องการและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

5. การประเมินโครงการช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับความสำเร็จและความ ล้มเหลวของโครงการ เพื่อนำมาใช้ประกอบการตัดสินใจและวินิจฉัยว่าจะดำเนินการโครงการต่อไป ปรับปรุง หรือยกเลิกโครงการ

6. การประเมินโครงการมีส่วนในการสร้างขวัญและกำลังใจให้ผู้ปฏิบัติตามโครงการ เป็นการศึกษาวិเคราะห์เพื่อการปรับปรุง แก้ไข และเสนอแนะวิธีการใหม่ ๆ อันจะนำมาซึ่งผลงานที่ดี เป็นที่ยอมรับของผู้เกี่ยวข้อง

4. ประเภทของการประเมินโครงการ

มีนักวิชาการได้แบ่งประเภทของการประเมินโครงการไว้ดังนี้

รัตน์ บัณฑิต (2550: 40 - 42) กล่าวว่า การประเมินโครงการแบ่งเป็น 5 ประเภทใหญ่ ๆ ตามเกณฑ์ที่ใช้แบ่งดังนี้

1. แบ่งตามวัตถุประสงค์การประเมินและช่วงเวลาของโครงการ หากแบ่งตามเกณฑ์นี้ การประเมินก็มี 3 ประเภท ได้แก่

1.1 ประเมินก่อนดำเนินโครงการหรือก่อนนำโครงการไปใช้ (Pre - Evaluation Program or Ex-Ante Evaluation Program) ซึ่งเป็นการประเมินโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยในการตัดสินใจนำโครงการไปใช้

1.2 ประเมินขณะดำเนินโครงการ (Formative, Process, On-Going or Monitoring Evaluation Program) เป็นการประเมินโครงการขณะที่กำลังดำเนินการอยู่ยังไม่แล้วเสร็จ เพื่อพิจารณาเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงานในโครงการ หรือประเมินเพื่อทำการกำกับติดตามการดำเนินงานของโครงการให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้

1.3 ประเมินสิ้นสุดโครงการ (Post or Summative Evaluation Program) เป็นการประเมินเมื่อโครงการได้ดำเนินการมาครบตามระยะเวลาที่กำหนดและออกแบบไว้ โดยมุ่งพิจารณาผลสำเร็จของโครงการเป็นหลัก

2. แบ่งตามเป้าหมายที่ยึด ถ้าแบ่งเช่นนี้ การประเมินก็จะประกอบด้วย 2 ประเภท ได้แก่ การประเมินที่ยึดเป้าหมายของโครงการเป็นเกณฑ์เปรียบเทียบกับผลสำเร็จของโครงการ ซึ่งเรียกว่าการประเมินแบบอิงเป้าหมาย (Goal-Base Evaluation) และการประเมินที่ไม่ยึดหรือเป็นอิสระจากเป้าหมาย (Goal-Free Evaluation) โดยที่การประเมินแบบนี้จะพิจารณาจากผลทั้งหมดที่เกิดขึ้นจากโครงการ แม้ว่าผลดังกล่าวนั้นจะเป็นหรือไม่เป็นไปตามเป้าหมายของโครงการก็ตาม

3. แบ่งตามปรัชญาหรือความเชื่อพื้นฐาน การแบ่งเช่นนี้อาศัยพื้นฐานทางปรัชญาหรือความเชื่อเกี่ยวกับความจริงของคุณค่าและวิธีการเข้าถึงความจริงของคุณค่า จึงแบ่งประเภทของการประเมินได้ 2 ประเภท คือ การประเมินตามวิธีการเชิงระบบหรือแบบปรนัยนิยม และการประเมินตามวิธีการเชิงธรรมชาติหรือแบบอัตนัยนิยม

4. แบ่งตามผู้ประเมินหรือหน่วยงานผู้รับผิดชอบทำการประเมิน ก็จะแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ การประเมินภายใน (Internal Evaluation) และการประเมินภายนอก (External Evaluation)

5. แบ่งตามวิธีการและลักษณะข้อมูลที่มุ่งประเมินก็แบ่งได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่

5.1 การประเมินเชิงคุณภาพ (Qualitative Evaluation)

5.2 การประเมินเชิงปริมาณ (Quantitative Evaluation)

5.3 การประเมินแบบผสมผสาน (Mixed Evaluation)

สมคิด พรหมจ้อย (2552: 38 - 41) กล่าวว่า การประเมินแบ่งได้หลายประเภทตามแต่จะใช้เกณฑ์ใดเป็นหลัก ในการแบ่งในครั้งนี้จะนำเสนอประเภทการประเมินใน 3 ลักษณะ คือ แบ่งโดยยึดจุดมุ่งหมายของการประเมิน ยึดหลักในการประเมิน และลำดับเวลาในการประเมินซึ่งมีดังนี้

1. แบ่งตามจุดมุ่งหมายของการประเมินแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ
  - 1.1 การประเมินเพื่อปรับปรุงหรือการประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation)
  - 1.2 การประเมินเพื่อสรุปผลเรียกว่าการประเมินรวมสรุป (Summative Evaluation)
2. แบ่งตามหลักยึดในการประเมินแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ
  - 2.1 การประเมินโดยยึดวัตถุประสงค์เป็นหลัก (Goal - Based Evaluation) เป็นการประเมินที่ว่าทำได้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่โดยทราบก่อนประเมินว่าโครงการนี้มีวัตถุประสงค์อะไรบ้าง
  - 2.2 การประเมินที่อิสระไม่ยึดวัตถุประสงค์ของโครงการ (Goal - Free Evaluation) เป็นการประเมินผลที่เกิดขึ้นทั้งหมดโดยไม่ทราบว่าวัตถุประสงค์ของโครงการนี้มีอะไรบ้าง
3. แบ่งตามลำดับเวลาที่ประเมิน
  - 3.1 ประเมินก่อนเริ่มโครงการ (Pre - Evaluation) เป็นการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อตัดสินใจเลือกโครงการ ตรวจสอบความเหมาะสม ความสมเหตุสมผลของการวางแผนดำเนินโครงการ ความเป็นไปได้ของโครงการในการนำโครงการไปปฏิบัติ คุณภาพของโครงการ รวมทั้งตรวจสอบโอกาสที่โครงการนั้นจะประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย การประเมินเพื่อการตัดสินใจหรือข้อสรุปสำหรับการตัดสินใจเลือกโครงการมีชื่อเรียกต่างกัน ส่วนใหญ่เรียกว่า “การวิเคราะห์โครงการ” ในวงการธุรกิจอุตสาหกรรม เรียกว่า การศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ ไม่ว่าจะชื่อใด โดยหลักการประเมินในขั้นนี้เน้นการพิจารณาใน 3 เรื่องใหญ่ คือ
    - 3.1.1 การประเมินความเหมาะสม ประเมินเพื่อวิเคราะห์ปัญหา และความต้องการจำเป็นของการทำโครงการ (Need Assessment) ซึ่งเป็นการตรวจสอบขั้นต้นเพื่อกำหนดปัญหา กำหนดความจำเป็น และเหตุผลที่สำคัญในการริเริ่มโครงการนั้น ๆ ขึ้น และการศึกษาความเป็นไปได้ในการดำเนินโครงการ (Feasibility Studies) โดยพิจารณาความครอบคลุมดังนี้ 1) ความเป็นไปได้ทางเทคนิควิชาการ 2) ความพร้อมทางการบริหารโครงการนั้นให้ลุล่วงไปได้ด้วยดีตามเป้าหมาย 3) ความพร้อมในการสนับสนุนทางด้านทรัพยากร โดยเฉพาะความเป็นไปได้ทางการเงิน กำลังคน วัสดุและการจัดการ และถ้าเป็นโครงการด้านธุรกิจอุตสาหกรรมก็จะมีวิเคราะห์ทางด้านการตลาด รวมทั้งศึกษาความสอดคล้องกับนโยบายและปัญหา
    - 3.1.2 การวิเคราะห์ผลตอบแทนจากดำเนินโครงการ (Return of Investment) โดยทั่ว ๆ ไป พิจารณาจากอัตราผลตอบแทนเสีย วิเคราะห์จุดคุ้มทุน ดูจากอัตราผลตอบแทนการลงทุนดำเนินโครงการ (Rate of Return) หรือพิจารณาจากการวิเคราะห์ต้นทุนและประสิทธิภาพในการดำเนินงาน (Cost Effectiveness Analysis) และดูจากการวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายและผลกำไร
    - 3.1.3 การศึกษาและคาดคะเนถึงผลประโยชน์หรือสิ่งที่อาจจะเกิดตามมาจากการดำเนินโครงการนั้น (Consequence Analysis) ทั้งเชิงบวกและเชิงลบ ส่วนใหญ่เป็นการพิจารณาแรงต้านทานต่อการดำเนินโครงการ เป็นการคาดการณ์เกี่ยวกับผลที่อาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสภาพแวดล้อม ตลอดจนเป็นการรวบรวมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์และกำหนดนโยบายสำคัญ ๆ ซึ่งจะนำไปสู่การดำเนินงานที่บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้
  - 3.2 การประเมินระหว่างการทำงาน (Implementation Evaluation or Process Evaluation) เป็นการประเมินการทำงานเมื่อนำโครงการที่วางแผนไว้ไปปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อศึกษา

ถึงการปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ กิจกรรมใดทำได้หรือกิจกรรมใดทำไม่ได้ จุดเด่น จุดด้อย มีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง การประเมินกระบวนการดำเนินโครงการนั้นพยายามตอบคำถามว่าทำไมจึงเกิดปัญหาและอุปสรรค หรือไม่เกิดปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการ ถ้าเกิดปัญหาจะได้ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขได้ทันท่วงที การประเมินในขณะดำเนินโครงการจึงมีบทบาทในการปรับปรุงการดำเนินโครงการโดยตรง

3.3 การประเมินหลังการดำเนินงาน เป็นการประเมินเพื่อตอบคำถามว่าโครงการ ประสบผลสำเร็จตามแผนที่วางไว้หรือไม่ การประเมินในลักษณะนี้จะเป็นการประเมินผลที่เกิดขึ้น โดยเทียบกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยแบ่งการประเมินออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ 1) ประเมินทันทีที่สิ้นสุดโครงการ 2) การติดตามผลต่อมา โดยเฉพาะการประเมินผลกระทบของโครงการที่ต้องอาศัยการทิ้งช่วงระยะเวลาหนึ่ง เช่น 1 – 2 ปี เป็นต้นไป ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้ประเมินไว้ตั้งแต่เริ่มการดำเนินงานโครงการจนถึงสิ้นสุดโครงการ บางท่านเรียกการประเมินลักษณะนี้ว่า การประเมินผลสรุป (Summative Evaluation)

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2553: 114 - 115) แบ่งประเภทของการประเมินโครงการไว้ดังนี้

1. แบ่งตามหลักยึดในการประเมินค่า

1.1 การประเมินค่าตามอุดมการณ์ของโครงการ (Goal Based Evaluation) เป็นการประเมินผลที่ได้ว่าบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ โดยทราบก่อนการประเมินว่าโครงการนี้มีวัตถุประสงค์อะไรบ้าง

1.2 การประเมินค่าซึ่งอิสระจากอุดมการณ์ของโครงการ (Goal Free Evaluation) เป็นการประเมินผลที่เกิดขึ้นทั้งหมด โดยไม่ทราบว่าวัตถุประสงค์ของโครงการนี้มีอะไรบ้าง

2. แบ่งตามลำดับเวลาที่ประเมิน

2.1 ประเมินก่อนนำโครงการไปปฏิบัติ

2.2 การประเมินขณะโครงการดำเนินการอยู่

2.3 การประเมินหลังจากกิจกรรมหรือโครงการสิ้นสุดลง

3. แบ่งตามจุดมุ่งหมายของการประเมิน

3.1 การประเมินเพื่อปรับปรุง เรียกว่า การประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation)

3.2 การประเมินเพื่อสรุปผล เรียกว่า การประเมินรวมสรุป (Summative Evaluation)

4. แบ่งตามสิ่งที่ถูกประเมิน

4.1 การประเมินสภาพแวดล้อมหรือการประเมินบริบท (Context Evaluation)

4.2 การประเมินปัจจัยหรือตัวป้อน (Input Evaluation)

4.3 การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation)

4.4 การประเมินผลผลิต (Product Evaluation)

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2556: 96 - 103) กล่าวว่า ประเภทของการประเมินโครงการการประเมินโครงการนั้น สามารถจำแนกประเภทของการประเมินโดยทั่วไปได้เป็น 4 ประเภท

คือ 1) การประเมินความต้องการที่จำเป็น 2) การประเมินกระบวนการ 3) การประเมินผลผลิต และ 4) การประเมินประสิทธิภาพ

1. การประเมินความต้องการที่จำเป็น

แนวคิดของการประเมินความต้องการที่จำเป็น (Need Assessment) ได้เริ่มต้นที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ในช่วงกลางทศวรรษที่ 1960 โดยโครงการต่าง ๆ เหล่านั้นมักถูกเรียกรวมให้ ระบุวิธีการวัดและประเมินความต้องการของโครงการไว้ในเป้าหมายด้วย ทั้งนี้เพื่อประสิทธิภาพของการวางแผนโครงการ ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นเกณฑ์พื้นฐานสำหรับการพิจารณาอนุมัติ เพื่อให้การสนับสนุนโครงการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการต่าง ๆ ทางการศึกษา เช่น โครงการที่เกี่ยวกับการส่งเสริมวิชาการ โครงการพัฒนาจิตใจและอารมณ์ของเด็กนักเรียน และโครงการฝึกอบรมทางการอาชีวศึกษา เป็นต้น หลังจากช่วงปลายปี ค.ศ. 1970 ได้มีการเน้นในเรื่องของการวางแผนโครงการและการประเมิน เพื่อให้เป็นไปตามขั้นตอนที่ต้องจัดดำเนินการร่วมกันอย่างใกล้ชิดและ ในช่วงนี้ได้มีวารสารที่ชื่อว่า Evaluation and Program Planning ซึ่งเน้นหนักการประเมินโครงการ ด้านสุขภาพอนามัยก็ได้เน้นเกี่ยวกับหลักการและแนวปฏิบัติในการให้การสนับสนุนในเรื่องดังกล่าว รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงแผนของโครงการด้วย (Posavac & Carey, 1980) ในการวัดและประเมินความต้องการที่จำเป็นนั้น ก่อนดำเนินโครงการใด ๆ ก็จะต้องมีการวางแผนของโครงการนั้น ๆ ไว้ล่วงหน้าอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้สามารถตอบคำถามต่าง ๆ ได้ตรงตามความต้องการที่แท้จริง ในปัจจุบันนักประเมินได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับการวางแผนเพื่อการประเมิน และเชื่อว่าการวางแผนโครงการจำเป็นต้องจัดให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการประเมิน โดยให้การวางแผนโครงการเป็นขั้นตอนหนึ่งของการประเมินนั้น ๆ ก่อนนำโครงการไปสู่ขั้นปฏิบัติ ทำให้นักวางแผนที่ดีต้องมีข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับความต้องการที่จำเป็นอย่างถูกต้อง โดยอาศัยเทคนิคซึ่งสามารถวัดและประเมินความต้องการที่เหมาะสมได้ในเชิงปริมาณ รวมทั้งเทคนิคอื่น ๆ ที่เอื้อต่อการประเมินความต้องการได้ เช่น การใช้ข้อมูลจากกระเปาะสนทนาที่มีอยู่ หรือการสังเคราะห์สารสนเทศที่มีอยู่ เป็นต้น

2. การประเมินกระบวนการ

แนวคิดหลักของการประเมินกระบวนการ ก็คือ เมื่อโครงการได้รับการพัฒนาและเริ่มดำเนินการแล้ว นักประเมินต้องย้อนกลับไปทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการอีกครั้ง เพื่อตรวจสอบว่าโครงการนั้น ๆ ได้ปฏิบัติไปตามทุกขั้นตอนที่ได้ออกแบบไว้หรือไม่ และจัดกิจกรรม เพื่อให้บริการต่อกลุ่มเป้าหมายตรงตามที่กำหนดไว้ในโครงการหรือไม่ การประเมินกระบวนการของโครงการเช่นนี้ ถ้าจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นการตรวจสอบความพยายามของโครงการว่า ได้ดำเนินการไปอย่างครบถ้วนและตรงตามแผนที่วางไว้ทุกขั้นตอนหรือไม่

ตามปกติแล้ว ข้อมูลและสารสนเทศที่จำเป็นสำหรับการประเมินโครงการมักจะถูกรวบรวมไว้โดยตัวแทนของหน่วยงานและมักจะไม่อยู่ในรูปแบบที่ใช้ประโยชน์ได้โดยตรง เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับผู้รับบริการ ก็มักจะประเมินกันอยู่ในใบสมัคร ซึ่งไม่มีรายละเอียดเท่าที่ควรเกี่ยวกับการเข้ารับบริการจากโครงการ ในทางกลับกันมักจะเป็นเพียงบันทึกสั้น ๆ ของเจ้าหน้าที่ให้บริการเท่านั้น ด้วยเหตุนี้การที่จัดข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบที่เรียกใช้ได้นั้น ซึ่งต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายด้วย ซึ่งนักประเมินกระบวนการควรตระหนักในเรื่องนี้ และควรมีความพยายามที่จะออกแบบการเก็บ

ข้อมูลที่เป็นต่าง ๆ อย่างมีระบบ ทั้งนี้เพื่อช่วยอำนวยความสะดวกในด้านการรวบรวมข้อมูลและการสรุปข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติโครงการให้มากที่สุด

ถึงแม้ว่าการประเมินกระบวนการ มิได้บ่งชี้ถึงความสำเร็จของโครงการแต่ก็มีความสำคัญต่อผู้รับผิดชอบโครงการในส่วนที่เกี่ยวกับเงินทุนที่จะนำมาสนับสนุนโครงการหรือนำมาใช้เพื่อขยายโครงการ ซึ่งจำเป็นจะต้องมีข้อมูลเบื้องต้นจากการประเมินดังกล่าว เพื่อจะได้ทราบว่าโครงการนั้น ๆ มีแผนงานที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงเพียงใด และน่าจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ เพราะได้เคยให้บริการกับกลุ่มเป้าหมายที่วางไว้ก่อนแล้วเป็นต้น นอกจากนี้ เมื่อมีการประเมินกระบวนการของโครงการแล้ว สิ่งสำคัญก็คือ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้อำนวยความสะดวกโครงการสามารถจะปรับการดำเนินงานให้เป็นไปในทิศทางที่นำไปสู่ความสำเร็จของโครงการได้อย่างสมเหตุสมผลด้วย

3. การประเมินผลผลิต

เท่าที่ผ่านมา นักประเมินมักจะมุ่งเน้นการประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการจากการประเมินผลผลิตโดยตรงของโครงการนั้น ๆ ซึ่งความจริงแล้วเป็นการยากที่จะระบุ “เหตุ” ซึ่งมักจะหมายถึง ปัจจัยนำเข้าในระหว่างดำเนินการดำเนินโครงการกับ “ผล” ที่เกิดตามมาของโครงการ ตัวอย่างเช่น เมื่อมีการจัดโครงการพัฒนานิสัยการอ่านสำหรับเยาวชนท้องถิ่น ปรากฏว่ามีคำถามที่น่าสนใจ คือ

3.1 ผู้เข้าร่วมโครงการจะมีนิสัยรักการอ่านมากกว่าผู้ไม่ได้เข้าร่วมโครงการหรือไม่

3.2 มีหลักฐานหรือไม่ ที่แสดงว่าผู้เข้าร่วมโครงการมีความสนใจในการอ่านมากขึ้น

คำถามข้างต้นเป็นคำถามที่ดีและมีเหตุผล แต่ก็ยากที่จะชี้ชัดลงไปในการตอบคำถามที่เกี่ยวกับผลผลิตของโครงการโดยตรง ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าอาจจะมียุทธพลจากตัวแปรอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องได้ เช่น สภาพแวดล้อมของผู้รับบริการ ดังนั้น การประเมินผลผลิตของโครงการที่สำคัญก็คือ นักประเมินจะต้องแสดงแนวทางในการวัดผลสำเร็จของโครงการให้น่าเชื่อถือ มีการวัดที่แม่นยำ มีผลการวัดที่ตรงกับความเป็นจริงและมีความคงที่ด้วย สำหรับวิธีการวัดนั้นอาจต้องใช้การออกแบบตามวิธีวิจัยที่ซับซ้อน คล้ายกับการออกแบบโครงการการวิจัยเชิงทดลอง ส่วนการกำหนดความสำเร็จของโครงการ ยังมีความเห็นแตกต่างกันตามกลุ่มของผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานที่สนับสนุนเป็นทุน บุคลากรของโครงการ และผู้รับบริการซึ่งแต่ละกลุ่มมีระดับของการยอมรับความสำเร็จที่ต่างกันไป ดังนั้น นักประเมินจึงต้องหาตัวบ่งชี้ที่สามารถเป็นที่ยอมรับของทุกกลุ่มและมีความเป็นไปได้สำหรับการประเมินผลผลิตด้วย

พิชิต ฤทธิจรูญ (2557: 47 - 50) ได้จำแนกประเภทของการประเมินโครงการ 5 ประเภท ดังนี้

1. การจำแนกตามวัตถุประสงค์ของการประเมิน ได้แบ่งการประเมินเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 การประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation) เป็นการประเมินขณะที่โครงการกำลังดำเนินการอยู่ โดยมุ่งตรวจสอบ ควบคุม กำกับดูแลการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนของแผนการดำเนินงาน ตลอดจนการศึกษาความก้าวหน้า ปัญหา อุปสรรค และข้อบกพร่องต่าง ๆ ในระหว่างดำเนินการดำเนินโครงการ เพื่อนำผลการประเมินมาใช้ในการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานให้เป็นไปด้วยความราบรื่น สอดคล้องกับแผนการดำเนินงานที่กำหนดไว้โดยมุ่งหวังให้สามารถบรรลุตาม วัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ

1.2 การประเมินผลสรุปรวม (Summative Evaluation) หรือประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการ เป็นการประเมินหลังจากเสร็จสิ้นโครงการแล้ว เพื่อมุ่งตรวจสอบว่าโครงการ ผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายตามที่กำหนดไว้หรือไม่ เกิดความคุ้มค่าเพียงใด ผลการประเมินจะเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจว่า ควรยุติโครงการหรือดำเนินโครงการต่อไป โดยอาจปรับขยายโครงการในช่วงต่อไป

2. การจำแนกตามหลักที่ยึดในการประเมิน ได้แบ่งการประเมินเป็น 2 ประเภท คือ

2.1 การประเมินแบบอิงวัตถุประสงค์/เป้าหมายของโครงการ (Goal Based Evaluation) เป็นการประเมินที่ตัดสินคุณค่าของโครงการโดยการเปรียบเทียบผลของโครงการกับผลที่คาดหวังตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของโครงการ

2.2 การประเมินแบบไม่อิงวัตถุประสงค์/เป้าหมายของโครงการ (Goal-free Evaluation) เป็นการประเมินที่ไม่จำเป็นต้องกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการประเมินให้สอดคล้องกับเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ของโครงการ กล่าวคือ การตัดสินคุณค่าของโครงการควรเน้นที่การตีค่าของผลที่เกิดขึ้นทั้งหมดจากโครงการ (Actual Outcomes) ซึ่งประกอบด้วยประเมินผลที่คาดหวังตามเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ของโครงการ และผลที่เกิดขึ้นจากโครงการโดยมิได้คาดหวังไว้

3. การจำแนกตามลำดับเวลาของการดำเนินโครงการ ได้แบ่งการประเมินออกเป็น 3 ประเภท คือ

3.1 การประเมินก่อนการดำเนินโครงการ (Intrinsic Evaluation) หรือการ ประเมินก่อนนำโครงการไปปฏิบัติ เป็นการประเมินที่อยู่ในขั้นตอนของการวางแผนโครงการ โดยมี จุดมุ่งหมายเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ก่อนลงมือดำเนินการจัดทำโครงการ ซึ่งอาจแบ่งได้ใน 2 ลักษณะ คือ

3.1.1 การศึกษาความเหมาะสมของโครงการ โดยการพิจารณาปัญหาและความจำเป็นในการจัดทำโครงการ อาจใช้เทคนิคของการประเมินความต้องการจำเป็น (Needs Assessment) หรืออาจจะใช้เทคนิคของการศึกษาความเป็นไปได้ (Feasibility Study) ซึ่งเป็นการพิจารณาสภาพความพร้อมของการจัดทำโครงการในด้านต่าง ๆ ที่จะทำให้มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติจริง

3.1.2 การวิเคราะห์โครงการหรือการประเมินร่างโครงการ (Project Appraisal) เป็นการพิจารณาเอกสารโครงการเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของสิ่งที่กำหนด ความสอดคล้องระหว่างหัวข้อต่าง ๆ ตั้งแต่หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ เป้าหมาย วิธีดำเนินการ ฯลฯ เพื่อให้โครงการที่เสนอมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

3.2 การประเมินระหว่างการดำเนินโครงการ (On Going Evaluation) เป็นการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษาความก้าวหน้าของโครงการเป็นช่วง ๆ (Formative Evaluation) และเพื่อดูว่าการดำเนินโครงการได้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ มีปัญหาหรืออุปสรรคอย่างไร ข้อมูลสารสนเทศที่ได้จะนำมาใช้ในการปรับปรุงการดำเนินโครงการเพื่อให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้นในช่วงการดำเนินงานต่อไป การประเมินระหว่างการดำเนินโครงการนี้ต้องอาศัย กลไกของระบบการนิเทศ กำกับติดตามงานมาช่วย จึงจะทำให้การดำเนินโครงการและการประเมิน เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

3.3 การประเมินหลังการดำเนินโครงการ (Pay-off Evaluation) เป็นการประเมินเมื่อการดำเนินโครงการเสร็จสิ้นแล้ว โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบว่า ผลการดำเนินโครงการได้รับความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด ตลอดจนการติดตามตรวจสอบผลกระทบหรือผลข้างเคียงว่า มีอะไรเกิดขึ้นตามมาอีกบ้าง ถ้ากล่าวโดยสรุป การประเมินหลังการดำเนินโครงการมีจุดเน้นดังนี้

3.3.1 เป็นการประเมินผลที่เกิดขึ้น (Outcome) และผลกระทบ (Impact) ของโครงการ

3.3.2 เป็นการประเมินผลสรุปรวมของโครงการทั้งหมด (Summative Evaluation) คือ การประเมินตั้งแต่การวางแผนปฏิบัติงาน ค่าใช้จ่าย และผลผลิตของโครงการ

4. การจำแนกตามสิ่งที่ถูกประเมิน ได้แบ่งการประเมินเป็น 4 ประเภท คือ

4.1 การประเมินบริบทหรือสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation) เป็นการประเมินเกี่ยวกับนโยบาย เป้าหมาย สภาพเศรษฐกิจและสังคม ปัญหาและความต้องการของบุคคล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการว่า มีความสอดคล้องเอื้อต่อการจัดทำโครงการหรือไม่ ตลอดจนความเป็นไปได้และข้อจำกัดต่าง ๆ ในการดำเนินโครงการ สารสนเทศที่ได้นำมาใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการให้มีความสอดคล้องกับนโยบายหน่วยเหนือและบริบทหรือสภาพขององค์การที่จะจัดทำโครงการ

4.2 การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) เป็นการประเมินความพร้อมทั้งในเชิงคุณภาพและความพอเพียงของทรัพยากรต่าง ๆ ก่อนเริ่มโครงการว่า มีทรัพยากรพร้อมที่จะดำเนินโครงการได้หรือไม่ สารสนเทศที่ได้นำมาใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับวิธีดำเนินโครงการและวิธีการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ให้เหมาะสมเพื่อให้การดำเนินโครงการสามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

4.3 การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินขณะดำเนินงานเพื่อประเมินความก้าวหน้าของโครงการ และศึกษาปัญหา อุปสรรคในการดำเนินสารสนเทศที่ได้นำมาใช้ในการตัดสินใจเพื่อการปรับปรุงการดำเนินโครงการให้มีประสิทธิภาพ

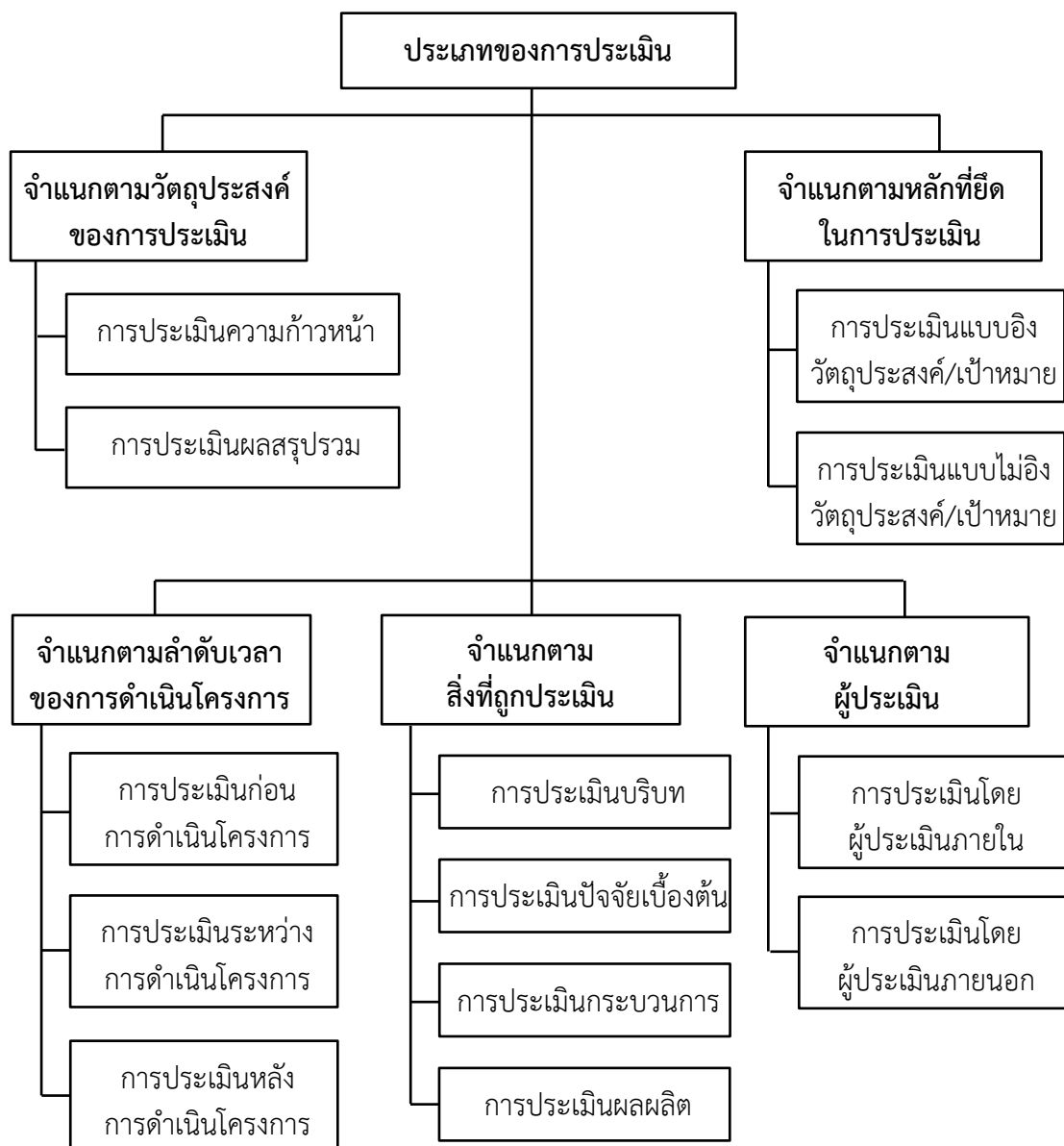
4.4 การประเมินผลผลิตหรือผลงาน (Product Evaluation) เป็นการประเมินหลังจากการดำเนินโครงการสิ้นสุดแล้ว ประกอบด้วย การประเมินผลลัพธ์ (Output Evaluation) โดยพิจารณาจากปริมาณและคุณภาพของผลผลิตเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ของโครงการ และการประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation) โดยเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ของแผนงานหรือองค์การสารสนเทศที่ได้นำมาใช้ในการตัดสินใจคุณค่าของผลผลิตของโครงการทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ เพื่อการตัดสินใจว่า ควรจะคงไว้ ปรับขยายหรือล้มเลิกโครงการ

5. การจำแนกตามผู้ประเมิน ได้แบ่งการประเมินเป็น 2 ประเภท คือ

5.1 การประเมินโดยผู้ประเมินภายใน (Internal Evaluator) เป็นการประเมินโดย บุคลากรที่ปฏิบัติงานในองค์การหรือผู้ที่รับผิดชอบที่เกี่ยวข้องกับสิ่งมุ่งประเมิน เช่น การประเมินโครงการโดยให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องหรือผู้รับผิดชอบในโครงการเป็นผู้ประเมิน เป็นต้น ข้อดีของการประเมินวิธีนี้ ก็คือ ผู้ประเมินจะทราบรายละเอียดเกี่ยวกับโครงการที่มุ่งประเมิน สะดวกต่อการเก็บรวบรวมข้อมูล แต่มีข้อเสียในเรื่องความลำเอียงของผู้ประเมิน อาจทำให้ผลการประเมินขาดความตรงและความน่าเชื่อถือ

5.2 การประเมินโดยผู้ประเมินภายนอก (External Evaluator) เป็นการประเมิน โดยให้บุคคลภายนอกองค์กรที่ไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่มุ่งประเมินเป็นผู้ประเมิน ซึ่งอาจเป็นนักประเมิน มีอาชีพ หรือบุคคลที่อยู่หน่วยงานอื่น ข้อดีของการประเมินวิธีนี้ คือ ผู้ประเมินมีความเป็นกลาง ลดความลำเอียงไปได้ ทำให้ผลการประเมินมีความน่าเชื่อถือ แต่มีข้อเสียคือ ผู้ประเมินภายนอก ไม่เข้าใจในรายละเอียดของโครงการที่มุ่งประเมินดีพอ และอาจไม่ได้รับความร่วมมือในการดำเนินการ ประเมินจากผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจมีทัศนคติเชิงลบต่อการประเมินว่า การประเมินเป็นการมาจับผิด จึงไม่ให้ข้อมูลตามความเป็นจริง ทำให้ผลการประเมินมีความคลาดเคลื่อนไปจากสิ่งที่เป็นจริง

การจำแนกประเภทของการประเมินโครงการดังกล่าว สรุปได้ดังภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 ประเภทของการประเมินโครงการตามเกณฑ์ที่ใช้จำแนก
ที่มา: พิชิต ฤทธิจรรยา (2557: 51)

จากการศึกษาประเภทของการประเมินโครงการที่นักวิชาการได้กล่าวไว้ข้างต้น สรุปได้ว่าประเภทของการประเมินโครงการแบ่งได้หลายรูปแบบ โดยการแบ่งประเภทตามวัตถุประสงค์ของการประเมิน แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การประเมินความก้าวหน้า เป็นการประเมินโครงการกำลังดำเนินการอยู่ ซึ่งจะนำผลการประเมินไปปรับปรุงการดำเนินงานให้ดีขึ้น และการประเมินผลสรุปรวมหรือประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการ เป็นการประเมินหลังจากเสร็จสิ้นโครงการแล้ว การแบ่งประเภทตามลำดับเวลา แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ การประเมินก่อนการดำเนินโครงการ การประเมินระหว่างดำเนินโครงการ และการประเมินหลังการดำเนินโครงการ การแบ่งตามสิ่งที่ถูกประเมิน แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ การประเมินบริบท การประเมินปัจจัยนำเข้า การประเมินกระบวนการ และการประเมินผลผลิต การแบ่งตามผู้ประเมิน แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การประเมินโดยผู้ประเมินภายใน และการประเมินโดยผู้ประเมินภายนอก

5. ขั้นตอนการประเมินโครงการ

มีนักวิชาการได้กล่าวถึงขั้นตอนการประเมินโครงการไว้ดังนี้

สมคิด พรหมจ้อย (2552: 43 - 48) กล่าวว่า การประเมินโครงการซึ่งถือเป็นการวิจัยรูปแบบหนึ่ง มีกระบวนการดำเนินการประเมิน 9 ขั้นตอน มีรายละเอียดดังนี้

1. วิเคราะห์โครงการที่มุ่งประเมิน : ประเมินอะไร

ในส่วนนี้เป็นการบรรยายโครงการเพื่อให้เกิดความรู้เกี่ยวกับโครงการที่มุ่งประเมินโครงการคือ กลุ่มของกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมีความเป็นเอกเทศ และแต่ละกิจกรรมจะมีเป้าหมายอันเดียวกัน มีลักษณะที่เด่นชัด มีการกำหนดเวลาเริ่มต้น และเวลาสิ้นสุดโครงการ และมักจะเป็นงานพิเศษที่ต่างไปจากงานประจำ

1.1 ประโยชน์ของการวิเคราะห์โครงการที่มุ่งประเมิน

การวิเคราะห์/บรรยายโครงการที่มุ่งประเมิน มีประโยชน์ที่สำคัญอย่างน้อย

4 ประการ คือ

1.1.1 ทำให้ผู้ประเมินรู้จักโครงการนั้น ๆ มากยิ่งขึ้น หรือรู้จักเป็นอย่างดีก่อนที่จะประเมิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่เพื่อนักประเมินภายนอก

1.1.2 ทำให้มองเห็นกรอบแนวทางในการวางแผนประเมินโครงการ

1.1.3 เมื่อพบจุดเด่น – จุดด้อย หรือความสำเร็จ – ล้มเหลวของโครงการ นักประเมินจะสามารถอธิบายเหตุผล หรือสาเหตุได้อย่างคมชัดยิ่งขึ้น โดยวิเคราะห์เชื่อมโยงความสำเร็จ ความล้มเหลวนั้นกับสภาพการดำเนินงานโครงการ

1.1.4 จะเป็นประโยชน์ต่อการบรรยายโครงการไว้ในรายงานการประเมินในขั้นของการเขียนรายงานการประเมิน

1.2 การวิเคราะห์โครงการที่มุ่งประเมิน

เป็นการยากที่ผู้ประเมินจะสามารถประเมินโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยปราศจากความรู้เกี่ยวกับโครงการที่มุ่งประเมิน โดยข้อเท็จจริงและหลักการของการประเมินโครงการ ยิ่งผู้ประเมินมีความรอบรู้เกี่ยวกับโครงการที่มุ่งประเมินมากเท่าใดก็ยิ่งทำให้สามารถประเมินโครงการนั้นได้อย่างถูกต้อง เชื่อถือได้ และเป็นที่ยอมรับแก่คนทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ผู้ประเมินควรทำการศึกษาหรือบรรยายโครงการที่มุ่งประเมินโดยการวิเคราะห์เอกสารโครงการ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับโครงการตามหัวข้อต่อไปนี้

1.2.1 โครงการมีความเป็นมาอย่างไร ใครทำ ทำไมต้องทำโครงการนี้ ทำแล้ว ได้อะไร ตลอดจนหลักการและเหตุผลของโครงการ

1.2.2 ลักษณะของโครงการ เป็นโครงการทดลอง โครงการประจำที่ดำเนินการ ต่อเนื่อง หรือโครงการพิเศษ เป็นต้น

1.2.3 วัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการคืออะไร ปฏิบัติประเมินได้หรือไม่

1.2.4 รูปแบบการบริหารโครงการเป็นอย่างไร ผู้บริหารโครงการมีใครบ้าง มีบุคลากรและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือไม่

1.2.5 ทรัพยากรของโครงการมีอะไรบ้าง ใครหรือหน่วยงานใดเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณ

1.2.6 มีกิจกรรม เนื้อหาสาระ และขั้นตอนในการดำเนินโครงการอย่างไร

1.2.7 โครงการเริ่มต้นและสิ้นสุดเมื่อไร

1.2.8 มีการกำหนดเกณฑ์ในการตัดสินผลสำเร็จของโครงการหรือไม่ ถ้ามีเกณฑ์เหล่านั้นคืออะไร

1.2.9 โครงการมีความเหมาะสมเพียงไรในเรื่องของความชัดเจน เป้าหมาย ผลงานและความเป็นไปได้ของโครงการ

2. หลักการและเหตุผลของการประเมิน : ทำไมจึงต้องประเมิน

ในขั้นตอนนี้ต้องกล่าวถึงความเป็นมาของโครงการ ตลอดจนความจำเป็นและความสำคัญของการประเมินผลโครงการนี้ รวมถึงผลดีของการประเมินโครงการหรือผลเสียที่อาจเกิดขึ้นถ้าไม่ได้ทำการประเมินผลโครงการ เป็นส่วนที่นำไปสู่การค้นคว้าเกี่ยวกับเหตุผล และความเป็นมาของโครงการที่จะถูกประเมินว่าทำไมต้องมีการประเมินเพื่อทราบความก้าวหน้า ทราบผลของโครงการปัญหาและอุปสรรคของโครงการ ฯลฯ ประเมินเพื่อใคร ผู้สนับสนุนโครงการ ผู้ดำเนินโครงการหรือผู้ที่เกี่ยวข้องและจะนำผลของการประเมินไปใช้ได้อย่างไร เพื่อปรับปรุง พัฒนาโครงการ บริหารงาน ตัดสินใจยุบ หรือต่อโครงการ ฯลฯ

3. การกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน : ประเมินเพื่ออะไร

วัตถุประสงค์ของการประเมินเป็นกรอบหรือทิศทางให้ทราบว่า การประเมินครั้งนี้มุ่งศึกษา มุ่งประเมินในด้านใดบ้าง จะเป็นการควบคุมทิศทาง การเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมด การประเมินโครงการนั้นมุ่งให้ได้ข่าวสาร หรือข้อมูลที่เชื่อถือได้ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจของผู้บริหารหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นการตั้งวัตถุประสงค์ของการประเมินจะต้องเขียนอย่างชัดเจนและให้ทิศทางในการประเมินต้องตรงกับความต้องการใช้ผลการประเมินของผู้บริหารโครงการ และผู้ที่เกี่ยวข้อง เฉพาะเจาะจง วัดได้ ประเมินได้ เป็นปรนัย และเป็นที่ยอมรับของผู้ถูกประเมิน

ในการกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน บ่อยครั้งที่ได้ใช้แบบจำลองการประเมินเป็นกรอบในการกำหนดวัตถุประสงค์ในการประเมิน ตัวอย่างเช่น

- 1) เพื่อประเมินปัจจัยเบื้องต้นของโครงการ
- 2) เพื่อประเมินการบริหารโครงการ
- 3) เพื่อประเมินกระบวนการดำเนินงานของโครงการ
- 4) เพื่อประเมินผลการดำเนินงาน และผลกระทบของโครงการ

4. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และแนวทางการประเมิน : มีแนวคิดทฤษฎีอะไรบ้าง

เป็นการศึกษาถึงแนวคิด หลักการ ทฤษฎี แนวทางในการประเมิน แบบจำลอง การประเมินรูปแบบต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นกรอบในการประเมิน ตลอดจนศึกษากรณีตัวอย่าง งานประเมิน ที่ทำการประเมินโครงการที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน ซึ่งจะทำให้ให้นักการประเมินโดยเฉพาะนักประเมิน มือใหม่ เห็นแนวทางในการดำเนินงานประเมินได้ชัดเจนมากขึ้น

5. การออกแบบการประเมิน : จะประเมินได้อย่างไร

ในขั้นนี้เป็นการกำหนดกรอบแนวทางการประเมินในรายละเอียดว่าตัวแปร หรือ ข้อมูลที่ต้องการศึกษามีข้อมูลด้านใดบ้าง จะสุ่มตัวอย่างอย่างไร เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งใด มีแนวทางการวัดอย่างไร และจะวัดด้วยเครื่องมือประเภทใด จะนำข้อมูลมาวิเคราะห์อย่างไรและ ตัดสินผลการประเมินด้วยเกณฑ์อะไร

6. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน : เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินมีอะไรบ้าง

เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินมีหรือยัง จะใช้เครื่องมือที่มีอยู่แล้ว หรือจะต้องสร้างขึ้นใหม่ ถ้าสร้างเครื่องมือที่ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลจะต้องสร้างให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ ของการประเมิน ข้อคำถามควรเฉพาะเจาะจง เป็นปรนัย ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา ทดลองใช้ และตรวจสอบคุณภาพขั้นพื้นฐานของเครื่องมือ เช่น ด้ชนีความเที่ยง ความตรง ความยาก ฯลฯ ก่อนที่จะนำเครื่องมือไปใช้จริงเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินอาจจะเป็นแบบสอบถาม แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ แบบเจนนับ แบบวิเคราะห์ และแบบทดสอบ เป็นต้น

7. การเก็บรวบรวมข้อมูล : จะเก็บรวบรวมข้อมูลได้ด้วยวิธีการใด

ในขั้นนี้จะเป็นส่วนนำไปสู่ความชัดเจนในวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล คือจะทำให้ทราบว่าจะอะไรคือแหล่งของข้อมูลที่ต้องการ จะต้องเก็บข้อมูลที่ไหน เมื่อไร จากใคร เวลาใด และจะใช้ เทคนิควิธีใดในการเก็บรวบรวมข้อมูลจึงจะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความละเอียดสมบูรณ์ และถูกต้องตรงกับความเป็นจริงในการปฏิบัติผู้ประเมินไม่จำเป็นต้องอาศัย วิธีการใดวิธีการหนึ่งเท่านั้น ในการเก็บรวบรวมข้อมูลอาจจะเลือกใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธี ที่ตอบสนองสภาพการดำเนินงานโครงการที่รับผิดชอบได้อย่างดีที่ผู้ประเมินอาจเลือกใช้ หรือคิดค้น วิธีการใหม่ได้ตลอดเวลา ตัวอย่างวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่น่าสนใจและน่าจะสอดคล้อง กับธรรมชาติของการประเมินโครงการ ได้แก่ การวิเคราะห์ผลงาน การสอบถาม การสัมภาษณ์ การทดสอบความสามารถในการปฏิบัติงาน การประชุมผู้ที่เกี่ยวข้อง การใช้สถานการณ์จำลอง การอภิปรายการใช้เทคนิคเดลฟาย การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การนับ การวัด เป็นต้น

8. การวิเคราะห์ข้อมูล : จะสรุปข้อมูลให้มีความหมายได้อย่างไร

กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลปกติจะไม่ใช้วิธีการที่ยุ่งยากซับซ้อนมากนัก อาจใช้วิธีการเชิงสถิติบ้างตามความจำเป็น เช่น ถ้าเป็นข้อมูลเชิงปริมาณ สามารถนำมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติ ต่าง ๆ อาทิเช่น แจกแจงความถี่ ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน อัตราส่วน ร้อยละ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ การทดสอบนัยสำคัญทางสถิติ $t - test$, $F - test$ เป็นต้น ข้อควรระวัง ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ จะใช้สถิติใดต้องตรวจสอบว่าข้อมูลเป็นไปตามข้อตกลงหรือไม่ ส่วนข้อมูล ที่ไม่ใช่ปริมาณนั้นสามารถวิเคราะห์ได้โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนใหญ่จะเป็นการเปรียบเทียบข้อมูลกับเกณฑ์ หากผลการเปรียบเทียบสอดคล้องกันหรือผ่านเกณฑ์ หรือแตกต่างกันอย่างชัดเจน การตัดสินคุณค่าก็อาจทำ

ได้อย่างตรงไปตรงมา แต่ถ้าเป็นกรณีที่มีข้อมูลมีลักษณะก้ำกึ่งกันการตัดสินใจคุณค่าจะยากลำบากมากขึ้นและในกรณีดังกล่าวอาจต้องดูข้อมูลสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ประกอบด้วย

9. รายงานผลการประเมิน : จะนำผลการประเมินไปใช้ได้อย่างไร

เป้าหมายปลายทางของการประเมินโครงการ คือ การนำข้อมูลผลการประเมินไปใช้เพื่อการวินิจฉัย สั่งการ หรือตัดสินใจในการปรับปรุง และพัฒนางานโครงการนับว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด ดังนั้นในขั้นตอนนี้ที่นักประเมินจะต้องจัดทำรายงานการประเมินเพื่อนำเสนอเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด ขั้นตอนนี้ที่นักประเมินจะต้องจัดทำรายงานการประเมินเพื่อนำเสนอให้ผู้บริหารได้ใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจ รายงานการประเมินสามารถทำได้ใน 2 ลักษณะ คือ รายงานสรุปสำหรับผู้บริหารเป็นรายงานการสรุปผลการประเมินที่สั้นกะทัดรัด ปกติมีความยาว 1 - 3 หน้า ให้สารสนเทศที่ใช้ประกอบการตัดสินใจสำหรับผู้บริหารได้ ลักษณะของรายงานประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วน คือ วัตถุประสงค์ของการประเมิน ผลการประเมิน และข้อเสนอแนะ สำหรับรายงานการประเมินฉบับสมบูรณ์ทั่วไปจะมีรายละเอียดที่ชัดเจนครอบคลุมวัตถุประสงค์ ขอบเขตของการประเมิน เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิธีการประเมิน ผลวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลการประเมิน และข้อเสนอแนะ

เชาว์ อินโย (2553: 16 - 19) และเยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2553: 279 - 288) มีความเห็นสอดคล้องกันว่าขั้นตอนการประเมิน สามารถแบ่งออกได้เป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ก่อนทำการประเมินโครงการผู้ประเมินจะต้องศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการ เช่น โครงการที่เสนอขออนุมัติ ถ้าเป็นโครงการนำร่องก็ควรศึกษาเอกสารรายงานความก้าวหน้าของโครงการ หรือถ้ามีรายงานผลการประเมินโครงการฉบับสมบูรณ์ก็ควรนำมาศึกษา จะทำให้ผู้ประเมินได้เข้าใจความเป็นมาของโครงการ สภาพแวดล้อม วัตถุประสงค์ ตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้ผู้ประเมินสามารถกำหนดประเด็นการประเมินและตัวชี้วัดต่อไปได้

2. การกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน ในขั้นตอนนี้ผู้ประเมินจะต้องตอบคำถามให้ได้ว่าจะประเมินโครงการอะไร ประเมินทำไม เพื่อใคร หรือใครเป็นผู้ใช้ผลการประเมิน ข้อมูลที่จะตอบคำถามเหล่านี้ได้มาจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการ สัมภาษณ์ผู้รับผิดชอบผู้สนับสนุนโครงการ

3. การกำหนดขอบเขตของการประเมิน เป็นขั้นตอนที่สำคัญอีกขั้นตอนหนึ่งที่จะทำให้การประเมินโครงการสามารถดำเนินการได้ และบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ โดยพิจารณาจากพื้นที่ที่จะทำการประเมิน หน่วยงานที่ต้องการติดตาม บุคคลที่ผู้ประเมินต้องสัมภาษณ์ เป็นต้น

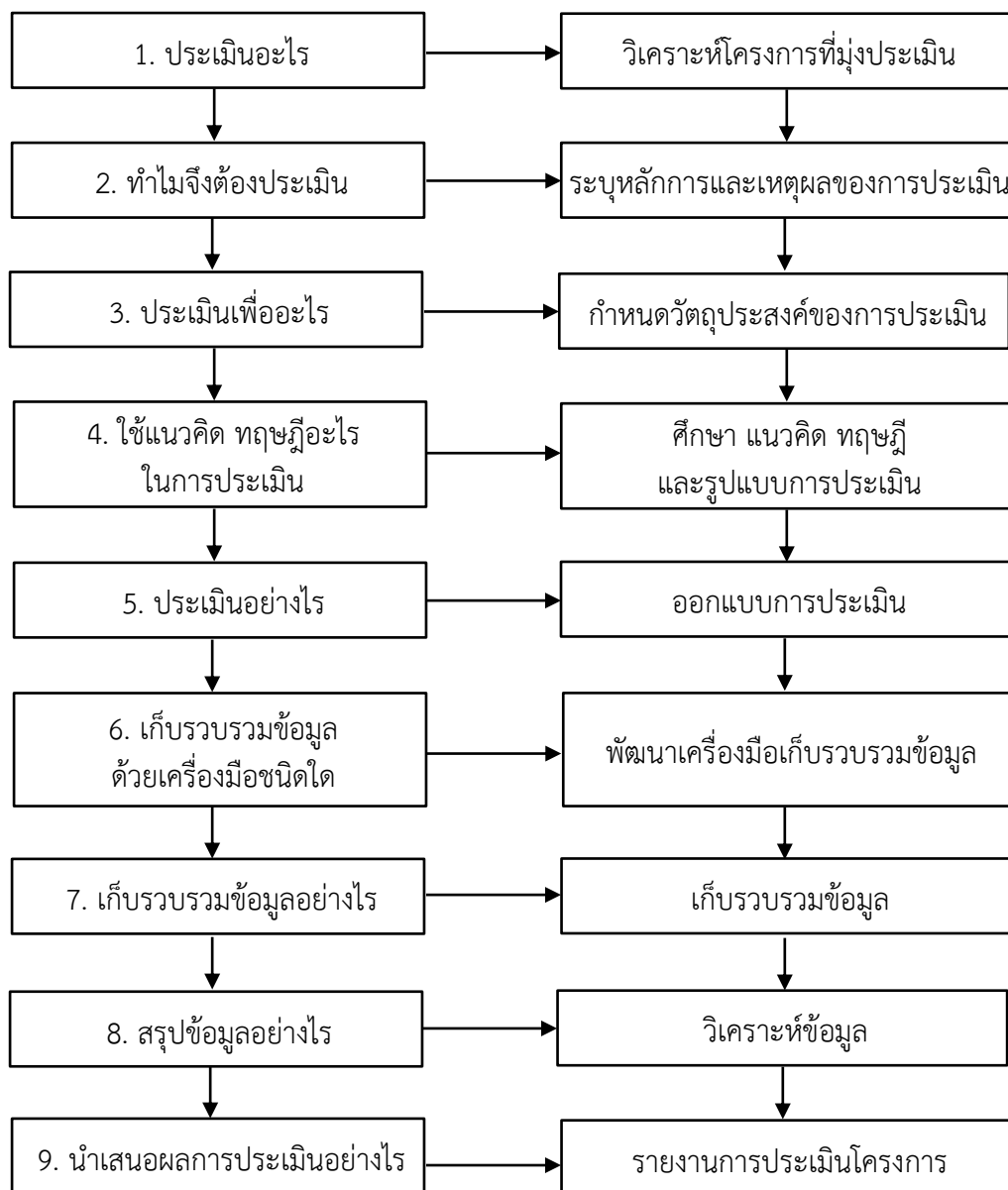
4. การพิจารณากำหนดตัวบ่งชี้และแหล่งข้อมูล การกำหนดตัวบ่งชี้ในการประเมินสามารถกำหนดได้จากวัตถุประสงค์ของโครงการ หรือจากตัวแบบการประเมินเชิงทฤษฎี เช่น การกำหนดตัวบ่งชี้จากรูปแบบการประเมินแบบ CIPP Model หรืออาจจะพิจารณาจากความคาดหวังของผู้ใช้ผลการประเมินก็ได้ ตัวบ่งชี้มีทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลทำได้ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อมูลที่ผู้ประเมินเก็บรวบรวมมา เช่น ข้อมูลจำนวนผู้เข้าร่วมอบรม ใช้ค่าร้อยละความคิดเห็นต่อโครงการที่อยู่ในรูปมาตราส่วนประมาณค่า ใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากเอกสาร การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม ฯลฯ ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา

6. การสรุปผลการประเมิน การสรุปผลการประเมินโครงการผู้ประเมินควรเน้นประเด็นที่สำคัญดังนี้ คือ ผลผลิตจากโครงการ ปัญหา และข้อจำกัดของการดำเนินโครงการ ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงโครงการ นอกจากนั้นควรสรุปผลโครงการไปในด้านอื่น ๆ ด้วย

พิชิต ฤทธิจรูญ (2557: 52 - 66) กล่าวว่า การประเมินโครงการนักประเมินจะต้องกำหนดขั้นตอนของการประเมินให้ครอบคลุม ชัดเจน ซึ่งเป็นภาระงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของการประเมินโครงการที่นักประเมินต้องคิด เตรียม หรือวางแผนกำหนดไว้ล่วงหน้า เพื่อให้การดำเนินการประเมินโครงการบรรลุตามเป้าหมายของโครงการ ขั้นตอนของการประเมินโครงการทำได้โดยการประยุกต์ใช้คำถามเพื่อหาคำตอบในกิจกรรม 9 ขั้นตอน สรุปได้ดังภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.2 ขั้นตอนการประเมินโครงการ

ที่มา: พิชิต ฤทธิจรูญ (2557: 52)

รายละเอียดของแต่ละขั้นตอนการประเมินโครงการ มีดังนี้

ขั้นที่ 1 วิเคราะห์โครงการที่มุ่งประเมิน การดำเนินการในขั้นนี้เพื่อให้ นักประเมินมีความเข้าใจในสาระสำคัญของโครงการที่จะทำการประเมิน ซึ่งช่วยให้นักประเมินกำหนดขอบข่ายหรือระบุรายละเอียดของสิ่งที่มุ่งประเมินได้อย่างชัดเจน เป็นขั้นตอนที่มุ่งพิจารณาหรือตอบคำถามว่า จะประเมินอะไร ดังนั้น การที่จะทำให้นักประเมินตัดสินใจได้ว่า จะประเมินอะไร จึงจำเป็นต้องศึกษาวิเคราะห์โครงการนั้นก่อนที่จะวางแผนหรือออกแบบการประเมินต่อไป

ขั้นที่ 2 ระบุหลักการและเหตุผลของการประเมิน ในขั้นนี้ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดที่จะให้มีการประเมินโครงการ โดยมุ่งตอบคำถามว่า ทำไมจึงต้องประเมินโครงการนี้ ซึ่งจะได้กล่าวถึงหลักการและเหตุผลของการประเมินโครงการ ตลอดจนความจำเป็นหรือความสำคัญของการประเมินโครงการนี้ รวมทั้งระบุถึงจุดมุ่งหมายที่จะเกิดขึ้นหลังจากการประเมิน อาจรวมไปถึงประโยชน์และข้อดีที่จะเกิดขึ้น และผลเสียที่จะตามมาหากไม่ได้มีการประเมิน

ขั้นที่ 3 กำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน วัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการ เป็นสิ่งที่กำหนดทิศทางในการประเมิน ทำให้นักประเมินรู้ว่า จะทำการประเมินโครงการนั้นเพื่ออะไร หรือประเมินเพื่อมุ่งตอบคำถามเรื่องอะไร โดยทั่วไปแล้วการประเมินโครงการจะมุ่งให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่เชื่อถือได้ที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจของผู้บริหารหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ดังนั้น ในขั้นตอนนี้จะต้องวิเคราะห์ความต้องการใช้ผลการประเมินเพื่อการตัดสินใจของผู้บริหารหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการเพื่อนำไปสู่การกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการที่เหมาะสม

ขั้นที่ 4 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และรูปแบบการประเมิน จะทำให้นักประเมินมองเห็นแนวทางในการกำหนดกรอบของการประเมิน และทิศทางของการประเมินว่า จะใช้แนวคิดหรือทฤษฎีอะไรในการประเมิน การประเมินโดยอาศัยหลักแนวคิดและทฤษฎีจะทำให้การประเมินมีคุณภาพ และมีน้ำหนักความน่าเชื่อถือมากขึ้น สิ่งที่สำคัญนั่นคือ จะต้องเลือกทฤษฎีหรือรูปแบบของการประเมินให้เหมาะสมกับลักษณะของโครงการ

ขั้นที่ 5 การออกแบบการประเมิน เป็นขั้นตอนที่เชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่ จะประเมิน ไปสู่วิธีการประเมิน ผู้ประเมินจะต้องตัดสินใจล่วงหน้าว่า จะประเมินอย่างไร เพื่อให้ได้สารสนเทศที่ถูกต้อง น่าเชื่อถือ สิ่งที่ต้องคำนึงในการออกแบบการประเมิน ได้แก่ การออกแบบการวัดตัวแปร การออกแบบการสุ่มตัวอย่าง และการออกแบบการวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นที่ 6 พัฒนาเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นขั้นตอนในการกำหนดว่า เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเครื่องมือชนิดใด ซึ่งเครื่องมือที่จะใช้นั้นต้องมีการตรวจสอบความพร้อมและคุณภาพของเครื่องมือ เช่น ความเที่ยง (Reliability) และความตรง (Validity) เป็นต้น เพื่อที่จะทำให้การเก็บรวบรวมข้อมูลได้ตรงกับประเด็นการประเมิน และตัวบ่งชี้หรือตัวชี้วัดที่ได้กำหนดไว้

ขั้นที่ 7 เก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจริงหลังจากที่ได้มีการกำหนดวัตถุประสงค์ออกแบบการประเมิน และสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมไว้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว เป็นการระบุว่า เก็บรวบรวมข้อมูลอย่างไร มีรายละเอียดเกี่ยวกับการวางแผนเก็บข้อมูล การประสานผู้เกี่ยวข้องหรือผู้ให้ข้อมูล ระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งผู้ประเมินจะต้องมีเทคนิคและวิธีการที่ดีเพื่อให้ได้ข้อมูลในช่วงเวลาที่กำหนด มีความถูกต้องและสมบูรณ์ครบถ้วน

ขั้นที่ 8 วิเคราะห์ข้อมูล เป็นขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลและแปลความหมายของข้อมูล ที่เก็บรวบรวมเพื่อให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์ของการประเมิน หรือเป็นการตอบคำถามที่ว่า สรุปข้อมูล อย่างไร ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทตามลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ สิ่งสำคัญในการวิเคราะห์ข้อมูล นั่นคือ ต้องเลือกประเภทของการวิเคราะห์ข้อมูลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการประเมิน และต้องวิเคราะห์ผล ด้วยความเป็นกลาง ไม่มีอคติ จึงจะทำให้ได้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ต่อไป

ขั้นที่ 9 รายงานผลการประเมิน เป็นขั้นตอนการรายงานผลที่ได้จากการประเมิน สิ่งสำคัญคือต้องคำนึงถึงว่า จะนำเสนอผลอย่างไร เพื่อให้การนำเสนอรายงานเป็นไปด้วยความ ครบถ้วน เป้าหมายสำคัญของการประเมินโครงการก็เพื่อนำผลไปใช้ประกอบการตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับปรุงและพัฒนาโครงการให้เกิดประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมาย สิ่งนี้นักประเมินต้องพิจารณาในการนำเสนอผลการประเมินโครงการ มีดังนี้

1) ผู้ใช้ผลการประเมินเป็นใครและต้องการสารสนเทศจากการประเมินไปใช้ทำอะไร เมื่อไร

2) รูปแบบการนำเสนอผลการประเมินในลักษณะใดจึงจะเหมาะสมมากที่สุด เช่น จัดทำเป็นรายงานเชิงการบริหาร หรือบทสรุปสำหรับผู้บริหาร ใช้วิธีการบรรยายสรุปเสนอต่อที่ประชุมกรรมการหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง หรือจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์

จากการศึกษาขั้นตอนการประเมินโครงการที่นักวิชาการได้กล่าวไว้ข้างต้น สรุปได้ว่า ขั้นตอนของการประเมินโครงการเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่ผู้ประเมินต้องศึกษาทำความเข้าใจ และปฏิบัติด้วยความรอบคอบอย่างเป็นระบบ โดยสรุปมี 9 ขั้นตอน ได้แก่ 1) วิเคราะห์โครงการที่มุ่งประเมิน 2) ระบุหลักการและเหตุผลของการประเมิน 3) กำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน 4) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และรูปแบบการประเมิน 5) ออกแบบการประเมิน 6) พัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน 7) เก็บรวบรวมข้อมูล 8) วิเคราะห์ข้อมูล และ 9) รายงานผลการประเมิน

6. รูปแบบการประเมินโครงการ

รูปแบบการประเมินโครงการนั้น มีนักวิชาการได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการประเมินไว้หลายรูปแบบ แต่ละรูปแบบจะมีแนวคิด ทฤษฎี และวิธีการประเมินที่แตกต่างกัน สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งนักประเมินจะเป็นผู้เลือกและพิจารณารูปแบบตามความต้องการ เพื่อให้ได้ผลการประเมินตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับความรู้ ความสามารถและความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้รูปแบบการประเมินต่าง ๆ ของผู้ประเมินด้วย ได้มีผู้สร้างทฤษฎีการประเมินโครงการในแต่ละทฤษฎีเป็นแนวคิดการประเมิน ซึ่งเรียกว่า รูปแบบการประเมิน (Model of Evaluation)

รูปแบบการประเมินโครงการที่ได้รับความนิยมในปัจจุบัน มีรายละเอียดดังนี้

6.1 รูปแบบการประเมินของไทเลอร์ (Tyler)

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2556: 30 - 32) ได้กล่าวถึงแนวคิดและรูปแบบการประเมินของไทเลอร์ จัดเป็นแนวคิดของการประเมินในระดับชั้นเรียน โดยไทเลอร์มีความเห็นว่าการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนจะมีส่วนช่วยอย่างมากในการพัฒนากระบวนการ

เรียน ทั้งนี้ ไทเลอร์ ได้เริ่มต้นการนำเสนอแนวความคิดทางการประเมินโดยยึดกระบวนการของการจัดการเรียนการสอนเป็นหลัก กล่าวคือ ไทเลอร์ ได้นิยามว่ากระบวนการจัดการเรียนการสอนเป็นกระบวนการที่มุ่งจัดขึ้นเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่พึงปรารถนาในตัวของผู้เรียน ด้วยเหตุนี้จุดเน้นของการเรียนการสอนจึงขึ้นอยู่กับการณ์ที่ผู้เรียนจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหลังการสอน แนวคิดดังกล่าวนี้เป็นแนวคิดในช่วงต้นของไทเลอร์ ต่อมาได้สร้างวงจรของวัตถุประสงค์ในการจัดการเรียนการสอนและการประเมินผลขึ้น ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ 1) วัตถุประสงค์ 2) การจัดการเรียนการสอน และ 3) การประเมินผลผู้เรียน ซึ่งทั้ง 3 องค์ประกอบจะต้องดำเนินการให้ประสานสัมพันธ์กันไปเสมอ กล่าวโดยสรุปก็คือ การประเมินในความเห็นของไทเลอร์ จึงหมายถึงการเปรียบเทียบสิ่งๆ ที่ผู้เรียนสามารถกระทำได้จริงหลังจากที่ได้จัดการเรียนการสอนแล้วกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ซึ่งได้กำหนดขึ้นไว้ก่อนที่จะจัดการเรียนการสอนนั้น ๆ

จากแนวคิดพื้นฐานด้านหลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการประเมินการเรียนการสอนดังกล่าว ไทเลอร์ จึงได้เสนอรูปแบบการประเมินขึ้น เรียกว่า “Tyler’s Goal Attainment Model” ซึ่งเป็นรูปแบบที่ยึดจุดมุ่งหมายเป็นหลักในการประเมินความสำเร็จของโครงการ โดยการตรวจสอบผลผลิตของโครงการว่าได้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้หรือไม่

สมคิด พรหมจ้อย (2552: 51 - 53) ได้กล่าวถึง รูปแบบการประเมินของไทเลอร์ว่าเป็นผู้นำที่สำคัญในการประเมินโครงการ โดยเน้นการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการให้อยู่ในรูปของวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม แล้วประเมินความสำเร็จของวัตถุประสงค์เหล่านั้น โดยมีแนวความคิดว่าโครงการประสบความสำเร็จหรือไม่ ดูได้จากผลผลิตของโครงการว่าตรงตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้แต่แรกหรือไม่ ในปี 1986 ไทเลอร์ ได้นำเสนอกรอบความคิดของการประเมินโครงการใหม่ โดยแบ่งการประเมินออกเป็น 6 ส่วน คือ

1. การประเมินวัตถุประสงค์ (Appraising Objectives)
2. การประเมินแผนการเรียนรู้ (Evaluating the Learning Plan)
3. การประเมินเพื่อแนะแนวในการพัฒนาโครงการ (Evaluation to Guide Program Development)
4. การประเมินเพื่อนำโครงการไปปฏิบัติ (Evaluating Program Implement)
5. การประเมินผลลัพธ์ของโครงการทางการศึกษา (Evaluating the Outcome of an Education Program)

6. การติดตาม (Follow Up) และการประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation)

นอกจากนี้ พิสนุ พงศ์ศรี (2553: 70) ได้กล่าวว่า ไทเลอร์ ได้พัฒนารูปแบบการประเมินแบบที่ยึดจุดมุ่งหมาย (Goal-Based Model) จากแนวคิดว่า การกระทำโดยอ้อมมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน หรือถ้ายังไม่ชัดเจนผู้เกี่ยวข้องก็ต้องอภิปรายหาข้อสรุปจนชัดเจนก่อน รูปแบบที่คิดขึ้นจึงใช้เพื่อการศึกษาความสอดคล้องของวัตถุประสงค์การเรียนหรือวิชาหลักสูตรระดับต่าง ๆ โดยมีขั้นตอนที่สำคัญ 5 ขั้นตอน คือ

1. เขียนวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมให้ชัดเจน สามารถวัดได้จากวัตถุประสงค์ที่อยู่ในระดับกว้างหรือเป็นนามธรรมมากกว่า
2. กำหนดเนื้อหา สถานการณ์ที่แสดงถึงการบรรลุวัตถุประสงค์อย่างชัดเจน

3. เลือกพัฒนาหรือสร้างเครื่องมือวัดผล
4. ใช้เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล
5. ประเมินผลโดยการเปรียบเทียบข้อมูลกับวัตถุประสงค์

จากแนวคิดและขั้นตอนของรูปแบบการประเมินของไทเลอร์ จะเน้นความชัดเจนของวัตถุประสงค์ ซึ่งมีจุดเด่นคือ มีความสะดวกและชัดเจนในการประเมิน ใช้รูปแบบการประเมินที่เน้นวัตถุประสงค์เป็นแนวทางในการประเมิน จึงต้องมีการประเมินโครงการเพื่อจะให้ทราบว่าบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ แนวคิดนี้ยังมีอิทธิพลมาจนถึงปัจจุบัน เพราะประเมินเปรียบเทียบกันได้ และง่ายต่อการนำไปใช้ ถ้าได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ชัดเจน อย่างไรก็ตามถ้าวัตถุประสงค์ไม่ชัดเจนก็จะมีปัญหาในการประเมิน หรือถ้าวัตถุประสงค์ชัดเจนแล้วก็ยังประสบปัญหาเรื่องการ กำหนดเกณฑ์ที่ใช้เปรียบเทียบว่าเป็นเกณฑ์มาตรฐานที่ได้รับการยอมรับหรือไม่ เนื่องจากยังมีความเป็นอัตนัย (Subjective) สูง รวมทั้งการประเมินที่ยึดจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์เป็นหลัก จะทำให้ละเลยสิ่งอื่นๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ ทำให้สารสนเทศที่ได้จากการประเมิน จะแสดงว่าการดำเนินโครงการสามารถบังเกิดผลตามที่คาดหวังไว้มากน้อยเพียงใด ตลอดจนการบ่งบอกถึงข้อบกพร่อง และข้อดีของโครงการว่ามีอะไรบ้าง เหมาะสำหรับการประเมินผลสรุปรวมหลังการดำเนินโครงการสิ้นสุดลงแล้ว (พิชิต ฤทธิจรูญ, 2557: 82)

6.2 รูปแบบการประเมินของครอนบาค (Cronbach)

เยาวดี รวงชัยกุล วิบูลย์ศรี (2556: 32 - 34) ได้กล่าวถึงแนวคิดและรูปแบบการประเมินของครอนบาค โดยได้ให้นิยามการประเมินตามทัศนะของตนไว้ว่า “การประเมิน” เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลและการใช้สารสนเทศ เพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดโปรแกรมทางการศึกษา คำว่า “โปรแกรม” ในความหมายของครอนบาค ใช้ได้ทั้งในความหมายที่กว้าง เช่น การวางแผนแจกจ่ายสื่อการศึกษาในระดับประเทศ การวางแผนการสอนของโรงเรียนแห่งหนึ่ง ๆ หรือการวางแผนการเรียนให้กับนักเรียนคนหนึ่ง ๆ

ครอนบาค มีความเห็นว่าการประเมินนั้นไม่ควรกระทำโดยใช้แต่เพียงแบบทดสอบ แต่ควรมีมาตรการอื่นประกอบด้วย โดยได้เสนอแนวทางการประเมินเพิ่มเติมไว้ 4 แนวทาง คือ

1. การศึกษากระบวนการ (Process Studies) ได้แก่ การศึกษาภาวะการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน เช่น การที่นักเรียนทำแบบฝึกหัดไม่ถูกต้อง การสังเกตผลการใช้สื่อ การซักถามนักเรียนขณะดำเนินการสอน หรือขณะให้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นเหล่านี้สามารถจะนำมาเป็นข้อมูลที่ใช้เพื่อการพัฒนาหรือปรับปรุงรายวิชาได้เป็นอย่างดี

2. การวัดศักยภาพของผู้เรียน (Proficiency Measurement) การให้ความสำคัญต่อคะแนนรายข้อมากกว่าคะแนนจากแบบทดสอบทั้งฉบับ โดยให้ทัศนะว่าคะแนนจากแต่ละข้อสามารถชี้ให้เห็นถึงสิ่งที่ผู้เรียนได้เรียนรู้แล้วและสิ่งที่ควรที่จะพัฒนาต่อไป ด้วยเหตุนี้ ครอนบาค จึงให้ความสำคัญต่อการสอบเพื่อวัดสมรรถภาพของผู้เรียนระหว่างการเรียนการสอน ว่ามีความสำคัญมากกว่าการสอบประจำปลายภาคเรียนหรือการสอบปลายปี

3. การวัดทัศนคติ (Attitude Measurement) การวัดทัศนคติเป็นผลที่เกิดจากการจัดการเรียนการสอนส่วนหนึ่ง ซึ่งมีความสำคัญเช่นกัน การวัดทัศนคติ อาจทำได้หลายวิธี เช่น การสัมภาษณ์ การตอบแบบสอบถาม และอื่น ๆ

4. การติดตามผล (Follow - up Studies) เป็นการติดตามผลการทำงานหรือ ภาวการณ์เลือกศึกษาต่อในสาขาต่าง ๆ รวมทั้งการให้บุคคลที่เรียนในระดับชั้นพื้นฐานที่ผ่านมาแล้วได้ ประเมินถึงข้อดีและข้อจำกัดของวิชาต่าง ๆ ว่าควรมีการปรับปรุงเพิ่มเติมอย่างไร เพื่อช่วยในการ พัฒนาหรือปรับปรุงรายวิชาเหล่านั้นต่อไป

เมื่อสรุปแนวคิดของครอนบาค ข้างต้นแล้ว จะเห็นว่า ครอนบาค มีความเชื่อว่าการประเมินที่เหมาะสมนั้นต้องพิจารณาหลาย ๆ ด้าน ดังที่กล่าวมาแล้ว 4 ประการ ครอนบาค จึงได้เสนอรูปแบบการประเมินที่เรียกว่า “Cronbach’s Goal & Side Effect Attainment Model” เพื่อนำมาใช้สำหรับการประเมินโครงการด้านการเรียนการสอน โดยเน้นว่าการประเมินโครงการ ด้านการเรียนการสอนนั้นไม่ควรประเมินเฉพาะแต่จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้เท่านั้น แต่ควรประเมินหรือ ตรวจสอบผลข้างเคียงของโครงการด้วย ครอนบาคยังมีความเห็นเพิ่มเติมอีกว่า หน้าที่สำคัญประการ หนึ่งของการประเมินโครงการด้านการเรียนการสอนก็คือ การค้นหาข้อบกพร่องของโครงการ เพื่อจะ ได้หาทางปรับปรุงแก้ไขกระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพต่อไป

6.3 รูปแบบการประเมินของเคิร์กแพทริก (Kirkpatrick)

พิสนุ พองศรี (2553: 87 - 88) ได้กล่าวถึงแนวคิดและรูปแบบการประเมินของ เคิร์กแพทริก ว่าเป็นรูปแบบการประเมินประสิทธิผลโครงการอบรมที่เน้นการประเมินหลังโครงการ ฝึกอบรม โดยการประเมินแบ่งออกเป็น 4 ระดับ คือ

1. การประเมินปฏิกิริยา (Reaction) การประเมินปฏิกิริยาตอบสนองของผู้เข้ารับ การอบรมโครงการว่ามีความรู้สึกอย่างไรเกี่ยวกับโครงการ เช่น หลักสูตร เนื้อหาสาระตรงกับ ความต้องการหรือไม่ ความคิดเห็นต่อเอกสาร สถานที่ โสตทัศนูปกรณ์ ระยะเวลาของการอบรมว่ามี ความเหมาะสมเพียงไร วิทยากรมีความเหมาะสมเพียงไร ได้รับความรู้ทักษะในระดับใด มีความ คาดหวังอย่างไรต่อการนำความรู้และทักษะที่ได้รับไปใช้ในการปฏิบัติงาน เป็นต้น

2. การประเมินการเรียนรู้ (Learning) เป็นกระบวนการประเมินผลการเรียนรู้ ที่เกิดขึ้นกับผู้เข้ารับการอบรม เช่น การเพิ่มขึ้นของการเรียนรู้ก่อน - หลังการฝึกอบรมเกี่ยวกับความรู้ ความคิด ทักษะ ค่านิยม และทักษะ เป็นต้น

3. การประเมินพฤติกรรม (Behavior) เป็นการประเมินการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมเมื่อกลับไปปฏิบัติงาน เช่น การประเมินการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมก่อน - หลังโครงการ ฝึกอบรมว่าเป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์หรือไม่ มีการนำความรู้และทักษะที่ได้ไปประยุกต์ใช้ ในการปฏิบัติงานได้มากน้อยเพียงไร เป็นต้น และการที่ผู้เข้ารับการอบรมจะเปลี่ยนพฤติกรรม การทำงานได้นั้นมีเงื่อนไข 5 ประการ คือ

- 3.1 ผู้เข้ารับการอบรมต้องปรับปรุงตนเอง
- 3.2 ผู้เข้ารับการอบรมต้องรู้จักจุดอ่อนของตนเอง
- 3.3 ต้องทำงานในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลง
- 3.4 ต้องมีผู้ชำนาญที่น่าสนใจให้ความช่วยเหลือ
- 3.5 ต้องมีโอกาที่จะทำตามความคิดที่เกิดขึ้นใหม่

4. การประเมินผลลัพธ์ที่เกิดต่อองค์กร (Results) เป็นการประเมินผลลัพธ์หรือผลกระทบที่เกิดต่อองค์กร ซึ่งเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม เช่น การลดลงของปัจจัยเสี่ยง การเพิ่มของประสิทธิภาพการทำงานของหน่วยงานองค์กร การลดลงของต้นทุน การเพิ่มกำไร ประโยชน์ต่อเพื่อนร่วมงานหรือผู้เกี่ยวข้องกับหน่วยงานหรือองค์กร เป็นต้น

การประเมินการฝึกอบรมโดยใช้รูปแบบของเคิร์คแพททริคค่อนข้างยุ่งยาก เพราะถ้าจะประเมินให้สมบูรณ์ชัดเจน จะต้องมีการติดตามผลการฝึกอบรมเสร็จสิ้นระยะหนึ่ง และถ้าการฝึกอบรมในเรื่องที่ค่อนข้างเป็นนามธรรมก็จะยิ่งประเมินได้ยากขึ้น การใช้รูปแบบนี้ถ้าต้องการใช้สารสนเทศจากการประเมินภายในเวลาอันรวดเร็ว และต้องการประเมินให้ครบทั้ง 4 ระดับ อาจต้องใช้วิธีการถามพฤติกรรมหรือผลลัพธ์ต่อองค์การ โดยถามการรับรู้ (Perception) แทนข้อเท็จจริง (Fact) หรือพฤติกรรม

6.4 รูปแบบการประเมินของสคริฟเวน (Scriven)

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2553: 199 - 205) ได้กล่าวว่า ไมเคิล สคริฟเวน (Micheal Scriven) ได้ให้ความหมายของการประเมิน คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับการปฏิบัติการตามระดับของเป้าหมายที่กำหนด นอกจากนี้ยังกล่าวถึงหน้าที่การประเมินว่ามี 2 ระดับ ได้แก่

1. ระดับวิธีการ เน้นจุดมุ่งหมายของการประเมินเพื่อการตัดสินคุณค่า
2. ระดับการนำไปใช้ เน้นเรื่องบทบาทของการประเมินเพื่อนำข้อมูลมาใช้

อย่างเหมาะสม

จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการประเมินของสคริฟเวน มี 2 ประการ ได้แก่

1. การประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation) เป็นการประเมินระหว่างที่โครงการกำลังดำเนินการอยู่ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงโครงการให้ดีขึ้น เพราะการประเมินจะช่วยให้อุณหภูมิย้อนกลับที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงและพัฒนา

2. การประเมินผลสรุป (Summative Evaluation) เป็นการประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อตัดสินคุณค่าของโครงการ ตลอดจนค้นหาสิ่งที่ดีของโครงการเพื่อนำไปใช้กับสถานการณ์อื่นที่คล้ายคลึงกันต่อไป

สคริฟเวน ได้เสนอแนะว่าการประเมินเพื่อการปรับปรุงหรือดูความก้าวหน้าของโครงการ โดยทำการประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation) ควรที่จะใช้นักวิจัยมืออาชีพในการดำเนินการประเมินนั้น ควรจะแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคคลต่าง ๆ ให้ชัดเจน รวมทั้งควรจะได้มีการปรึกษาหารือกันระหว่างนักประเมินกับผู้ดำเนินโครงการด้วย

นอกจากนี้ เยาวตี รวงชัยกุล วิบูลย์ศรี (2556: 35 - 38) ได้กล่าวว่า สคริฟเวน ได้เสนอสิ่งที่ต้องประเมินออกเป็นส่วนสำคัญอีก 2 ส่วน คือ

1. การประเมินเกณฑ์ภายใน (Intrinsic Evaluation) เป็นการประเมินในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพของเครื่องมือใด ๆ ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล รวมทั้งคุณภาพของคุณลักษณะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ เช่น เป้าหมาย โครงสร้าง วิธีการ ตลอดจนทัศนคติของบุคลากรที่รับผิดชอบในการดำเนินโครงการ ความเชื่อถือจากสาธารณชน และข้อมูลอื่น ๆ ในอดีตที่เกี่ยวข้องกับโครงการนั้น ๆ การประเมินในส่วนนี้ถือว่ามีความสำคัญมาก ข้อที่น่าสังเกต คือ การประเมินเกณฑ์ภายในจะไม่สนใจถึงผลผลิตหรือผลกระทบที่มีต่อผู้รับบริการของโครงการ

2. การประเมินความคุ้มค่า (Pay-off Evaluation) เป็นการประเมินในส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องกับคุณภาพของโครงการ ทฤษฎี หรือสิ่งอื่น ๆ ของโครงการ แต่เป็นการประเมินในส่วนซึ่งเป็นผลที่ดีต่อผู้รับบริการจากการดำเนินโครงการ เช่น ผลที่ได้จากคะแนนสอบ หรือผลการปฏิบัติงานของผู้รับบริการจากการดำเนินโครงการหรือผลกระทบต่อด้านสุขภาพอนามัยของผู้รับบริการ การประเมินความคุ้มค่าได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับผลของโครงการที่ให้แก่ผู้รับบริการ จึงจัดว่าเป็นการตัดสินคุณค่าของโครงการโดยอิงเกณฑ์ภายนอก (Extrinsic Criteria)

สคริฟเวน ยังกล่าวถึงการประเมินทั้งสองส่วนข้างต้นว่าควรให้ความสำคัญต่อการประเมินเกณฑ์ภายใน แต่ขณะเดียวกันนักประเมินก็ต้องตรวจสอบผลผลิตในเชิงสัมพันธ์ของตัวแปรระหว่างกระบวนการกับผลผลิตอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นด้วย แนวคิดทางการประเมินของ สคริฟเวน ในระยะต่อมาได้พัฒนาไปจากแนวคิดเดิมของการประเมินที่ยึดตามวัตถุประสงค์แต่เพียงอย่างเดียว มาเป็นการประเมินที่มุ่งเน้นถึงผลผลิตต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมหรือโครงการใด ๆ ในทุก ๆ ด้าน โดยให้ความสนใจต่อผลผลิตต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งที่เป็นผลโดยตรงจากโครงการ

6.5 รูปแบบการประเมินของสเตค (Stake)

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2553: 191 - 198) ได้กล่าวว่า โรเบิร์ต อี สเตค (Robert E. Stake) ได้พัฒนารูปแบบการประเมินผลโดยเน้นเรื่องการตัดสินใจเป็นสำคัญ (Judgement Model) โดยได้นำแนวความคิดของ สคริฟเวน และครอนบาค มาประยุกต์ให้อยู่ในรูปนามธรรม เพื่อให้มองเห็นภาพชัดเจนและสะดวกในการวัดและการประเมินมากขึ้น นอกจากนี้ สมคิด พรหมจรรย์ (2552: 59 - 62) ได้กล่าวว่า รูปแบบการประเมินของสเตค ถือเป็นรูปแบบหนึ่งที่นักประเมินนำมาประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวางในการประเมินโครงการเพื่อนำไปสู่การตัดสินคุณค่าของโครงการ จุดมุ่งหมายของการประเมินมี 2 ประการ คือ เพื่อต้องการได้ข้อมูลต่าง ๆ ที่นำมาบรรยายเกี่ยวกับโครงการนั้นและเพื่อต้องการได้ข้อมูลต่าง ๆ ที่สามารถนำมาใช้ในการตัดสินคุณค่าของโครงการ

สเตค ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการประเมินไว้ว่า ผู้ประเมินจะต้องทำการบรรยายให้เห็นภาพรวมทั้งหมดของโครงการทั้งที่เป็นภาพที่คาดหวังของโครงการและภาพจริงของโครงการ ซึ่งภาพรวมในส่วนนี้ สเตค เรียกว่า ส่วนการบรรยายหรือเมทริกซ์การบรรยายโครงการ และจึงตัดสินให้คุณค่าของโครงการ โดยนำเสนอเป็นเกณฑ์มาตรฐานหรือเมทริกซ์การตัดสินคุณค่าของโครงการ และตั้งชื่อแบบจำลองในการประเมินผลว่า แบบจำลองการสนับสนุน (Countenance Model)

การประเมินโครงการจะมี 2 เมทริกซ์ คือ เมทริกซ์การบรรยาย (Description Matrix) และเมทริกซ์การตัดสินคุณค่า (Judgement Matrix) ในเมทริกซ์การบรรยายนั้น ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ประเมินจะต้องหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับโครงการให้ได้มากที่สุด ประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่

1. เป้าหมายหรือความคาดหวัง (Goals or Intents) เป็นเป้าหมายที่ครอบคลุมนโยบายทั้งหมด สำหรับการประเมินการศึกษาไม่ควรจะสนใจเป้าหมายเฉพาะในแง่พฤติกรรมของผู้เรียนเพียงอย่างเดียว ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบอื่น ๆ ด้วย ความคาดหวังนี้ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่

- 1.1 สิ่งนำหรือปัจจัยเบื้องต้น (Antecedence) เป็นสภาพที่มีอยู่ก่อน ซึ่งอาจจะเกี่ยวข้องกับผลของการเรียนการสอน

1.2 ปฏิบัติการ (Transactions) เป็นผลสำเร็จของการทำงานเป็นองค์ประกอบของกระบวนการเรียนการสอน

1.3 ผลลัพธ์ (Outcomes) เป็นผลของโปรแกรมทางการศึกษา

2. สิ่งที่เป็นจริงหรือสังเกตได้ (Observations) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในสภาพความเป็นจริง มีส่วนประกอบ 3 ส่วน ได้แก่ สิ่งนำ ปฏิบัติการ และผลลัพธ์

ความสอดคล้องระหว่างสิ่งที่คาดหวังกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริง มิได้เป็นตัวบ่งชี้ว่าข้อมูลที่เราได้มีความเที่ยงหรือความตรง แต่เป็นเพียงสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า สิ่งที่ตั้งใจไว้ได้เกิดขึ้นจริงเท่านั้น

สำหรับเมตริกซ์การตัดสินใจคุณค่า เป็นส่วนที่จะตัดสินว่าโครงการประสบความสำเร็จหรือไม่เพียงใด นักประเมินต้องพยายามศึกษาดูว่า มาตรฐานอะไรบ้างที่เหมาะสมในการที่จะนำมาเปรียบเทียบเพื่อช่วยในการตัดสินใจโดยทั่ว ๆ ไป เกณฑ์ที่ใช้มี 2 ชนิด ได้แก่

1. เกณฑ์สัมบูรณ์ (Absolute Criterion) เป็นเกณฑ์ที่เราตั้งไว้ อาจเกิดขึ้นก่อนโดยมีความเป็นอิสระจากพฤติกรรมของกลุ่ม

2. เกณฑ์สัมพัทธ์ (Relative Criterion) เป็นเกณฑ์ที่ได้มาจากพฤติกรรมของกลุ่ม นอกจากนี้ สเตค ยังได้เสนอแนะแนวทางการประเมินที่ไม่ยึดวัตถุประสงค์เป็นหลักกว่าประกอบด้วยกระบวนการประเมินอย่างมีระบบ ดังนี้

2.1 พุดคุยกับบุคลากรและผู้บริหารที่เกี่ยวข้องกับโครงการ

2.2 กำหนดขอบเขตของโครงการ

2.3 ศึกษาทบทวนกิจกรรมทั้งหมดของโครงการ

2.4 ค้นหาจุดมุ่งหมายและสิ่งที่เกี่ยวข้องกับโครงการ

2.5 รวบรวมประเด็นและปัญหาต่าง ๆ ที่น่าจะประเมิน

2.6 กำหนดข้อมูลที่เป็นไปตามประเด็นปัญหาที่กำหนด

2.7 คัดเลือกผู้สังเกต ผู้ตัดสิน และเครื่องมืออย่างเป็นระบบ

2.8 สังเกตข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งนำเข้าหรือปัจจัยเบื้องต้น กระบวนการปฏิบัติ

รวมทั้งผลลัพธ์ของโครงการ

2.9 เตรียมการพรรณนาและกรณีศึกษา

2.10 ชี้ประเด็นปัญหาของผู้เกี่ยวข้อง

2.11 เตรียมและนำเสนอรายงานการประเมินฉบับสมบูรณ์อย่างเป็นทางการ

อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์ต่าง ๆ ตามกระบวนการที่กล่าวมาข้างต้นนั้นไม่จำเป็นต้องดำเนินการตามลำดับเสมอไป ขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ที่เอื้ออำนวยได้มากหรือน้อยตามควรแก่กรณี

6.6 รูปแบบการประเมินของอัลคิน (Alkin)

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2553: 206 - 208) ได้กล่าวว่า มาร์วิน ซี อัลคิน (Marvin C. Alkin) ได้เสนอรูปแบบการประเมินที่เรียกว่า CSE (Center for the Study of Evaluation Approach) จุดเน้นของการประเมินตามแนวคิดของอัลคิน คือ การประเมินเพื่อการตัดสินใจ อัลคินได้ให้ความหมายของการประเมินว่า เป็นกระบวนการกำหนดขอบเขตของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ การเลือกข้อมูลข่าวสารที่เหมาะสม การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปสู่การจัดทำ

รายงานสรุปให้กับผู้มีอำนาจในการตัดสินใจในการเลือกแนวทางที่เหมาะสมกับการดำเนินงานของโครงการ จากความหมายของการประเมินตามแนวคิดของอัลคินนั้น การประเมินจะประกอบด้วย การจัดหาและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อที่จะนำไปใช้ในการตัดสินใจ ดังนั้นในการประเมินจำเป็นจะต้อง ประเมินในเรื่องต่าง ๆ 5 ด้าน ดังนี้ (Fitzpatrick, Sanders & Worthen, 2004: 92)

1. การประเมินระบบ (System Assessment) เป็นการอธิบายหรือพรรณนา สภาพของระบบเพื่อเปรียบเทียบกับสภาพที่เป็นจริงกับความคาดหวังที่จะเกิดขึ้น การประเมินระบบ จะช่วยให้เราสามารถกำหนดขอบเขต และวัตถุประสงค์ที่เหมาะสม สิ่งที่จะต้องศึกษา ได้แก่ ความ ต้องการของประชาชน ชุมชนและสังคมที่มีต่อสภาพการณ์ปัจจุบัน สำหรับการประเมินระบบแต่ละ ส่วนจำเป็นต้องใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ กัน

2. การประเมินการวางแผนโครงการ (Program Planning) เป็นการประเมิน ก่อนที่จะมีการดำเนินโครงการ เพื่อหาข้อมูลข่าวสารมาใช้ในการตัดสินใจพิจารณาทางเลือก ที่เหมาะสมของโครงการ นักประเมินต้องหาข้อมูลที่แสดงความคาดหวังที่จะบรรลุเป้าหมาย พร้อมกับ ประเมินผลที่จะได้รับการใช้วิธีการดำเนินงานต่าง ๆ ด้วย เพื่อให้สามารถเห็นข้อเปรียบเทียบ ในการหาทางเลือกที่เหมาะสม โดยใช้วิธีการที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะของปัญหา โดยทั่วไป จะใช้การประเมินจากเกณฑ์ภายนอกและจากเกณฑ์ภายใน

3. การประเมินการนำไปใช้เพื่อการดำเนินโครงการ (Program Implementation) เป็นการประเมินขณะที่โครงการกำลังดำเนินงาน เพื่อตรวจสอบว่าการดำเนินโครงการนั้นเป็นไปตาม ขั้นตอนต่าง ๆ ที่ได้วางแผนไว้หรือไม่ ผลที่เกิดขึ้นมีความสอดคล้องกับสิ่งที่วางแผนไว้หรือคาดหวังไว้ เพียงใด

4. การประเมินเพื่อปรับปรุงโครงการ (Program Improvement) เป็นการประเมิน เพื่อหาข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการดำเนินโครงการให้บรรลุจุดมุ่งหมาย และมีผลที่ไม่คาดคิดมาก่อนเกิดขึ้น บ้างหรือไม่ ดังนั้นนักประเมินจึงมีบทบาทสำคัญในการที่จะหาข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จหรือความ ล้มเหลวในทุก ๆ ด้านของโครงการ ตลอดจนผลกระทบของโครงการที่มีต่อโครงการอื่น เพื่อนำมาใช้ ในการปรับปรุงโครงการต่อไป

5. การประเมินเพื่อการรับรองโครงการ (Program Certification) ขั้นตอนนี้ นักประเมินต้องหาข้อมูลข่าวสารรายงานต่อผู้มีอำนาจตัดสินใจ เพื่อใช้ข้อมูลในการพิจารณาตัดสิน คุณค่าของโครงการ และศักยภาพในการสรุปอ้างอิงไปสู่สถานการณ์อื่น ๆ หรือนำไปใช้กับโครงการ ในสถานการณ์อื่น ๆ ได้กว้างขวางเพียงใด ในขั้นนี้ข้อมูลที่ได้จากนักประเมินจะทำให้ผู้บริหาร ได้ตัดสินใจว่า ควรจะดำเนินกับโครงการในลักษณะใด อาจจะยกเลิก ปรับปรุงใหม่ หรืออาจขยาย โครงการต่อไปอีก เป็นต้น

จากแนวคิดหลักตามรูปแบบการประเมินของอัลคินนั้น จะเห็นว่าเป็นการ ประเมินเพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจ โดยมีนักประเมินทำหน้าที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในการหาและ การเตรียมข้อมูล รวมทั้งสรุปและรายงานให้ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจได้ทราบเพื่อหาทางเลือก ที่เหมาะสม นับว่าเป็นการประเมินที่มีระบบ คือ มีการประเมินการวางแผนโครงการเพื่อช่วยให้ได้ วิธีการที่บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ มีการประเมินการดำเนินโครงการเพื่อหาทางปรับปรุงจาก การตรวจสอบ และสุดท้ายคือ การประเมินเพื่อรับรองโครงการ

6.7 รูปแบบการประเมินของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam)

Stufflebeam & Shinkfield (2007: 236) ได้ให้ความหมายของการประเมินว่าเป็นวิธีการศึกษาหรือสืบค้น หาคุณค่าของสิ่งที่มุ่งประเมินอย่างเป็นระบบ การประเมินจึงเป็นกระบวนการจัดหา นำเสนอสารสนเทศ และนำไปประยุกต์ใช้ในการอธิบายและการตัดสินคุณค่าและคุณประโยชน์ในการตัดสินใจ หาทางเลือกที่เหมาะสมในการดำเนินโครงการ นอกจากนี้ สตัฟเฟิลบีมได้พัฒนารูปแบบการประเมินโดยใช้กระบวนการคิดวิเคราะห์สิ่งที่ประเมินอย่างครอบคลุม เพื่อให้ได้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจทางเลือกต่าง ๆ ของผู้บริหาร ที่เรียกว่า รูปแบบการประเมิน CIPP (CIPP Evaluation Model) โดยใช้วิธีการเชิงระบบ การใช้รูปแบบการประเมิน CIPP อย่างถูกต้องและก่อประโยชน์สูงสุด ต้องลงมือประเมินตั้งแต่ก่อนเริ่มงาน ระหว่างดำเนินงาน และการประเมินหลังการสิ้นสุดการดำเนินงานแล้ว

คำย่อ CIPP ย่อมาจากคำว่า Context (บริบทหรือสภาวะแวดล้อม) Input (ปัจจัยนำเข้า) Process (กระบวนการ) และ Product (ผลผลิต) ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ว่าแนวคิดการประเมินของสตัฟเฟิลบีมนี้ ได้ยึดหลักการวิเคราะห์ระบบ (System Analysis) หรือวิธีการเชิงระบบ (Systems Approach)

พิชิต ฤทธิจรูญ (2557: 108 - 120) ได้กล่าวถึงลักษณะของการประเมินที่ดีตามรูปแบบการประเมินของสตัฟเฟิลบีมที่สำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการประเมิน คือ การจัดหาข้อมูลสารสนเทศเพื่อนำมาใช้ในการตัดสินใจ คุณค่าของการประเมินจะมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับข้อมูลสารสนเทศที่ได้มานั้นสามารถที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจมากน้อยเพียงใด

2. การประเมินเป็นกระบวนการที่เป็นวัฏจักร กล่าวคือ เป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่องที่ครบวงจรของการดำเนินโครงการ ตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสิ้นสุดโครงการ

3. กระบวนการประเมิน ประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ 3 ขั้นตอน คือ 1) การระบุหรือบรรยายข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูล 2) การวิเคราะห์ข้อมูล และ 3) การจัดเตรียมข้อมูลสารสนเทศให้กับผู้มีอำนาจในการตัดสินใจนำไปใช้

รูปแบบการประเมินซีบีพี (CIPP Model) แบ่งการประเมินออกเป็น 4 ส่วน ตามลำดับพัฒนาการของการดำเนินงาน 3 ระยะ ดังต่อไปนี้

1. การประเมินก่อนเริ่มดำเนินงาน การประเมินในช่วงนี้จะเป็นการประเมินเพื่อวางแผน อันเป็นการกำหนดวัตถุประสงค์ และวิธีการดำเนินงาน จัดทำสิ่งต่าง ๆ อาจเป็นโครงการ กิจกรรม หรือหลักสูตร ซึ่งจะทำการประเมินใน 2 ส่วน คือ

- 1.1 การประเมินบริบท (Context Evaluation) การประเมินบริบทเป็นการประเมินความต้องการจำเป็น เพื่อกำหนดการดำเนินงาน โดยประเมินสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ตลอดจนปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น วิธีการประเมินจะใช้การบรรยายและเปรียบเทียบปัจจัยนำเข้าที่ได้รับจริงกับสิ่งที่คาดหวัง บริบทของสังคม เศรษฐกิจ การเมืองที่คาดหวัง รวมทั้งวิเคราะห์สาเหตุของความไม่สอดคล้องระหว่างความเป็นจริงและสิ่งที่คาดหวังดังกล่าว

- 1.2 การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) เป็นการตรวจสอบความพร้อมด้านทรัพยากรที่จะใช้ในการดำเนินงานทั้งปริมาณและคุณภาพ ตลอดจนระบบบริหารจัดการที่วางแผนไว้

เพื่อวิเคราะห์และกำหนดทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดที่จะทำให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่ วิธีการประเมินใช้การบรรยายและวิเคราะห์ทรัพยากรที่มีอยู่ รวมถึงกลยุทธ์และกระบวนการดำเนินงานที่เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

การประเมินในข้อ 1.1 และ 1.2 นำไปสู่การวางแผน ซึ่งควรจะต้องมีการวิเคราะห์ ความเหมาะสมของสิ่งที่จะดำเนินการ โดยพิจารณาความสอดคล้อง ความสมบูรณ์ ประสิทธิภาพ ความเหมาะสมของการบริหาร ผลกระทบ และความเป็นธรรม ความเป็นไปได้ทั้งด้านแผนงาน แผนเงิน และแผนกำลังคน ฯลฯ พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2557: 119) ให้แนวคิดว่าการประเมินในช่วงระยะเวลานี้บางครั้ง เรียกว่า “การวิเคราะห์โครงการ” ในขั้นนี้เน้นการพิจารณาใน 3 ประเด็นหลัก คือ 1) ความเหมาะสมของโครงการที่จะดำเนินการ โดยวิเคราะห์ปัญหาและความจำเป็นของโครงการ ศึกษาความเป็นไปได้ในการดำเนินโครงการ ความพร้อมในการบริหารจัดการ โครงการ ความพร้อมในการสนับสนุนทางด้านทรัพยากร โดยเฉพาะความเป็นไปได้ทางการเงิน กำลังคน วัสดุ และการจัดการ 2) การวิเคราะห์ผลตอบแทนจากการดำเนินโครงการ และ 3) การศึกษาและคาดหวังถึงผลประโยชน์หรือสิ่งที่จะตามมาจากการดำเนินโครงการนั้นทั้งในระยะเริ่มโครงการและในขณะดำเนินโครงการ

2. การประเมินขณะดำเนินงาน เป็นการประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เพื่อศึกษาจุดอ่อนและจุดแข็ง ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงาน สาเหตุที่ทำให้ไม่สามารถดำเนินงานตามแผนได้ เป็นการจัดหาสารสนเทศเพื่อนำมาปรับปรุงการดำเนินงานได้อย่างทันทั่วทั้ง การประเมินขั้นตอนนี้จึงมีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จของสิ่งที่จะดำเนินการ

3. การประเมินหลังสิ้นสุดการดำเนินงาน เป็นการประเมินผลผลิต (Product Evaluation) ของสิ่งที่ประเมินเพื่อจะตอบคำถามให้ได้ว่าการดำเนินงานประสบความสำเร็จตามแผนที่วางไว้หรือไม่ ผลผลิตเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ คุ่มค่าหรือไม่เพียงใด การดำเนินงาน การประเมินหลังสิ้นสุดการดำเนินงานจะพิจารณาผลลัพธ์และประเมินผลกระทบของการดำเนินงานทุก ๆ ด้าน ซึ่งมักใช้เทคนิคการติดตามผลหรือศึกษาย้อนรอย (Follow up Study หรือ Tracer Study) ผลการประเมินจะให้สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตของการดำเนินงานว่าควรคงไว้ ปรับปรุง ขยายการดำเนินการ หรือควรสิ้นสุดการดำเนินงานไปตามเวลาที่กำหนดไว้ หรือควรยกฐานะเป็นการดำเนินงานประจำ เป็นต้น

การประเมินโดยใช้รูปแบบ CIPP เป็นที่นิยมใช้แพร่หลายมากที่สุด โดยเฉพาะการประเมินโครงการต่าง ๆ ทั้งโครงการทั่วไปและโครงการทางการศึกษา รวมทั้งหลักสูตรในระดับต่าง ๆ เพราะว่าการประเมินให้สารสนเทศที่ครอบคลุม มีการพิจารณาถึงสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ประกอบด้วย อย่างไรก็ตามบางครั้งมีการนำรูปแบบการประเมินแบบนี้ไปใช้โดยไม่ครบตามขั้นตอนด้วยการตัดการประเมินบริบทออก ทำให้สารสนเทศที่ได้ลดคุณค่าลงและมีผลต่อการตัดสินใจได้

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการประเมินโครงการดังกล่าวข้างต้นพบว่า รูปแบบการประเมินโครงการแต่ละรูปแบบมีแนวคิด ทฤษฎี และวิธีการนำไปใช้ที่แตกต่างกันออกไปตามความเหมาะสมกับโครงการที่จะประเมิน ดังนั้นในการประเมินโครงการต้องพิจารณาถึงสภาวะแวดล้อมและวัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการ ตลอดจนองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้รูปแบบนั้น ๆ เพื่อให้ได้ผลการประเมินที่มีคุณค่าและเชื่อถือได้ รวมทั้งเพื่อตรวจสอบ

ประสิทธิผลของโครงการและได้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการต่อไป สำหรับการประเมินโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. โรงเรียนอนุบาลห้วยทับทันในครั้งนี้ ผู้ประเมินได้เลือกใช้รูปแบบการประเมินชิปปี้ (CIPP Model) ของสตัฟเฟิลบีม ซึ่งเป็นรูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินใจด้วยวิธีการเชิงระบบ เพื่อกำหนดแนวทางในการเลือกทางเลือกที่เหมาะสมกับโครงการอย่างครอบคลุม ช่วยให้ผู้บริหารตัดสินใจได้ง่ายขึ้น ว่ามีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อความสำเร็จของโครงการที่ทำอยู่นั้นจากข้อมูลสารสนเทศที่มีอยู่ รูปแบบการประเมินชิปปี้ (CIPP Model) ประกอบด้วย การประเมินบริบท (Context Evaluation) การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) และการประเมินผลผลิต (Product Evaluation)

แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการประเมินชิปปี้ (CIPP Model)

แดเนียล สตัฟเฟิลบีม (Daniel Stufflebeam) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการประเมินที่เรียกว่า ชิปปี้โมเดล (CIPP Model) ซึ่งเป็นรูปแบบการประเมินที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย เป็นรูปแบบการประเมินที่มีระบบแบบแผนอย่างชัดเจนและสามารถนำไปใช้ในการประเมินโครงการต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวาง สตัฟเฟิลบีมได้ให้ความหมายของการประเมินว่า เป็นวิธีการศึกษาหรือสืบค้นหาคุณค่าของสิ่งที่มุ่งประเมินอย่างเป็นระบบ การประเมินจึงเป็นกระบวนการที่จัดหา นำเสนอ สารสนเทศและนำไปประยุกต์ใช้ในการอธิบายและการตัดสินใจคุณค่าและคุณประโยชน์ในการตัดสินใจ ทางเลือกที่เหมาะสมในการดำเนินโครงการ (Stufflebeam & Shinkfield, 2007: 326)

นอกจากนี้ Stufflebeam & Shinkfield (2007: 334 - 346) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของความสัมพันธ์หลักของการประเมินแบบชิปปี้ คือ คุณค่า (Values) ซึ่งกำหนดจากกลุ่มคนหรือสังคมนั้น ๆ ทำให้ผู้ประเมินและผู้รับบริการสามารถที่จะบ่งชี้และเข้าใจถึงคุณค่าที่ใช้เป็นรากฐานที่สำคัญสำหรับการประเมินในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง รูปแบบการประเมินชิปปี้ มีคุณค่าเป็นแกนกลางหลักของการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างการประเมินโครงการ จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ 1) การประเมินบริบทหรือสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation : C) ผู้ประเมินต้องมีการตั้งเป้าหมายวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดทิศทางในการประเมิน เมื่อมีการกำหนดเป้าหมายแล้วก็ต้องมีการวางแผน 2) การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation : I) เพื่อวิเคราะห์ทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดกับทรัพยากรที่มีอยู่และเป็นทางเลือกที่มีโอกาสที่ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการมากที่สุด ว่ามีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้ตรงกับเป้าหมายของโครงการนำมาประกอบการตัดสินใจที่มีคุณภาพ 3) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation : P) เป็นขั้นที่ทำการตรวจสอบโครงการที่ดำเนินการว่ามีการดำเนินตามกระบวนการที่ได้มีการวางแผนไว้หรือไม่ เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการปรับปรุงแก้ไขโครงการ และ 4) การประเมินด้านผลผลิต (Product Evaluation : P) ที่เกิดขึ้นว่ามีคุณภาพและสามารถพัฒนาสู่ความก้าวหน้าต่อไปได้หรือไม่

1. วิธีการประเมินโดยใช้รูปแบบการประเมินชิปปี้

วิธีการประเมินโดยใช้รูปแบบการประเมินชิปปี้จะเกี่ยวข้องกับลักษณะของการตัดสินใจ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลที่ได้จากการประเมินมาช่วยในการตัดสินใจ 4 ลักษณะ คือ การตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผน (Planning Decisions) การตัดสินใจเกี่ยวกับโครงสร้าง (Structuring Decisions) การตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงาน (Implementing Decisions) และการตัดสินใจเกี่ยวกับการทบทวนการดำเนินโครงการเมื่อสิ้นสุดโครงการ (Recycling Decisions) มโนทัศน์เบื้องต้นของรูปแบบการประเมินชิปปี้ ก็คือ ประเภทของการตัดสินใจที่แตกต่างกันจำเป็นต้องใช้สารสนเทศในการตัดสินใจที่แตกต่างกันด้วย ซึ่ง สตีฟเฟิลปีม ได้จำแนกการตัดสินใจและการประเมินเพื่อการบริหารและการวางแผนไว้ 4 ประเภท ดังนี้ (Fitzpatrick, Sanders & Worthen, 2004: 89; พิเชิต ฤทธิ์จรูญ, 2557: 112 - 114)

1.1 การประเมินบริบท (Context Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อให้ได้สารสนเทศสำหรับการตัดสินใจในการวางแผนกำหนดเป็นผลลัพธ์ที่คาดหวังของโครงการ หรือวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ การประเมินบริบทเป็นการประเมินเกี่ยวกับนโยบาย ปรัชญา เป้าหมาย แรงกดดันทางเศรษฐกิจและสังคม ความต้องการของบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนแรงกดดันทางการเมือง ซึ่งในทัศนะของ สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2553: 169) กล่าวว่า การประเมินบริบทของโครงการเป็นการประเมินความต้องการจำเป็นเพื่อกำหนดโครงการ เป็นการประเมินสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ตลอดจนปัญหา อุปสรรคต่าง ๆ อันนำไปสู่ทิศทาง วัตถุประสงค์ของโครงการ ในขณะที่ เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2556: 59) กล่าวว่า การประเมินบริบท เป็นการประเมินก่อนที่จะลงมือดำเนินโครงการใด ๆ มีจุดมุ่งหมายเพื่อกำหนดหลักการและเหตุผล รวมทั้งเพื่อพิจารณาความจำเป็นที่จะต้องจัดทำโครงการดังกล่าว การชี้ประเด็นปัญหา ตลอดจนการพิจารณาความเหมาะสมของเป้าหมายของโครงการ วิธีการประเมินทำได้โดยการบรรยายบริบทเปรียบเทียบกับตัวป้อนและผลที่ได้รับจริง ๆ กับสิ่งที่คาดหวังไว้ โดยการเปรียบเทียบเชิงระบบที่เกิดขึ้นจริง สิ่งที่เป็นไปได้ของความแตกต่างระหว่างสิ่งที่เป็จริงกับสิ่งที่คาดหวัง สารสนเทศที่ได้ใช้ประกอบการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนในการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ นอกจากนี้ รัตนะ บัวสนธ์ (2556ข: 11) กล่าวว่า การประเมินบริบทเป็นการประเมินเกี่ยวกับความต้องการจำเป็น (Need) ปัญหา (Problem) คุณสมบัติที่มีค่า (Assets) และโอกาส (Opportunities) ที่จะเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขแวดล้อมหนึ่งที่กำหนด การประเมินบริบท 4 ส่วนนี้มีความสำคัญที่จะนำไปสู่การออกแบบโครงการ เทคนิควิธีการที่ใช้ในการประเมินบริบทควรใช้วิธีการเก็บรวบรวมสารสนเทศอย่างหลากหลายครอบคลุมสมาชิกที่เป็นประชากรเป้าหมาย รวมทั้งสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ของโครงการหรือสิ่งแทรกแซงนั้น

1.2 การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อให้ได้สารสนเทศสำหรับการตัดสินใจเกี่ยวกับวิธีการและกลวิธีดำเนินโครงการ เป็นการตรวจสอบความพร้อมของปัจจัยนำเข้าต่าง ๆ เช่น บุคลากร งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ เป็นต้น เป็นการประเมินเพื่อกำหนดว่ามีปัจจัยพร้อมมูลที่จะดำเนินการหรือไม่ แผนหรือโครงการที่เสนอเหมาะสมหรือไม่ ควรปรับปรุงส่วนใด สารสนเทศที่ได้ใช้ประกอบการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงสร้างเพื่อเลือกแผนการจัดโครงการ หรือแผนการดำเนินงานที่เหมาะสมที่สุดเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งในทัศนะของ

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2553: 169) กล่าวว่า การประเมินปัจจัยหรือทรัพยากร เป็นการตรวจสอบความพร้อมด้านทรัพยากรทั้งปริมาณและคุณภาพ ตลอดจนระบบการบริหารจัดการเพื่อวิเคราะห์และกำหนดทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ ในขณะที่ เยาวดี รวงชัยกุล วิบูลย์ศรี (2556: 59) กล่าวว่า การประเมินปัจจัยนำเข้า เป็นการประเมินเพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสม ความเพียงพอของทรัพยากรที่จะใช้ในการดำเนินโครงการ ตลอดจนเทคโนโลยีและแผนของการดำเนินงาน นอกจากนี้ รัตนะ บัวสนธ์ (2556: 12) กล่าวว่า จุดมุ่งเน้นหลักของการประเมินปัจจัยนำเข้าก็เพื่อช่วยจัดลำดับโครงการที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความต้องการจำเป็น โดยการศึกษาและตรวจสอบอย่างถี่ถ้วนเกี่ยวกับแนวทางต่าง ๆ ที่มีศักยภาพหรือมีความเป็นไปได้มากที่สุด จุดมุ่งเน้นประการที่สองของการประเมินปัจจัยนำเข้าก็เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับแนวทางที่เป็นทางเลือกต่าง ๆ และเพราะเหตุใดจึงเลือกแนวทางนั้น ทั้งนี้การประเมินปัจจัยนำเข้าก็เพื่อช่วยผู้ทำหน้าที่ตัดสินใจเลือกกลยุทธ์ต่าง ๆ ที่จะช่วยให้บรรลุเป้าหมายตอบสนองความต้องการจำเป็นให้แก่ผู้รับประโยชน์ ก่อให้เกิดแผนงานที่ปฏิบัติได้จริงและใช้งบประมาณได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งการบันทึกและสร้างสำเนารับผิดชอบเกี่ยวกับการได้มาซึ่งทรัพยากรและวิธีการดำเนินงานในแผนงานนั้น ๆ

1.3 การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อให้ได้สารสนเทศสำหรับการตัดสินใจเกี่ยวกับการนำโครงการไปปฏิบัติเพื่อให้บังเกิดผลสำเร็จ ซึ่งเป็นการประเมินขณะดำเนินงาน หรือประเมินในเชิงความก้าวหน้าเพื่อปรับปรุงกระบวนการบริหารหรือการดำเนินโครงการ รวมทั้งศึกษาปัญหาและอุปสรรค จุดเด่น จุดด้อย ซึ่งในทัศนะของ สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2553: 169 - 170) ให้แนวคิดว่าการประเมินกระบวนการเป็นการประเมินการดำเนินงานเมื่อนำโครงการที่วางแผนไว้ไปสู่การปฏิบัติ เพื่อศึกษาจุดแข็งและจุดอ่อน ตลอดจนปัญหา อุปสรรคของการดำเนินโครงการ จึงเป็นการประเมินเพื่อปรับปรุงการดำเนินโครงการได้อย่างทันที่ทั้งที่สารสนเทศที่ได้จะนำมาใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ การควบคุม หรือปรับปรุง แก้ไขวิธีการต่าง ๆ ให้เหมาะสมทันที่ขณะที่กำลังดำเนินโครงการอยู่ ในขณะที่ เยาวดี รวงชัยกุล วิบูลย์ศรี (2556: 59) กล่าวว่า การประเมินกระบวนการเป็นการประเมินเพื่อหาข้อบกพร่องของการดำเนินโครงการ เพื่อทำการแก้ไขให้สอดคล้องกับข้อบกพร่องนั้น ๆ หาข้อมูลประกอบการตัดสินใจที่สั่งการเพื่อการพัฒนางานต่าง ๆ โดยบันทึกภาวะของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเป็นหลักฐาน นอกจากนี้ รัตนะ บัวสนธ์ (2556: 13) กล่าวว่า การประเมินกระบวนการเป็นการตรวจสอบการนำแผนงานหรือโครงการไปใช้หรือตรวจสอบการดำเนินงานการใช้แผนงานหรือโครงการ การได้รับสารสนเทศจากการประเมินกระบวนการ ก็สามารถนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจปรับปรุงสิ่งต่าง ๆ ในโครงการให้สามารถดำเนินการต่อไปและมีความเป็นไปได้ที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการ

1.4 การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อให้ได้สารสนเทศสำหรับการตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตของโครงการ ซึ่งเป็นการประเมินผลหลังจากการดำเนินโครงการสิ้นสุดลง เพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพและประสิทธิผลของโครงการ ซึ่งในทัศนะของ สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2553: 170) กล่าวว่า การประเมินผลผลิต เป็นการประเมินที่มุ่งตอบคำถามว่า โครงการประสบความสำเร็จตามแผนที่วางไว้หรือไม่ ผลผลิตของโครงการเป็นไปตาม

วัตถุประสงค์หรือไม่ ผลการดำเนินงานคุ้มค่าเพียงใด ประกอบด้วย การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) โดยพิจารณาจากปริมาณและคุณภาพของผลผลิตเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ของโครงการ ตลอดจนการนำเอาความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติงาน อีกส่วนหนึ่งคือผลกระทบ (Impact) สารสนเทศที่ได้จะนำมาใช้ในการตัดสินใจคุณค่าผลผลิตของโครงการ ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ เพื่อที่จะตัดสินใจว่าควรจะทำโครงการต่อไป หรือยุติ ล้มเลิก หรือยกฐานะเป็นงานประจำ ในขณะที่ยาวตี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2556: 59) กล่าวว่า การประเมินผลผลิต เป็นการประเมินเพื่อเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นจากการทำโครงการกับเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้ตั้งแต่ต้น รวมทั้งการพิจารณาในประเด็นของการยุบ เลิก ขยาย หรือปรับเปลี่ยนโครงการ นอกจากนี้ รัตนะ บัวสนธ์ (2556ข: 15) กล่าวว่า วัตถุประสงค์หลักของการประเมินผลผลิตก็เพื่อสอบวัด ความสำเร็จ และตัดสินใจผลสัมฤทธิ์ของโครงการ แผนงาน หรือสิ่งแทรกแซง ว่าตอบสนองบรรลุลักษณะความต้องการจำเป็นของกลุ่มผู้รับประโยชน์หรือไม่ การประเมินผลผลิตควรดำเนินการโดยอาศัยการรวบรวมและวิเคราะห์ การตัดสินใจของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีต่อโครงการหรือสิ่งที่ได้รับการประเมินนั้น เทคนิควิธีการที่ใช้ประเมินผลผลิตต้องใช้วิธีการอย่างหลากหลายร่วมกันเพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจในการศึกษาผลลัพธ์ทั้งหมดของสิ่งที่ได้รับการประเมิน รวมทั้งยังช่วยในการตรวจสอบข้ามกันไปมาระหว่างข้อค้นพบที่หลากหลายอีกด้วย

มิโนทส์นสำคัญของรูปแบบการประเมินซีบีพี (CIPP Model) ก็คือจะต้องเป็นการประเมินเพื่อให้ได้สารสนเทศสำหรับการตัดสินใจตามช่วงระยะเวลาของการบริหารจัดการโครงการ กล่าวคือ การประเมินบริบทหรือสภาวะแวดล้อมเพื่อการตัดสินใจก่อนจัดทำโครงการ การประเมินปัจจัยนำเข้าเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนดำเนินโครงการ การประเมินกระบวนการเพื่อตัดสินใจปรับปรุงกิจกรรมและวิธีดำเนินโครงการ และเมื่อโครงการสิ้นสุดลงจึงประเมินผลผลิตของโครงการเพื่อตัดสินใจคุณค่าและอนาคตของโครงการว่าจะดำเนินงานต่อไปหรือยุติโครงการ ดังนั้นในการประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินซีบีพี (CIPP Model) ผู้บริหารหรือผู้ประเมินจึงควรทำการประเมินและใช้สารสนเทศประกอบการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการหรือสิ่งที่มุ่งประเมินเป็นระยะ ๆ ตามช่วงระยะเวลาของการบริหารจัดการโครงการ มิใช่ไปประเมินรวบยอดเมื่อโครงการสิ้นสุดลงแล้ว (พิชิต ฤทธิ์จรูญ, 2557: 114)

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2559: 233) ได้สรุปความสัมพันธ์ระหว่างประเภทการประเมินประเภทการตัดสินใจ และการนำไปใช้ประโยชน์ตามแบบจำลองที่ใช้ประเมินก่อนเริ่มมีโครงการ ดังนี้

1. การตัดสินใจเพื่อการวางแผน (Planning Decision) เป็นการตัดสินใจที่ใช้ข้อมูลจากการประเมินสภาพแวดล้อมที่ได้นำไปใช้ในการกำหนดจุดประสงค์โครงการให้สอดคล้องกับแผนการดำเนินงาน

2. การตัดสินใจเพื่อกำหนดโครงสร้างของโครงการ (Structuring Decision) เป็นการตัดสินใจที่ใช้ข้อมูลจากปัจจัยนำเข้าที่ได้นำไปใช้ในการกำหนดโครงสร้างของแผนงานและขั้นตอนของการดำเนินโครงการ

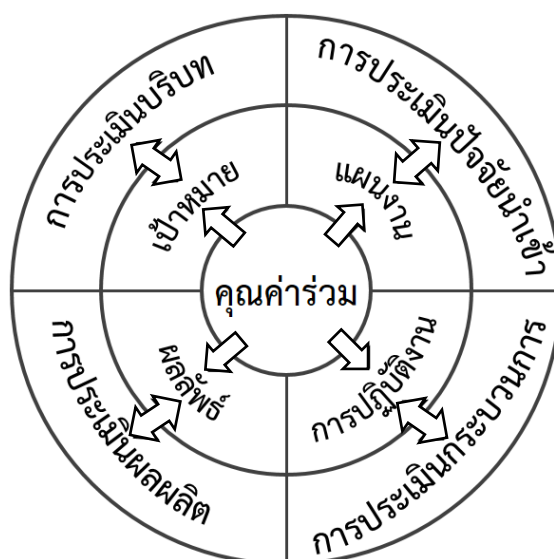
3. การตัดสินใจเพื่อนำโครงการไปปฏิบัติ (Implementation Decision) เป็นการตัดสินใจที่ใช้ข้อมูลจากการประเมินกระบวนการ เพื่อพิจารณาควบคุมการดำเนินการให้เป็นไปตามแผน และปรับปรุงแก้ไขการดำเนินการให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด

จากภาพที่ 2.3 แสดงให้เห็นว่าการประเมินโดยใช้รูปแบบการประเมินที่ช่วยในการตัดสินใจแบบซีปปี้ (CIPP Model) ของสตีฟเฟิลปิม เป็นการประเมินที่ครอบคลุมตั้งแต่เริ่มโครงการจนถึงสิ้นสุดโครงการจึงเป็นการช่วยผู้บริหารในการตัดสินใจเกี่ยวกับการเลือกเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายของสิ่งที่จะประเมิน การดำเนินงาน การกำหนดยุทธวิธี แผนงาน และการปรับเปลี่ยนยุทธวิธี แผนการดำเนินงานให้มีความเหมาะสม รวมทั้งการตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยน คงขยาย ยุบ หรือเลิกสิ่งที่ประเมิน ดังนั้น การประเมินโครงการโดยใช้รูปแบบ CIPP อย่างถูกต้อง ย่อมได้รับสารสนเทศเป็นประโยชน์อันจะส่งผลให้การดำเนินงานของโครงการมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้

รัตน์ะ บัวสนธ์ (2556ช: 17) ได้สรุปองค์ประกอบหลักของรูปแบบการประเมินซีปปี้ (CIPP Model) และความสัมพันธ์กับโครงการ ดังภาพที่ 2.4

ภาพที่ 2.4 องค์ประกอบหลักของรูปแบบการประเมิน CIPP และความสัมพันธ์กับโครงการ
ที่มา: รรัตน์ะ บัวสนธ์ (2556ช: 17)

จากภาพที่ 2.4 แสดงให้เห็นวงกลมสำคัญ 3 วง วงในสุดเป็นส่วนที่แสดงถึงคุณค่าร่วมกันของการประเมินในการนำไปใช้กำหนดส่วนต่าง ๆ ในวงกลมที่สองซึ่งเป็นส่วนประกอบของโครงการ ได้แก่ เป้าหมาย แผนงานหรือแผนการปฏิบัติงาน การปฏิบัติหรือการกระทำตามแผนงาน และผลลัพธ์ ที่ได้ใน 4 ส่วนประกอบของโครงการก็จะสัมพันธ์กับมิติการประเมินทั้ง 4 ด้านของรูปแบบการประเมิน CIPP ซึ่งเป็นวงกลมนอกสุด นั่นคือ การประเมินเพื่อนำมาใช้กำหนดเป้าหมายของโครงการ ก็คือ การประเมินบริบท การประเมินปัจจัยนำเข้า ก็ใช้สำหรับจัดทำแผนปฏิบัติงาน แต่การปฏิบัติงานหรือการกระทำตามแผนก็ต้องอาศัยการประเมินกระบวนการ และท้ายที่สุดหากจะประเมินผลลัพธ์ ทั้งหมดของโครงการก็ต้องทำการประเมินผลผลิตนั่นเอง

Stufflebeam & Shinkfield (2007: 329) ได้อธิบายวิธีการใช้รูปแบบการประเมินชิปป์ ที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของการประเมินกับประเภทของการประเมิน สรุปได้ดังตารางที่ 2.3 และเมื่อพิจารณารูปแบบการประเมินชิปป์ จำแนกตามวัตถุประสงค์ วิธีการและความสัมพันธ์กับการตัดสินใจในกระบวนการเปลี่ยนแปลง สรุปได้ดังตารางที่ 2.4

ตารางที่ 2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของการประเมินกับประเภทของการประเมิน

บทบาทของการประเมิน	การประเมินบริบท	การประเมินปัจจัยนำเข้า	การประเมินกระบวนการ	การประเมินผลผลิต
การประเมินความก้าวหน้าโดยใช้สารสนเทศเพื่อตัดสินใจปรับปรุงและประกันคุณภาพโครงการ	เป็นแนวทางในการตัดสินใจ กำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ และจัดลำดับความสำคัญของเป้าหมายของโครงการ	เป็นแนวทางในการตัดสินใจ กำหนดยุทธวิธีวิธีการ และแนวทาง การปฏิบัติงานตามโครงการ	เป็นแนวทางในการตัดสินใจ ปฏิบัติงานโครงการ กำกับและปรับกิจกรรมของโครงการ ให้มีประสิทธิภาพ	เป็นแนวทางในการตัดสินใจ ดำเนินโครงการปรับขยายโครงการ โดยพิจารณาจากผลลัพธ์และผลข้างเคียงที่เกิดขึ้น
การประเมินผลสรุปรวม โดยใช้สารสนเทศสรุปรวม ตัดสินคุณค่า คุณประโยชน์ และความสำคัญของโครงการ	เปรียบเทียบ วัตถุประสงค์ เป้าหมายและจัดลำดับความสำคัญ และตามรายการความต้องการ ปัญหา และโอกาส	เปรียบเทียบ ยุทธวิธีที่เลือก การออกแบบ และงบประมาณ เหตุผลที่เลือกมาจากทางเลือกอื่น ๆ	พรรณนา กระบวนการ ปฏิบัติงานและค่าใช้จ่าย รวมทั้งเปรียบเทียบ การออกแบบ กระบวนการ ปฏิบัติและค่าใช้จ่าย	เปรียบเทียบ ผลลัพธ์และผลข้างเคียง กับเป้าหมายที่ต้องการ ความเป็นไปได้ ความสำเร็จ และการตัดสินใจ ในรอบใหม่อีกครั้ง

ที่มา: Stufflebeam & Shinkfield (2007: 329)

ตารางที่ 2.4 รูปแบบการประเมินชีพป์ จำแนกตามวัตถุประสงค์ วิธีการ และความสัมพันธ์กับการตัดสินใจในกระบวนการเปลี่ยนแปลง

การจำแนก	การประเมินบริบท	การประเมินปัจจัยนำเข้า	การประเมินกระบวนการ	การประเมินผลผลิต
วัตถุประสงค์	<p>1. เพื่อกำหนดบริบทหรือสภาวะแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง</p> <p>2. เพื่อระบุประชากรกลุ่มเป้าหมายและประเมินความต้องการจำเป็นและโอกาส</p> <p>3. เพื่อวินิจฉัยปัญหาที่อยู่เบื้องหลังความต้องการจำเป็นและโอกาสนั้น ๆ</p>	<p>เพื่อระบุและประเมินความสามารถของระบบของปัจจัยและยุทธวิธีที่มีอยู่และการออกแบบเพื่อการใช้ยุทธวิธีดังกล่าว</p>	<p>เพื่อระบุหรือพยากรณ์เกี่ยวกับจุดอ่อนในกระบวนการออกแบบดำเนินงานและจัดหาสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับกระบวนการ/กิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้ดำเนินงาน</p>	<p>เพื่อเปรียบเทียบผลผลิตกับวัตถุประสงค์และสารสนเทศที่ได้จากบริบทหรือสภาวะแวดล้อมปัจจัยเบื้องต้นและกระบวนการต่าง ๆ</p>
วิธีการ	<p>ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงระบบ การสำรวจ การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์ข้อมูล ทฤษฎีภูมิ การหยั่งเสียงประชามติ สัมภาษณ์ การทดสอบวินิจฉัย และการใช้เทคนิคเดลฟาย</p>	<p>บรรยายและวิเคราะห์ทรัพยากรที่มีทั้งคนและวัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ ยุทธวิธีแก้ปัญหา การออกแบบกระบวนการที่มีความเป็นไปได้และประหยัด</p>	<p>กำกับปัญหาและอุปสรรคที่จะเกิดขึ้นในกิจกรรมและกระบวนการดำเนินงาน โดยการหาสารสนเทศที่เฉพาะสำหรับใช้ในการตัดสินใจดำเนินงานและการบรรยายสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในกระบวนการ</p>	<p>1. นิยามและกำหนดเกณฑ์การประเมิน</p> <p>2. เก็บรวบรวมข้อมูลผล การประเมินจากผู้เกี่ยวข้องโดยวิธีการเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ</p> <p>3. เปรียบเทียบผลการประเมินกับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้</p>

ตารางที่ 2.4 (ต่อ)

การจำแนก	การประเมินบริบท	การประเมินปัจจัยนำเข้า	การประเมินกระบวนการ	การประเมินผลผลิต
ความสัมพันธ์กับการตัดสินใจในกระบวนการเปลี่ยนแปลง	<p>1. ตัดสินใจเกี่ยวกับบริบทหรือเลือกสภาพการณ์ที่จะทำโครงการ</p> <p>2. ตัดสินใจกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายเพื่อการแก้ปัญหาตามความต้องการจำเป็น โดยพิจารณาถึงโอกาสลำดับความสำคัญงบประมาณ เวลา และทรัพยากรอื่น ๆ ที่ต้องใช้ในการวางแผนเพื่อการเปลี่ยนแปลงและจัดหารายการสนเทศเพื่อการตัดสินใจ</p>	<p>เลือกแหล่งทรัพยากรที่จะใช้ในการสนับสนุนโครงการ การเลือกยุทธวิธีการแก้ปัญหาและการออกแบบการดำเนินงานที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง</p>	<p>ดำเนินโครงการและการตรวจสอบปรับปรุงแบบแผนของโครงการและวิธีการเพื่อการควบคุมกระบวนการให้มีประสิทธิภาพ</p>	<p>1. ตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการว่าจะทำต่อไป จะยกเลิกปรับปรุง หรือเน้นที่จุดใด</p> <p>2. นำเสนอผลการประเมินอย่างครอบคลุมชัดเจนทั้งผลทางบวกและผลทางลบ</p> <p>3. เปรียบเทียบผลการประเมินกับวัตถุประสงค์ที่เป็นเป้าหมาย</p>

ที่มา: Stufflebeam & Shinkfield (2007: 335)

2. การประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินชิปปี้เพื่อการประเมินโครงการ

พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2557: 119) กล่าวว่า การประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินชิปปี้มาใช้ในการประเมินโครงการ นักประเมินหรือผู้รับผิดชอบโครงการจะต้องดำเนินการประเมินโครงการอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ เพื่อนำสารสนเทศที่ได้จากการประเมินเสนอต่อผู้มีอำนาจในการตัดสินใจหรือนำมาใช้ในการตัดสินใจ ปรับปรุง และพัฒนาโครงการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยดำเนินการดังนี้

2.1 ประเมินก่อนการดำเนินโครงการ นักประเมินหรือผู้ปฏิบัติงานควรทำการประเมินสถานะแวดล้อมและปัจจัยเบื้องต้น ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อตัดสินใจเลือกวัตถุประสงค์ของโครงการ ตรวจสอบความเหมาะสม ความสมเหตุสมผลของการวางแผนดำเนินโครงการ ความเป็นไปได้ของโครงการที่จะนำไปปฏิบัติ คุณภาพของโครงการ รวมทั้งตรวจสอบโอกาสที่โครงการนั้นจะประสบ

ความสำเร็จตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ การประเมินเพื่อตัดสินใจ หรือหาข้อมูลสรุปสำหรับการตัดสินใจเลือกโครงการ บางครั้งเรียกว่า “การวิเคราะห์โครงการ” ในขั้นนี้เน้นการพิจารณาใน 3 ประเด็นหลัก คือ

1) ความเหมาะสมของโครงการที่จะดำเนินการ โดยวิเคราะห์ปัญหาและความจำเป็นของโครงการ ศึกษาความเป็นไปได้ในการดำเนินโครงการ ความพร้อมในการบริหารจัดการโครงการ ความพร้อมในการสนับสนุนทางด้านทรัพยากร โดยเฉพาะความเป็นไปได้ทางการเงิน กำลังคน วัสดุ และการจัดการ

2) การวิเคราะห์ผลตอบแทนจากการดำเนินโครงการ

3) การศึกษาและคาดหวังถึงผลประโยชน์ หรือสิ่งที่อาจตามมาจากการดำเนินโครงการนั้น ทั้งในระยะเริ่มโครงการและในขณะดำเนินโครงการ

2.2 การประเมินระหว่างการดำเนินโครงการ โดยประเมินขณะที่กำลังดำเนินโครงการ โดยนักประเมินหรือผู้รับผิดชอบโครงการควรประเมินจุดเด่น จุดด้อยของการดำเนินงาน ตรวจสอบว่าการดำเนินงานเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ มีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง มีสาเหตุมาจากอะไร มีวิธีการดำเนินการปรับปรุงแก้ไขอย่างไร แล้วใช้สารสนเทศที่ได้จากการประเมินสำหรับตัดสินใจดำเนินการปรับปรุงแก้ไขให้ทันที่

2.3 การประเมินหลังการดำเนินโครงการ โดยนักประเมินหรือผู้รับผิดชอบโครงการต้องประเมินที่มุ่งตอบคำถามว่า โครงการประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์หรือไม่ เพียงใด ซึ่งเป็นการตรวจสอบการบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการ ผลการดำเนินงานคุ้มค่าหรือไม่ เกิดผลกระทบอะไรบ้าง สารสนเทศที่ได้จากการประเมินจะนำมาใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตของโครงการว่า ควรดำเนินโครงการนั้นต่อไป หรือปรับปรุงขยาย หรือล้มเลิก โครงการ

จากการศึกษาหลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่กล่าวไว้ข้างต้น ผู้ประเมินดำเนินการประเมินโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. โรงเรียนอนุบาลห้วยทับทัน โดยประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินซิปป์ (CIPP Model) เพื่อให้ได้สารสนเทศที่สมบูรณ์และนำไปใช้ในการตัดสินใจคุณภาพและประสิทธิภาพของโครงการ เพื่อให้มีการดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนโดยดำเนินการประเมินโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. โรงเรียนอนุบาลห้วยทับทัน จำนวน 4 ด้าน ดังนี้

1. การประเมินบริบท (Context Evaluation) เป็นการประเมินเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นของโครงการ ความสอดคล้องของวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ ความสอดคล้องของโครงการกับความต้องการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน และความเป็นไปได้ของโครงการ

2. การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) เป็นการประเมินเกี่ยวกับความพร้อมของปัจจัยที่ใช้ในการดำเนินโครงการ ได้แก่ ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่และแหล่งเรียนรู้ ด้านสื่อและอุปกรณ์ ด้านงบประมาณ และด้านการบริหารจัดการ เพื่อให้การดำเนินโครงการบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินเกี่ยวกับความเหมาะสมของกระบวนการของโครงการในภาพรวมและการประเมินเกี่ยวกับความเหมาะสมในการ

ดำเนินการจัดกิจกรรมของ 11 กิจกรรมในโครงการในด้านการวางแผน การดำเนินงาน การติดตามและประเมินผล การปรับปรุงและพัฒนา และการขยายผลและเผยแพร่

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เป็นการประเมินเกี่ยวกับผลการดำเนินงานตามโครงการ ได้แก่ พฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน จำแนกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มคุณธรรมเพื่อการพัฒนาตน กลุ่มคุณธรรมเพื่อการพัฒนาการทำงาน กลุ่มคุณธรรมเพื่อพัฒนาการอยู่ร่วมกันในสังคม และการประเมินความพึงพอใจของบุคคลที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายในการพัฒนาระบบการศึกษา โดยให้ความสำคัญกับการยกระดับการศึกษาให้มีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล ควบคู่ไปกับการส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และปลูกฝังค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม สร้างวินัยจิตสำนึกความรับผิดชอบ ต่อสังคม การยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และความภาคภูมิใจในความเป็นไทย ซึ่งสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีเป้าหมายมุ่งพัฒนาเด็กและเยาวชนโดยใช้คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นพื้นฐานในการจัดการเรียนรู้ พร้อมทั้งยังมีการจัดเวลาให้ผู้เรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม อีกทั้งยังเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม สามารถจัดการตนเองได้ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข

1. ความหมายของคุณธรรมและจริยธรรม

คำว่า คุณธรรมและจริยธรรม มีความหมายใกล้เคียงกันมากจึงมักจะมีผู้ใช้คำสองคำนี้ควบคู่กันเป็นคุณธรรมจริยธรรม แต่คำสองคำนี้มีความหมายที่แตกต่างกัน มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของคุณธรรมและจริยธรรม ดังนี้

ความหมายของคุณธรรม

คำว่า คุณธรรม ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Moral มีความหมายดังนี้

ประภาศรี สีหอำไพ (2550: 17) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรมหมายถึง หลักธรรมจริยาที่สร้างความรู้สึกรับผิดชอบชั่วดีในทางกุศลธรรม มีคุณงามความดีภายในจิตใจ อยู่ในขั้นสมบูรณ์จนเต็มเปี่ยมไปด้วยความสุขความยินดี การกระทำที่ดีย่อมมีผลผลิตของความดี คือความชื่นชมยกย่อง ในขณะที่การกระทำชั่วย่อมนำความเจ็บปวดมาให้ การเป็นผู้มีคุณธรรม คือ การปฏิบัติตนในกรอบที่ดีงาม

นงลักษณ์ วิรัชชัย และคณะ (2551: 4) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรมหมายถึง คุณลักษณะ สภาวะหรือสภาพของคุณงามความดีที่เป็นไปในทางถูกต้องและดีงาม

ฉันทนา โรจน์บุรณาวงศ์ (2552: 7) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรมหมายถึง สิ่งที่ดีงาม สิ่งที่คุณคนทั่วไปยอมรับว่าดี เป็นคุณสมบัติที่เสริมสร้างจิตใจให้ดีงามหรือคุณสมบัติที่ดีในจิตใจ ซึ่งคุณธรรมในแต่ละสังคมอาจแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม เศรษฐกิจ ศาสนา และการศึกษาของคนในสังคมนั้น

วันชัย ปานจันทร์ (2555: 58) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง หลักความประพฤติที่เป็นลักษณะนิสัยที่ดีงาม ได้รับการสั่งสมหรือปฏิบัติตามกันมาจากจิตใจโดยมิได้ฝึฝืนใจ ผลจากการกระทำก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ที่ยึดถือโดยตรงและส่งผลให้สังคมของการอยู่ร่วมกันมีความสุข และความเจริญงอกงาม

ไชยพร เรื่องแห้ว (2556: 14) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง หลักของความดีงามแห่งการประพฤติตน และลักษณะอุปนิสัยอันดีงามที่สั่งสมอยู่ในจิตใจของบุคคลมาเป็นเวลานาน มีคุณค่าก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ที่ยึดถือและปฏิบัติตาม อันนำมาซึ่งความเจริญของตนเองและสังคม ซึ่งคุณธรรมที่เกิดขึ้นในจิตใจนั้นเกิดจากการอบรมและปลูกฝัง

ราชบัณฑิตยสถาน (2556: 263) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดี

เกษม วัฒนชัย (2559: 26) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นคุณหรือสภาพคุณงามความดี เริ่มตั้งแต่ความนึกคิด ความปรารถนา และความตั้งใจ

จำเริญรัตน์ จิตต์จิรจรรย์ (2557: 78) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง หลักที่มนุษย์ยึดถือเป็นแนวทางที่ถูกต้องในการดำเนินชีวิต เช่น ยึดถือว่าความยุติธรรมและความเมตตาเป็นคุณธรรม

สำราญ ชูแก้ว (2557: 62) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง หลักความประพฤติที่เป็นลักษณะนิสัยที่ดีงาม ได้รับการสั่งสมหรือปฏิบัติตามกันมาจากจิตใจโดยมิได้ฝึฝืนใจ ผลจากการกระทำก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ที่ยึดถือโดยตรง และส่งผลให้สังคมของการอยู่ร่วมกันมีความสุขและความเจริญงอกงาม หลักคุณธรรมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับมนุษย์ที่ต้องอาศัยอยู่ร่วมกัน เพราะคุณธรรมเป็นหลักแห่งความประพฤติปฏิบัติในทางที่ถูกต้องและดีงาม มีจุดหมายปลายทางอยู่ที่คุณงามความดีของสังคมโดยรวม

ปัทมาวี วีรภิตติ และคณะ (2558: 11) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง ภาวะจิตใจที่เมื่อแสดงความประพฤติออกมาแล้ว สังคมตัดสินออกมาว่าเป็นจริยะที่ดี จริ่งงาม ถ้าใจเราคิดดี คิดจริง และคิดงาม และประพฤติออกมาดี จริ่ง งาม แสดงว่าคน ๆ นั้นมีคุณธรรม แต่ถ้าใจคิดชั่ว คิดไม่จริง (เท็จ) คิดไม่งามก็จะมี ความประพฤติชั่ว เท็จ และไม่งาม ซึ่งเราก็จะเรียกว่า คนไม่มีคุณธรรม ดังนั้น สังคมจึงต้องสร้างเครื่องตัดสินว่า อะไรคือดี จริ่ง งาม

ธีรธร สุธีธร (2559: 14 - 15) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดที่จะประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม คุณธรรมคือ ความดีงามในจิตใจที่ทำให้บุคคล ประพฤติดี ผู้มีคุณธรรมเป็นผู้มีความเคยชินในการประพฤติดี ด้วยความรู้สึกในทางดีงาม คุณธรรม เป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับกิเลสซึ่งเป็นความไม่ดีในจิตใจ ผู้มีคุณธรรมจึงเป็นผู้ที่ไม่มากด้วยกิเลส ซึ่งจะได้รับการยกย่องว่าเป็นคนดี

อุษณีย์ ธีระพัชรรังสี (2559: 15) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง คุณความดีที่บุคคลหนึ่งแสดงออกที่ทำให้บุคคลนั้นมีลักษณะนิสัยที่เป็นที่ยอมรับของสังคม อันเป็นผลเนื่องมาจากการฝึกฝนตนเองให้มั่นคงในการประพฤติที่ก่อให้เกิดการกระทำที่เป็นประโยชน์ และความดีที่แท้จริงต่อสังคม

สาธต ใจตรง (2560: 21) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดีหรือคุณลักษณะภายในที่ดีที่เป็นไปในทางถูกต้องและดีงามที่สั่งสมอยู่ในจิตใจ ผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์การศึกษา การฝึกอบรม และเป็นรากฐานของจริยธรรม

ปรีดา พลวงษาธนกุล (2561: 9) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง ความประพฤติที่ถูกต้องดีงามทั้งกายและวาจา สมควรที่บุคคลจะประพฤติปฏิบัติเพื่อให้ตนเองและคนในสังคมรอบข้างมีความสุข สงบเยือกเย็น คุณธรรมเป็นเรื่องของการฝึกฝนนิสัยที่ดี โดยกระทำอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย ผู้มีความประพฤติดีงามอย่างแท้จริงจะต้องมีความรู้สึกในด้านดีตลอดเวลา

ปพิชญา จินอิม (2561: 12) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง คุณงามความดีภายในจิตใจของมนุษย์ที่ยึดถือมาประพฤติปฏิบัติ ก่อให้เกิดความสงบสุขเรียบร้อยแก่ตนเองและสังคม โดยต้องอาศัยระยะเวลาในการบ่มเพาะให้เกิดขึ้นในตัวบุคคล

พระมหาวชิระ ใฝ่โสภะ (2562: 13) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่มีคุณค่ามีประโยชน์ เป็นลักษณะของความรู้สึกรู้จักคิดทางจิตใจ เป็นสภาพคุณงามความดีที่สั่งสมอยู่ในจิตใจของมนุษย์เป็นเวลายาวนาน เป็นตัวกระตุ้นให้มีการประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบที่ดีงาม คุณธรรมเป็นสิ่งที่ดีงามทางจิตใจ เป็นคุณค่าของชีวิตในการบำเพ็ญประโยชน์ ช่วยเหลือเกื้อกูลแก่เพื่อนมนุษย์ ให้เกิดความรักสามัคคี ความอบอุ่นมั่นคงในชีวิต ดังนั้น คุณธรรมจึงเป็นบ่อเกิดของจริยธรรม

จากการศึกษาความหมายของคุณธรรมที่นักวิชาการได้กล่าวไว้ข้างต้น สรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดีทางความประพฤติและจิตใจ เป็นคุณลักษณะหรือสภาวะที่มีคุณค่าอยู่ในจิตใจของบุคคลที่เป็นแรงกระตุ้นให้บุคคลเกิดความรู้สึกรู้จักผิดชอบในการประพฤติปฏิบัติไปในทางที่ถูกต้องดีงาม ซึ่งสามารถเห็นได้จากพฤติกรรมที่แสดงออกทางกาย วาจา และจิตใจของแต่ละบุคคล

ความหมายของจริยธรรม

คำว่า จริยธรรม ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Ethics มีความหมายดังนี้

ประภาศรี สีหอำไพ (2550: 19) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง หลักความประพฤติที่อบรมกิริยาและปลูกฝังลักษณะนิสัย ให้อยู่ในครรลองของคุณธรรมหรือศีลธรรม คุณค่าทางจริยธรรมชี้ให้เห็นความเจริญงอกงามในการดำรงชีวิตอย่างมีระเบียบแบบแผนตามวัฒนธรรมของบุคคลที่มีลักษณะทางจิตใจที่ดีงาม อยู่ในสภาพแวดล้อมที่น้อมนำให้บุคคลมุ่งกระทำความดีและละเว้นความชั่ว

นงลักษณ์ วิรัชชัย และคณะ (2551: 4) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติของบุคคลในลักษณะที่ดีงาม ถูกต้อง และเหมาะสม สอดคล้องกับกฎเกณฑ์และมาตรฐานของสังคม

ฉันทนา โรจน์บุรณาวงค์ (2552: 8) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง หลักแห่งความประพฤติหรือแนวทางของการประพฤติตนให้เป็นคนดี ปฏิบัติตนเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างสงบเรียบร้อย

สุภาพร สุขสวัสดิ์ (2552: 24) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติของบุคคลเป็นแนวทางของการประพฤติปฏิบัติตนในสิ่งที่ดีงาม เหมาะสม และเป็นที่ยอมรับของสังคมเพื่อประโยชน์ของตนเองและส่วนรวม

ไชยพร เรื่องแท้ (2556: 16) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง ความดีงามที่เป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ อันชี้ให้เห็นถึงความเจริญงอกงามในชีวิตและรวมถึงสภาพแวดล้อมที่โน้มนำให้บุคคลมุ่งกระทำความดี เป็นหลักความประพฤติของบุคคลเป็นแนวทางของการประพฤติปฏิบัติตนในสิ่งที่ดีงามเหมาะสม และเป็นที่ยอมรับของสังคมเพื่อประโยชน์ของตนเองและส่วนรวม

ราชบัณฑิตยสถาน (2556: 263) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม

เกษม วัฒนชัย (2559: 26) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ หรือศีลธรรมนั่นเอง หมายถึง คำพูดและการกระทำ

จำเริญรัตน์ จิตต์จิรจรรย์ (2557: 78) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง ประมวลข้อปฏิบัติที่เกี่ยวกับบรรณจรรยาของสังคม และให้ความหมายในจริยศาสตร์ไว้ว่าเป็นการศึกษาการกระทำอย่างไรจึงถือว่าเป็นความประพฤติที่ถูกต้อง

สำราญ ชูแก้ว (2557: 63) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติและการปฏิบัติที่คนในสังคมเห็นร่วมกันว่าถูกต้องดีงาม ทั้งทางกายและวาจา ซึ่งสะท้อนคุณธรรมภายในออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรม สมควรที่บุคคลจะนำมาประพฤติปฏิบัติเพื่อตนเองและสังคมมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สงบร่มเย็นเป็นสุข

ปัทมาวี วีรภิตติ และคณะ (2558: 11) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติหรือศีลธรรม หมายถึง คำพูดและการกระทำหรือพฤติกรรม บ่งชี้เชิงบวก

ธีรธร สุธีธร (2559: 14 - 15) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกมาให้ปรากฏชัดเจน และเป็นที่ดีงาม สมควรปฏิบัติแก่บุคคลโดยทั่วไป

อุษณีย์ ธีระพัชรรังสี (2559: 15) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง หลักธรรมที่บุคคลควรประพฤติปฏิบัติ ซึ่งเกิดจากความรู้ ทัศนคติ และเหตุผลในการเลือกปฏิบัติและแสดงออกมาทางพฤติกรรมว่าสิ่งใดควรหรือไม่ควร โดยมีค่านิยมทางศีลธรรมและคุณธรรมที่สังคมยอมรับเป็นปทัสถานในการวัดเมื่อบุคคลแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมา

สาธิต ใจตรง (2560: 22) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง การกระทำหรือการแสดงออกที่กระทำทั้งทางกาย ทางวาจา ให้บรรลุตามหลักคุณธรรมที่บุคคลนั้นยึดถือเพื่อความสงบสุข เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นในสังคม เป็นคุณลักษณะที่สังคมต้องการยกย่องให้การยอมรับ

ปพิชญา จินอิม (2561: 12) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติ การกระทำหรือการแสดงออกที่สะท้อนเป็นรูปธรรมผ่านการพิจารณาจากคุณค่าความดีงามภายในจิตใจของบุคคลนั้น

พระมหาวชิระ ฝัโสภา (2562: 14 - 15) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกให้เห็นถึงการปฏิบัติดี ปฏิบัติถูกต้อง อันเป็นผลมาจากความคิดที่สังคมหรือบุคคลมีความเห็นว่าเป็นการปฏิบัติที่ดี เป็นกรอบกำหนดไว้เพื่อให้สังคมเกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีความร่มเย็นเป็นสุข มีความรักความสามัคคี และมีความปลอดภัยในการดำเนินชีวิต

จากการศึกษาความหมายของจริยธรรมที่นักวิชาการได้กล่าวไว้ข้างต้น สรุปได้ว่า จริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม อยู่ในครรลองของคุณธรรมและเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของสังคม ซึ่งเกิดจากความรู้ ทัศนคติ และเหตุผลในการเลือกปฏิบัติและแสดงออกมาทางพฤติกรรมว่าสิ่งใดควรหรือไม่ควร โดยมีค่านิยมทางศีลธรรมและคุณธรรมที่สังคมยอมรับเป็นปทัสถานในการวัดเมื่อบุคคลแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมา บุคคลที่แสดงพฤติกรรมที่เป็นที่ยอมรับของสังคมจะได้ชื่อว่ามีจริยธรรม

คุณธรรมและจริยธรรม จะเห็นได้ว่าทั้งสองคำนี้มีความหมายที่แตกต่างกัน แต่พบว่า คุณธรรมและจริยธรรมมักจะใช้ควบคู่ในความหมายที่คล้ายกัน ในขณะที่คำว่า จริยธรรมจะมีความหมายไปในลักษณะของพฤติกรรมในรูปของรูปธรรม คือ การประพฤติปฏิบัติ ส่วนคุณธรรมก็มีความหมายในทางนามธรรมเป็นสภาพคุณงามความดีที่มีอยู่ในจิตใจ คุณธรรมเป็นความดีโดยตัวเองที่จะอยู่เป็นความดีได้ทุกสมัยไม่ว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจเพียงใด คุณความดีที่ยั่งยืนนับถือจึงอาจคงที่ไม่เปลี่ยนแปลง แต่เมื่อแปรรูปสู่พฤติกรรมแล้วก็ต้องประยุกต์เอาเองว่าจะกระทำการในสถานการณ์ใดจึงจะสอดคล้องกับหลักความดีนั้น ดังนั้น คุณธรรมจริยธรรมจึงเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต การที่จะให้คนในสังคมมีคุณธรรมจริยธรรมอันจะส่งผลให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้นั้น ควรส่งเสริมและปลูกฝังตั้งแต่วัยเยาว์ โดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา

2. ความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรม

มีนักวิชาการกล่าวถึงความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรมไว้ ดังนี้

จรรยาพร ธรณินทร์ (2552: 29) กล่าวว่า การสร้างคุณธรรมให้เกิดแก่คนไทยในภาพรวมนั้นถือเป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งมีวิธีการมากมายที่จะไปให้ถึงเป้าหมายได้ โดยใช้แนวทางหลัก 4 ประการ ได้แก่ 1) การสร้างสังคมสมานฉันท์ ให้ทุกคนสามารถทำงานร่วมกันได้ 2) อยู่อย่างสันติวิธี มีความสุขและเอื้ออาทร 3) ปฏิบัติตามวิถีประชาธิปไตย เคารพสิทธิซึ่งกันและกัน และ 4) ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้ จรรยาพร ธรณินทร์ (2552: 57) ยังได้กล่าวอีกว่า คุณธรรม และจริยธรรม เป็นกลไกเพื่อการควบคุมตนเอง ซึ่งเป็นกระบวนการกำกับพฤติกรรมของคนแต่ละคน ในองค์กร ส่งเสริมให้ประพฤติชอบ ทำดี มีประสิทธิภาพ ส่วนธรรมาภิบาล (Good Governance) เป็นกลไกเพื่อการควบคุมโครงสร้างของหน่วยงาน ระบบการบริหาร และกระบวนการดำเนินงาน ซึ่งเป็นกระบวนการกำกับการปฏิบัติงาน (Operation) ของคนทั้งหมดในองค์กร เป็นการลดการทุจริตประพฤติมิชอบ (ไม่ละเมิดกฎหมาย จริยธรรม จรรยาบรรณ) ทั้งกลไกด้านคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาล มีเป้าหมายเดียวกัน คือ นำไปสู่การลดความสูญเสียชีวิต ทุจริต รื้อรั้น ปลอดภัย การทุจริต

การประพฤติและดำเนินการที่มีชอบ เพิ่มประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ความคุ้มค่า โปร่งใส ตอบสนอง สุจริต ซื่อตรง และเที่ยงธรรม

ฉันทนา โรจนบุรณาวงศ์ (2552: 10) กล่าวว่า คุณธรรมและจริยธรรมมีความสำคัญยิ่ง ทั้งในแง่ส่วนตนและส่วนรวม เพราะหากคนในสังคมขาดคุณธรรมจริยธรรมแล้วจะส่งผลเสียหาย อย่างยิ่งแก่สังคม คุณธรรมมีความสำคัญต่อบุคคลทำให้บุคคลมีศักดิ์ศรี ได้รับการยอมรับ ได้รับความสำเร็จและมีความปลอดภัยในการดำรงชีวิต มีความสำคัญต่อส่วนรวม ทำให้คนในสังคม อยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข ประเทศชาติเจริญก้าวหน้า และจริยธรรมเป็นรากฐานอันสำคัญแห่ง ความเจริญรุ่งเรือง ความมั่นคง และความสงบสุขของปัจเจกชน สังคม และประเทศชาติ

ไชยพร เรื่องแห้ว (2556: 17) กล่าวว่า คุณธรรมจริยธรรมเป็นพื้นฐานที่สำคัญ ของคนทุกคน คุณธรรมเป็นเรื่องนามธรรมเกี่ยวกับคนดีที่อยู่ภายในจิตใจ คุณธรรมเป็นพฤติกรรม หรือลักษณะการแสดงออกของคนเราจากภายใน เป็นสิ่งดีที่แสดงออกทางกาย วาจา หรือจิตใจ ทั้งคุณธรรมจริยธรรม เป็นคำที่มีความเกี่ยวข้องกันในด้านคุณงามความดี กล่าวคือ จริยธรรม คือ ความประพฤติที่ถูกต้องดีงามทั้งกายและวาจา สมควรที่บุคคลจะประพฤติปฏิบัติเพื่อให้ตนเองและ คนในสังคมนั้นมีความสงบสุข สงบ เยือกเย็น จริยธรรมเป็นเรื่องของการฝึกนิสัยที่ดี โดยกระทำ อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย ผู้มีความประพฤติดีงามอย่างแท้จริงจะต้องเป็นผู้มีความรู้สึก ในด้านดีอยู่จนเป็นนิสัย ความประพฤติดีงามอย่างแท้จริงจะต้องเป็นผู้มีความรู้สึกในด้านดีอยู่ตลอดเวลา คือมีคุณธรรมอยู่ในจิตใจ หรืออาจกล่าวได้ว่า จริยธรรมเป็นเรื่องของการประพฤติปฏิบัติ เป็นพฤติกรรมภายนอก ส่วนคุณธรรมเป็นสภาพความงามความดีภายในจิตใจ ซึ่งทั้งสองส่วนต้อง เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน พฤติกรรมของคนดีที่แสดงออกมาทั้งทางกายและวาจานั้นย่อมเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ และเป็นไปตามความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจและสติปัญญา การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของบุคคล จึงต้องพัฒนาทั้ง 3 ด้านควบคู่กันไป คือ การพัฒนาด้านสติปัญญา ด้านจิตใจ และด้านพฤติกรรม

พระมหามงคล สามารถ (2558: 12 - 13) กล่าวว่า คุณธรรมจริยธรรมมีความสำคัญ ต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุกคนในการดำรงชีวิตและการทำงาน ซึ่งอาจสรุปความสำคัญของ คุณธรรมจริยธรรมได้ คือ ช่วยให้คนเรามีสติสัมปชัญญะอยู่ตลอดเวลา สร้างความมีระเบียบวินัยให้แก่ บุคคลในชาติ โดยจะเป็นตัวกำหนดการประพฤติปฏิบัติของบุคคลให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่คนส่วนใหญ่ ในสังคมยอมรับว่าถูกต้อง ช่วยให้ชีวิตดำเนินไปด้วยความราบรื่นและสงบ ไม่พบอุปสรรค ซึ่งทำให้ มนุษย์นำความรู้และประสบการณ์ที่ได้ร่ำเรียนมาสร้างสรรค์แต่สิ่งดีมีคุณค่า และช่วยควบคุมความเจริญ ทางด้านวัตถุและจิตใจของคนให้เติบโตไปพร้อม ๆ กัน

ธีรธร สุธีธร (2559: 17) กล่าวว่า ความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรม เป็นค่านิยม ที่เหมาะสม ส่งผลสู่การนำไปปฏิบัติที่ถูกต้อง ตลอดจนทำให้เกิดความสุขความพอใจให้กับตนเองและ ทำให้เกิดสันติสุขต่อสังคม ซึ่งคุณธรรมสามารถที่จะปลูกฝังกันได้ เมื่อบุคคลเกิดคุณธรรมอย่างหนึ่ง ก็ส่งผลให้เกิดคุณธรรมด้านอื่น ๆ ตามมา

พระมหาสุระนิตย์ สุรกุลโช (ไชยวงษา) (2561: 37) กล่าวว่า คุณธรรมจริยธรรมนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะคุณธรรมจริยธรรมเป็นเครื่องสร้างความมั่นคงทางจิตใจ สร้างระเบียบ วินัยให้แก่คนในชาติ สร้างความเจริญทางจิตใจให้แก่มนุษย์ให้อยู่ร่วมกันได้อย่างเข้าใจกัน ช่วยเหลือ

เกื้อกูลกัน ให้อภัยในความผิดพลาดของผู้อื่น คุณธรรมจริยธรรมนี้เมื่อให้เจริญงอกงามย่อมเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้งอกงามยิ่งขึ้นไป

จากการศึกษาความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรมที่นักวิชาการได้กล่าวไว้ข้างต้น สรุปได้ว่า คุณธรรมจริยธรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งและเป็นค่านิยมพื้นฐานสำหรับการยึดถือและประพฤติปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันของสังคม เป็นเครื่องมือสร้างความมั่นคงทางจิตใจ สร้างระเบียบวินัยให้แก่คนในชาติ สร้างความเจริญทางจิตใจให้แก่มนุษย์ให้อยู่ร่วมกันได้อย่างเข้าใจกัน จึงเป็นปัจจัยสำคัญของความมั่นคงผาสุกของสังคมและประเทศชาติ หากคนในสังคมขาดคุณธรรมจริยธรรมแล้ว ย่อมจะส่งผลเสียหายแก่สังคม คุณธรรมทำให้เกิดจริยธรรม ค่านิยมที่เหมาะสมส่งผลสู่การนำไปปฏิบัติที่ถูกต้อง จริยธรรมเป็นพื้นฐานของการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมหรือการกระทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม การที่สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขขึ้นอยู่กับคนในสังคมนั้นได้รับการปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีงาม ประพฤติปฏิบัติจนเกิดความเคยชินต่อการกระทำความดี ตลอดจนทำให้เกิดความสุข ความพึงพอใจให้กับตนเอง และทำให้เกิดสันติสุขต่อสังคมและประเทศชาติ

3. ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

3.1 ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์

เพียเจต์ (Piaget) เชื่อว่าการเรียนรู้ของมนุษย์เกิดจากการปรับตัวและการสร้างสมดุลระหว่างสติปัญญากับสภาวะแวดล้อมที่จะทำให้นักศึกษาดำรงชีวิตอยู่ พัฒนาการของมนุษย์มีความต่อเนื่องและเจริญขึ้นตามวุฒิภาวะ และพัฒนาการของมนุษย์ย่อมขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลนั้น เพียเจต์ ได้แบ่งขั้นตอนของพัฒนาการทางสติปัญญาออกเป็น 4 ขั้น ดังนี้ (ดูเดือน พันธมนาวิน และอัมพร ม้าคะนอง, 2547: 45 - 49)

1. ขั้นรับรู้จากประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว (Sensorimotor Operation)
2. ขั้นเริ่มคิดด้วยปัญญา (Pre-operational Thinking)
3. ขั้นคิดด้วยรูปธรรม (Concrete Operational Thinking)
4. ขั้นคิดตามแบบแผนของตรรกวิทยา (Formal Prepositional Thinking or

Formal Operational Thinking)

จากพัฒนาการทางสติปัญญาทั้ง 4 ขั้นนี้ เพียเจต์ (Piaget) ได้นำมาเป็นหลักเกณฑ์ในการแบ่งขั้นพัฒนาจริยธรรมออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

ระดับพัฒนาการทางสติปัญญา

1. ขั้นรับรู้จากประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว (Sensorimotor Operation) อายุตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 2 ขวบ
2. ขั้นเริ่มคิดด้วยปัญญา (Pre-operational Thinking) และขั้นเริ่มคิดด้วยรูปธรรม (Early Concrete Operational Thinking) อายุประมาณ 2 - 7 ปี
3. ขั้นคิดค้นด้วยรูปธรรมในช่วงปลาย (Late Concrete Operational Thinking) อายุ 7 - 11 ปี ถึงขั้นคิดตามแบบแผนของตรรกวิทยา (Formal Operational Thinking) อายุตั้งแต่ 11 ปีขึ้นไป ถึง 15 ปี

ระดับพัฒนาทางจริยธรรม

1. ขั้นก่อนจริยธรรม เป็นขั้นที่ยังไม่มีความสามารถรับรู้สิ่งแวดล้อมได้อย่างละเอียด มีแต่ความต้องการทางร่างกาย

2. ขั้นยึดคำสั่ง ในขั้นนี้เด็กจะรับรู้สภาพสิ่งแวดล้อมและบทบาทของตนเองต่อผู้อื่น รู้จักเกรงกลัวผู้ใหญ่ เห็นว่าคำสั่งหรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติตาม

3. ขั้นยึดหลักแห่งตน เด็กสามารถใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลประกอบการตัดสินใจ และตั้งเกณฑ์ที่เป็นตัวของตัวเอง ผลจากการวิจัยในระยะต่อมา เพียเจต์ (Piaget) ได้ตั้งเกณฑ์การให้เหตุผลเชิงจริยธรรมไว้ 6 เกณฑ์ คือ

3.1 การตัดสินใจจากเจตนาการกระทำ (Intentional in Judgment) เด็กเล็กจะตัดสินใจการกระทำจากปริมาณสิ่งของ ส่วนเด็กโตจะตัดสินใจจากเจตนาของการกระทำ

3.2 การตัดสินใจเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์กับผู้อื่น (Relativism in Judgment) เด็กเล็กจะตัดสินใจการกระทำโดยยึดความเชื่อ ความเห็นของผู้ใหญ่ว่าดี ส่วนเด็กโตจะยึดเหตุผล และสถานการณ์ประกอบการตัดสินใจ

3.3 ความเห็นอิสระจากการลงโทษ (Independent of Sanction) เด็กเล็กจะตัดสินใจการกระทำใดดี การกระทำใดไม่ดีจากการถูกทำโทษ แต่เด็กโตจะตัดสินใจการกระทำใดไม่ดีเพราะสิ่งนั้นไปขัดกับเกณฑ์และเกิดอันตรายต่อบุคคลอื่น

3.4 ใช้วิธีการแก้แค้น (Use of Reciprocity) วิธีนี้เด็กเล็กใช้น้อยกว่าเด็กโต

3.5 การลงโทษเพื่อตัดสินนิสัย (Use of Punishment as Restitution and Reform) เด็กเล็กจะสนับสนุนการลงโทษอย่างหนักเพื่อแก้หนี้สิน แต่เด็กโตไม่ค่อยเห็นด้วย

3.6 หลักธรรมชาติของความโชคร้าย (Nationalist of Misfortune) เด็กเล็กจะถือว่าการกระทำผิดจะต้องได้รับการลงโทษจากพระเจ้า

จากที่กล่าวมาพอจะสรุปได้ว่า ตามแนวคิดของเพียเจต์ (Piaget) เด็กเล็กจะมองกฎเกณฑ์ว่าเป็นสิ่งจริงจัง เปลี่ยนแปลงไม่ได้ (Absolute) และมาจากอำนาจภายนอก (External) หมายความว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กเล็กจะอยู่ในลักษณะผิดว่ากันไปตามสิ่งที่สังเกตเห็นได้ โดยมีได้คำนึงถึงเจตนาของผู้กระทำ ที่เป็นเช่นนี้เนื่องมาจากการใช้ภาษาและความคิดของเด็กมีลักษณะยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง (Egocentric) ทำให้ไม่สามารถมองเห็นหลาย ๆ สิ่งได้ ในเวลาเดียวกันเมื่อเด็กโตขึ้นอายุประมาณ 11 - 12 ปี พัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กวัยนี้จะมีการเชื่อมโยงหาเหตุผล เด็กจะคำนึงถึงเจตนาของผู้ทำมากกว่าสิ่งที่สังเกตได้เฉพาะหน้า เนื่องจากเด็กวัยนี้สามารถมองเห็นหลาย ๆ สิ่งได้ในเวลาเดียวกัน เด็กโตจึงสามารถเข้าใจถึงเจตนาของผู้อื่นและสามารถยืดหยุ่นเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ได้ โดยตระหนักว่ากฎเกณฑ์เป็นเพียงข้อตกลงระหว่างบุคคลในการควบคุมพฤติกรรมในแต่ละสถานการณ์เท่านั้น นอกจากนี้ยังสามารถนำกฎเกณฑ์ไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ (ธีรธร สุธีธร, 2559: 25 - 26)

3.2 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก

โคลเบอร์ก (Kohlberg, 1976: 4 - 5) กล่าวว่า จริยธรรมมีพื้นฐานของความยุติธรรมถือเอาการกระจายสิทธิหน้าที่อย่างเท่าเทียม โดยมีได้หมายถึงกฎเกณฑ์ที่บังคับทั่วไป แต่เป็นกฎเกณฑ์ที่มีความเป็นสากลที่คนส่วนใหญ่รับไว้ในทุกสถานการณ์ไม่มีการขัดแย้งเป็นอุดมคติ ดังนั้น พันธะ

ทางจริยธรรมจึงเป็นการเคารพต่อสิทธิข้อเรียกร้องของบุคคลอย่างเสมอภาคกัน ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์กมีรากฐานมาจากแนวคิดของเพียเจท์ (สุรางค์ โค้วตระกูล, 2556: 68 - 75) ซึ่งมีแนวความคิดว่าพัฒนาการทางจริยธรรมขึ้นอยู่กับความฉลาดหรือการพัฒนาทางสติปัญญา โคลเบอร์ก ได้ศึกษาภาษาและความคิดของเด็ก และเห็นว่าภาษาของเด็กแสดงความสามารถในการตัดสินใจโดยใช้วิจารณญาณ การหาเหตุผล การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับโลก สิ่งไรตัวตน และความคิดเกี่ยวกับศีลธรรมจรรยา

โคลเบอร์กได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น 3 ระดับ (Levels) แต่แต่ละระดับแบ่งออกเป็น 2 ขั้น (Stages) ดังนั้น พัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์กมีทั้งหมด 6 ขั้น ดังนี้

ระดับที่ 1 ระดับก่อนมีจริยธรรม (Pre-conventional Level) แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมระดับนี้เป็น 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 การถูกลงโทษและการเชื่อฟัง (Punishment and Obedience Orientation) เด็กจะยอมทำตามคำสั่งผู้มีอำนาจเหนือตนโดยไม่มีเงื่อนไขเพื่อไม่ใหตนถูกลงโทษ ขั้นนี้แสดงพฤติกรรมเพื่อหลบหลีกการถูกลงโทษ เพราะกลัวความเจ็บปวด ยอมทำตามผู้ใหญ่ เพราะมีอำนาจทางกายเหนือตน เด็กจะใช้ผลตามของพฤติกรรมเป็นเครื่องชี้ว่า พฤติกรรมของตน ถูกหรือผิดเป็นต้นว่า ถ้าเด็กถูกทำโทษก็จะคิดว่าสิ่งที่ตนทำผิด และจะพยายามหลีกเลี่ยงไม่ทำสิ่งนั้นอีก พฤติกรรมใดที่มีผลตามด้วยรางวัลหรือคำชม เด็กก็จะคิดว่าสิ่งที่ตนทำถูก และจะทำซ้ำอีกเพื่อหวังรางวัล

ขั้นที่ 2 กฎเกณฑ์เป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์ของตน (Instrumental Relativist Orientation) ใช้หลักการแสวงหารางวัลและการแลกเปลี่ยน บุคคลจะเลือกทำตามความพอใจของตนเองโดยให้ความสำคัญของการได้รับรางวัลตอบแทน ทั้งรางวัลที่เป็นวัตถุหรือการตอบแทนทางกาย วาจา และใจ โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องของสังคม ขั้นนี้แสดงพฤติกรรมเพื่อต้องการผลประโยชน์ สิ่งตอบแทน รางวัล และสิ่งแลกเปลี่ยนเป็นสิ่งตอบแทน ในขั้นนี้เด็กจะสนใจทำตามกฎข้อบังคับ เพื่อประโยชน์หรือความพอใจของตนเอง หรือทำดีเพราะอยากได้ของตอบแทนหรือรางวัล ไม่ได้คิดถึงความยุติธรรม และความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นหรือความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น พฤติกรรมของเด็กในขั้นนี้ทำเพื่อสนองความต้องการของตนเอง แต่มักจะเป็นการแลกเปลี่ยนกับคนอื่น เช่น ประโยค ถ้าเธอทำให้ฉัน ฉันจะให้...

ระดับที่ 2 ระดับจริยธรรมตามกฎเกณฑ์สังคม (Conventional Level) แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมระดับนี้เป็น 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 3 ความคาดหวังและการยอมรับในสังคมสำหรับเด็ก ดี (Interpersonal on Ordnance of Good Boy, Nice Girl Orientation) บุคคลจะใช้หลักทำตามที่มีผู้อื่นเห็นชอบ ใช้เหตุผลเลือกทำในสิ่งที่กลุ่มยอมรับโดยเฉพาะเพื่อน เพื่อเป็นที่ชื่นชมและยอมรับของเพื่อน ไม่เป็นตัวของตัวเอง คล้อยตามการชักจูงของผู้อื่น เพื่อต้องการรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดี พบในวัยรุ่นอายุ 10 - 15 ปี ขั้นนี้แสดงพฤติกรรมเพื่อต้องการเป็นที่ยอมรับของหมู่คณะการช่วยเหลือผู้อื่น เพื่อให้เขาพอใจและยกย่องชมเชย ทำให้บุคคลไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง ชอบคล้อยตามการชักจูงของผู้อื่นโดยเฉพาะกลุ่มเพื่อน พัฒนาการทางจริยธรรมขั้นนี้เป็นพฤติกรรมของคนดี ตามมาตรฐานหรือความคาดหวังของบิดา มารดา หรือเพื่อนวัยเดียวกัน พฤติกรรมดี หมายถึง พฤติกรรมที่จะทำให้ผู้อื่นชอบและยอมรับ หรือไม่ประพฤติดีเพราะเกรงว่าพ่อแม่จะเสียใจ

ขั้นที่ 4 กฎและระเบียบ (Law-and-order Orientation) จะใช้หลักทำตามหน้าที่ของสังคม โดยปฏิบัติตามระเบียบของสังคมอย่างเคร่งครัด เรียนรู้การเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม ปฏิบัติตามหน้าที่ของสังคมเพื่อดำรงไว้ซึ่งกฎเกณฑ์ในสังคม พบในอายุ 13 - 16 ปี ขั้นนี้แสดงพฤติกรรมเพื่อทำตามหน้าที่ของสังคม โดยบุคคลรู้ถึงบทบาทและหน้าที่ของเขาในฐานะเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมนั้นจึงมีหน้าที่ทำตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่สังคมกำหนดให้หรือคาดหวังไว้ เหตุผลทางจริยธรรมในขั้นนี้ถือว่าสังคมจะอยู่ด้วยความมีระเบียบเรียบร้อยต้องมีกฎหมายและข้อบังคับ คนดีหรือคนที่มีพฤติกรรมถูกต้องคือ คนที่ปฏิบัติตามระเบียบบังคับหรือกฎหมาย ทุกคนควรเคารพกฎหมายเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและความเป็นระเบียบของสังคม

ระดับที่ 3 ระดับจริยธรรมตามหลักการด้วยวิจารณญาณ หรือระดับเหนือกฎเกณฑ์สังคม (Post - conventional Level) แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมระดับนี้เป็น 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 5 สัญญาสังคมหรือหลักการทำตามคำมั่นสัญญา (Social Contract Orientation) บุคคลจะมีเหตุผลในการเลือกกระทำโดยคำนึงถึงประโยชน์ของคนหมู่มาก ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น สามารถควบคุมตนเองได้ เคารพการตัดสินใจที่จะกระทำด้วยตนเอง ไม่ถูกควบคุมจากบุคคลอื่น มีพฤติกรรมที่ถูกต้องตามค่านิยมของตนและมาตรฐานของสังคม ถือว่ากฎเกณฑ์ต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงได้ โดยพิจารณาประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก พบได้ในวัยรุ่นตอนปลายและวัยผู้ใหญ่ ขั้นนี้แสดงพฤติกรรมเพื่อทำตามมาตรฐานของสังคม เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว โดยบุคคลเห็นความสำคัญของคนหมู่มากจึงไม่ทำตนให้ขัดต่อสิทธิอันพึงมีได้ของผู้อื่น สามารถควบคุมบังคับใจตนเองได้ พฤติกรรมที่ถูกต้องจะต้องเป็นไปตามค่านิยมส่วนตัวผสมผสานกับมาตรฐาน ซึ่งได้รับการตรวจสอบและยอมรับจากสังคม ขั้นนี้เน้นถึงความสำคัญของมาตรฐานทางจริยธรรมที่ทุกคนหรือคนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ถูก สมควรที่จะปฏิบัติตาม โดยพิจารณาถึงประโยชน์และสิทธิของบุคคลก่อนที่จะใช้เป็นมาตรฐานทางจริยธรรม ได้ใช้ความคิดและเหตุผลเปรียบเทียบว่า สิ่งไหนผิดและสิ่งไหนถูก ในขั้นนี้การถูกและผิดขึ้นอยู่กับค่านิยมและความคิดเห็นของบุคคลแต่ละบุคคล แม้ว่าจะเห็นความสำคัญของสัญญาหรือข้อตกลงระหว่างบุคคล แต่เปิดให้มีการแก้ไข โดยคำนึงถึงประโยชน์และสถานการณ์แวดล้อมในขณะนั้น

ขั้นที่ 6 หลักการคุณธรรมสากล (Universal Ethical Principle Orientation) เป็นขั้นที่เลือกตัดสินใจที่จะกระทำโดยยอมรับความคิดที่เป็นสากลของผู้เจริญแล้ว ขั้นนี้แสดงพฤติกรรมเพื่อทำตามหลักการคุณธรรมสากล โดยคำนึงความถูกต้องยุติธรรมยอมรับในคุณค่าของความเป็นมนุษย์มีอุดมคติและคุณธรรมประจำใจ มีความยึดหยุ่นและยึดหลักจริยธรรมของตนอย่างมีสติ ด้วยความยุติธรรมและคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน เคารพในความเป็นมนุษย์ของแต่ละบุคคล ละอายและเกรงกลัวต่อบาป พบในวัยผู้ใหญ่ที่มีความเจริญทางสติปัญญา ขั้นนี้เป็นหลักการมาตรฐานจริยธรรมสากล เป็นหลักการเพื่อนมนุษย์ธรรม เพื่อความเสมอภาคในสิทธิมนุษยชน และเพื่อความยุติธรรมของมนุษย์ทุกคน ในขั้นนี้สิ่งที่ถูกและผิดเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ในธรรมชาติของแต่ละบุคคลที่เลือกยึดถือ

โคลเบอร์ก เชื่อว่า พัฒนาการทางจริยธรรมเป็นผลจากการพัฒนาการของโครงสร้างทางความคิดความเข้าใจเกี่ยวกับจริยธรรม นอกจากนั้น โคลเบอร์ก ยังพบว่า ส่วนมากการพัฒนาทางจริยธรรมของเด็กจะไม่ถึงขั้นสูงสุดในอายุ 10 ปี แต่จะมีการพัฒนาขั้นอีกหลายขั้น

จากอายุ 11 - 25 ปี การใช้เหตุผลเพื่อการตัดสินใจที่จะเลือกกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งจะแสดงให้เห็นถึงความเจริญของจิตใจของบุคคล การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมไม่ได้ขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ของสังคมใดสังคมหนึ่งโดยเฉพาะ แต่เป็นการใช้เหตุผลที่ลึกซึ้ง ยากแก่การเข้าใจยิ่งขึ้นตามลำดับของวุฒิภาวะทางปัญญา (ธีรธร สุธีธร, 2559: 21)

3.3 ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory)

ผู้นำทฤษฎีนี้ คือ ฟรอยด์ (Freud) จิตแพทย์ออสเตรีย (สมพร สุทัศน์ีย์, 2541: 185 - 186) นักจิตวิทยาคนกลุ่มนี้เชื่อว่า ธรรมชาติดั้งเดิมของมนุษย์มีความเลวติดตัวมาตั้งแต่เกิด พฤติกรรมต่าง ๆ เกิดจากสัญชาตญาณ ซึ่งเป็นแรงกระตุ้นที่เกิดจากภายใน สัญชาตญาณดังกล่าวมี 2 ชนิด คือ สัญชาตญาณทางเพศ ซึ่งผลักดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรมออกมาเพื่อให้มีชีวิตอยู่รอด และสัญชาตญาณความก้าวร้าวเป็นแรงผลักดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรมออกมาในลักษณะก้าวร้าวทำลาย ซึ่งแสดงออก 2 ลักษณะ คือ ก้าวร้าวตนเอง และก้าวร้าวผู้อื่น นอกจากพฤติกรรมจะเกิดจากสัญชาตญาณดังกล่าว ซึ่งแอบแฝงอยู่ในจิตที่เรียกว่า จิตไร้สำนึก พฤติกรรมจะเกิดจากระบบของจิต 3 ระบบ คือ คิต (ID) อีโก้ (Ego) และซูเปอร์อีโก้ (Super Ego) พฤติกรรมส่วนใหญ่เกิดจาก (ID) คือ พฤติกรรมที่แสดงออกเพื่อสนองความพอใจของตนเองฝ่ายเดียว โดยมีได้คำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่น เมื่อบุคคลต้องการกระทำสิ่งใดก็ลงมือทำทันทีโดยไม่ใคร่ครวญ การกระทำจึงไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม แต่หากทำไม่ได้ก็จะเกิดความเครียดทางออกที่ดีที่สุดคือ ใช้กลไกการป้องกันตนเองที่เรียกว่า การทดเทิด (Sublimation) คือ แสดงพฤติกรรมที่ดีแทนพฤติกรรมที่ไม่ดี เช่น ฝึกเป็นนักมวยที่มีชื่อเสียงแทนพฤติกรรมก้าวร้าวเกร หรือทดแทนความกดดันทางเพศทางศาสนา เรียกอิด (ID) นี้ว่า สัญชาตญาณดิบ ซึ่งมีราคะ โลภะ โทสะ เป็นพื้นฐานอยู่และอาจแฝงด้วยโมหะ กล่าวโดยรวม สิ่งที่ฟรอยด์ เรียกว่า (ID) นั่นก็คือ อุกุศลจิตในพระพุทธศาสนานั่นเอง พฤติกรรมที่เกิดจากอีโก้ (Ego) คือ พฤติกรรมที่เป็นไปตามหลักเหตุผลและความเป็นจริง เช่น นายแดงอยากฟังเพลงเสียงดัง เขาจะไม่เปิดให้เสียงดังเพราะจะทำให้คนอื่นเดือดร้อน แต่เขาจะคิดหาเหตุผลว่าทำอย่างไรจึงจะสนองความต้องการได้แสดงว่าพฤติกรรมแบบอีโก้ (Ego) แม้จะเป็นพฤติกรรมที่เป็นไปตามหลักเหตุผลก็จริง แต่ยังมีความต้องการสนองความพอใจของตนเอง เรียกว่า ยังมีอัสมีมานะ ได้แก่ ความรู้สึกที่ว่า ตัวฉันตัวเรา คือ อหังการหรือความรู้สึกของจิตที่ยังมีอหังการอยู่ ยังมีอัสมีมานะอยู่นั่นเอง ซูเปอร์อีโก้ (Super Ego) เป็นส่วนของคุณธรรม คนที่มีซูเปอร์อีโก้จะเป็นคนที่มีคุณธรรมและมีความรับผิดชอบสูง แสดงว่ามนุษย์ยังมีคุณธรรมจริยธรรม หรือทางพระเรียกว่ามีกุศลเจตสิกคอยยับยั้งเอาไว้ ไม่ให้กระทำตามใจอยากเสียทุกอย่าง คนที่มีซูเปอร์อีโก้สูงจึงเป็นคนมีคุณธรรมจริยธรรมและมีความรับผิดชอบสูงซูเปอร์อีโก้ เป็นส่วนที่เกิดจากการอบรมสั่งสอน การถูกควบคุมโดยขนบธรรมเนียมประเพณี การกลัวโทษทัณฑ์เมื่อทำผิด เมื่ออิด (ID) กับ ซูเปอร์อีโก้ (Super Ego) เกิดขึ้นในจิตพร้อมกัน อีโก้ (Ego) จะต้องทำหน้าที่ตัดสินใจว่าจะทำอย่างไรดี ซึ่งจะก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในตน (Self - Conflict) ทำให้มนุษย์ยุ่งยากใจในการตัดสินใจ แม้ธรรมจะชนะอธรรมในบางครั้งก็ไม่ได้แปลว่า อิด (ID) จะหายไป มันเพียงแต่ถูกกดขี่ไว้เท่านั้น เมื่อใดจริยธรรมหรือซูเปอร์อีโก้อ่อนแอลง เมื่อนั้น อิด (ID) จะแผลงฤทธิ์ขึ้นมาอีกและอาจรุนแรงกว่าเดิม เพราะถูกเก็บกดไว้มากในสังคมมนุษย์ มีขนบประเพณีเข้มงวดกวดขัน มนุษย์ต้องอยู่ในกรอบที่ห้ามสมครใจนั้น ดูอาการภายนอกเหมือนว่าเรียบร้อยดี เพราะอิด (ID) ถูกกดขี่ไว้ด้วยขนบธรรมเนียม ประเพณี และศีลธรรม แต่ภายในใจของ

เขาจะรุ่มร้อน วุ่นวาย สับสน ไม่เหมือนผู้ที่อยู่อย่างสมัครใจ และเห็นคุณค่า จิตของใครมีแต่ซูเปอร์อีโก้ (Super Ego) ไม่มีอีดี (ID) จิตนั้นจะสงบเรียบร้อย ไม่มีความขัดแย้ง สดชื่นอยู่ภายในเสมอ (วศิน อินทสระ, 2541: 82)

3.4 ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม

ดวงเดือน พันธุนาวิน (2544: 34 - 37) ได้ทำการศึกษาวิจัยถึงสาเหตุพฤติกรรมของคนดีและคนเก่ง โดยได้ทำการประมวลผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา สาเหตุของพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนไทยทั้งเด็กและผู้ใหญ่ อายุตั้งแต่ 6 - 60 ปี ว่าพฤติกรรมเหล่านั้น มีสาเหตุทางจิตใจอะไรบ้างและได้นำมาประยุกต์เป็นทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทยขึ้น โดยแบ่งต้นไม้จริยธรรมออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่หนึ่ง ได้แก่ ดอกและผลไม้บนต้น แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานที่ดีละเว้นชั่ว และพฤติกรรมการทำงานอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวม ซึ่งล้วนแต่เป็นพฤติกรรมของพลเมืองดี พฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ

ส่วนที่สอง ได้แก่ ส่วนลำต้นของต้นไม้ แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็ง ซึ่งประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ด้าน คือ 1) เหตุผลเชิงจริยธรรม 2) มุ่งอนาคตและการควบคุมตนเอง 3) ความเชื่ออำนาจในตน 4) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ 5) ทศนคติ คุณธรรมและค่านิยม

ส่วนที่สาม ได้แก่ รากของต้นไม้ แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็ง ซึ่งประกอบด้วยจิตลักษณะ 3 ด้าน คือ 1) สติปัญญา 2) ประสบการณ์ทางสังคม 3) สุขภาพจิต จิตลักษณะทั้งสามนี้อาจใช้เป็นสาเหตุของการพัฒนาจิตลักษณะ 5 ประการ ที่ลำต้นของต้นไม้ก็ได้ กล่าวคือบุคคลจะต้องมีลักษณะพื้นฐานทางจิตใจ 3 ด้าน ในปริมาณที่สูงพอเหมาะกับอายุ จึงจะเป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะพัฒนาจิตลักษณะทั้ง 5 ประการ ที่ลำต้นของต้นไม้ โดยที่จิตทั้ง 5 ลักษณะนี้จะพัฒนาไปเองโดยอัตโนมัติ ถ้าบุคคลที่มีความพร้อมทางจิตใจ 3 ด้านดังกล่าวและอยู่ในสภาพแวดล้อมทางครอบครัวและสังคมที่เหมาะสม นอกจากนั้นบุคคลยังมีความพร้อมที่จะรับการพัฒนาจิตลักษณะบางประการใน 5 ด้านนี้โดยวิธีการอื่น ๆ ด้วย

ฉะนั้น จิตลักษณะพื้นฐาน 3 ประการ จึงเป็นสาเหตุของพฤติกรรมของคนดีและของคนเก่งนั่นเอง นอกจากนี้จิตลักษณะพื้นฐาน 3 ประการที่รากนี้ อาจเป็นสาเหตุร่วมกับจิตลักษณะ 5 ประการที่ลำต้น หากบุคคลมีพื้นฐานทางด้านจิตใจเป็นปกติและได้รับประสบการณ์ทางสังคมที่เหมาะสม บุคคลนั้นก็จะสามารถพัฒนาโดยธรรมชาติ แต่ในสังคมไทยมีการวิจัยพบว่า พัฒนาการหยุดชะงักอย่างไม่เหมาะสมกับวัย กล่าวคือ ผู้ใหญ่จำนวนหนึ่งซึ่งสมควรพัฒนาการใช้เหตุผลไปถึงขั้นสูงแล้วแต่ยังหยุดชะงักที่ขั้นต่ำ เช่น ยังยึดหลักแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ส่วนตนและส่วนพวกพ้อง เป็นต้น บุคคลที่มีแรงจูงใจดังกล่าวจึงยังไม่สามารถคิดประโยชน์เพื่อสังคมได้

ดังนั้น บุคคลจึงควรมีการตรวจสอบจริยธรรมของตนเองอยู่ตลอดเวลา การบันทึกกิจกรรมที่ได้กระทำแต่ละวันทำให้ได้ข้อมูล เพื่อใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมให้ดีขึ้น ซึ่งการบันทึกข้อมูลการปฏิบัติหรือกิจกรรมที่ได้กระทำ เสมือนการปฏิบัติธรรมโดยวิธีนั่งสมาธิ เพราะในขณะที่จิตกำลังทบทวนสิ่งที่ได้กระทำ เสมือนเป็นการพิจารณาตัวเอง พิจารณาการกระทำดีและไม่ดี ในขณะที่จิตพิจารณาก็จะเกิดสมาธิ และเมื่อได้พิจารณาตนเองแล้วก็สามารถเข้าใจตนเองและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมใหม่ ซึ่งเป็นเสมือนเกิดปัญญาในการนำพาชีวิตผ่านพ้นทุกข์ได้

3.5 ทฤษฎีจริยธรรมตามแนวพุทธศาสนา

พระเทวินทร์ เทวินโท (2544: 346 – 349) ได้สรุปไว้ว่า ทฤษฎีจริยธรรมตามแนวพุทธศาสนานี้เรียกว่า ทฤษฎีพุทธจริยศาสตร์ ซึ่งเป็นสัจทฤษฎีแห่งธรรม โดยประกอบด้วยเหตุและผล เป็นการศึกษาธรรมที่มีความเป็นธรรมชาติ ซึ่งหมายถึงสิ่งที่เป็นจริง การศึกษาด้านทฤษฎีทางจริยศาสตร์นี้เป็นการศึกษาด้วยการสังเกต ทดลองด้วยการปฏิบัติจริง และนำผลมาเป็นองค์ความรู้ของศาสตร์ ดังนั้นการศึกษาด้านจริยศาสตร์จึงเป็นการศึกษาในเชิงวิทยาศาสตร์ จากองค์ประกอบในด้านธรรมชาติของสสาร การรวมตัวและการแยกสลายออกจากกันจนไม่มีตัวตนที่แน่นอน คือ พระอภิธรรมปิฎก ข้อประพจน์ปฏิบัติของมนุษย์ต่อธรรมชาติที่จะทำให้สังคมมีความสุขและวิธีการที่จะทำให้มนุษย์หลุดพ้นจากความทุกข์ ได้แก่ เกิด แก่ เจ็บ ตาย คือ พระสุตตันตปิฎก และข้อห้ามไม่ให้มนุษย์ทำ ได้แก่ ศีล ภู ระเบียบ คือ พระวินัยปิฎก ทฤษฎีนี้ได้กล่าวถึง สัจธรรมที่เป็นธรรมชาติของมนุษย์ ไว้ 3 หลักธรรม คือ

หลักธรรมที่ 1 ได้แก่ อรูปธรรมและรูปธรรม ซึ่งอธิบายได้ว่า ธรรมชาตินั้นมีอยู่สองสภาวะ สภาวะหนึ่ง คือ สภาวะที่ยังไม่รวมกันเป็นธาตุ เป็นสารเคมีชนิดใดชนิดหนึ่ง มีสภาวะเป็นกลางเป็นอยู่อย่างอติพิสัย ไม่มีปฏิกริยา ไม่มีพลังในตัวเอง และสภาวะสอง คือ สภาวะของธรรมชาติที่เป็นอติพิสัยแล้ว ได้รวมตัวกันเป็นปรพิสัย คือ เป็นธาตุ เป็นสารเคมีต่าง ๆ จนมีปฏิกริยามีพลังงานอยู่ในตัวเอง

หลักธรรมที่ 2 ได้แก่ อสังขตธรรมและสังขตธรรม อธิบายได้ว่า ธรรมชาติที่ยังไม่มีปัจจัย ยังไม่ธาตุ ยังไม่มีสารเคมีใด ๆ มาปรุงแต่ง ให้เป็นสังขาร ให้เป็นสิ่งที่มีชีวิตใดชีวิตหนึ่ง ยังอยู่ในสภาพที่เป็นอากาศ เป็นธาตุที่บริสุทธิ์อยู่ ซึ่งในอีกธรรมชาติหนึ่งคือธรรมชาติที่มีการปรุงแต่งของปัจจัยต่าง ๆ ธาตุชนิดต่าง ๆ จนรวมกันเป็นพืช เป็นสัตว์ เป็นมนุษย์ เป็นสังขาร มีชีวิตและจิตใจ มีวิญญาณเป็นสิ่งมีชีวิตที่เป็นไปตามปกติวิสัยของธรรมชาติทั้งที่ดีและไม่ดี

หลักธรรมที่ 3 ได้แก่ โลภธรรมและโลภุตตธรรม อธิบายได้ว่า ธรรมที่ทำให้มนุษย์ สัตว์ พืช ต้องเป็นไปตามโลกธรรม มีการเวียนว่ายตายเกิด มีความไม่เที่ยง มีความทุกข์ ความสุขตามปกติวิสัยไม่มีที่สิ้นสุด มีความเป็นอนัตตา และตกอยู่ใต้อำนาจการครอบงำของธรรมชาติที่เลว ซึ่งเป็นสภาวะหนึ่งของธรรมชาติ ในอีกซีกหนึ่งของธรรมในหลักนี้ คือ ธรรมที่ทำให้มนุษย์และสัตว์ได้พ้นจากสภาวะปกติของโลกธรรมและโลกิยธรรม ไม่มีการเวียนว่ายตายเกิด เมื่อบรรลุถึงสภาวะสูงสุดของโลกุตตธรรมก็จะไม่ตกอยู่ใต้อำนาจการครอบงำของธรรมชาติที่เลวที่ดำรงอยู่เหนือความชั่วร้ายทั้งปวง

4. องค์ประกอบของคุณธรรมจริยธรรม

มีนักวิชาการได้กล่าวถึงองค์ประกอบของคุณธรรมจริยธรรมไว้ดังนี้

สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา (2550: 6 - 7) กล่าวถึงองค์ประกอบของคุณธรรมว่า คุณธรรมใดไม่ว่าจะเรียกชื่อเป็นอย่างไร ต้องมีองค์ 4 เป็นองค์ประกอบเสมอ องค์ประกอบ 4 ได้ชื่อว่า คุณธรรมแม่บท 4 ประการ ที่ทำให้การกระทำได้ชื่อว่าดี หากไม่ครบก็ถือว่าเป็นความประพจน์ไม่ดี คือ

1. ความรอบรู้ (Prudence) ความรอบรู้เป็นลักษณะจำเป็นของความประพจน์ดีนั้น มิได้หมายถึงการมีความรู้มาก “ความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด” มีถมไป ความรอบรู้ จึงหมายถึง การเล็งเห็นหรือการหยั่งรู้ได้ง่ายและชัดเจนว่าอะไรควรประพจน์ อะไรไม่ควรประพจน์ การแสวงหา

ความรู้มีส่วนช่วยให้เกิดความรอบรู้ แต่ทว่าความรู้รอบอันลึกซึ้งซึ่งส่วนมากเกิดจากการคิดคำนึงและประสบการณ์

2. ความเข้มแข็ง (Fortitude, Courage) ความเข้มแข็งทางกายภาพ ได้แก่ กล้าเสี่ยง ความยากลำบาก อันตราย และความตายเพื่ออุดมการณ์ ความเข้มแข็งทางจิตใจ ได้แก่ กล้าเสี่ยง การถูกเข้าใจผิด กล้าเผชิญการใส่ร้ายและการเยาะเย้ย โดยมั่นใจว่าตนทำดี

3. ความพอเพียง (Sufficiency, Temperance) สัตว์มีสัญชาตญาณกระตุ้นให้กระทำกิจการบางอย่างเพื่อการอยู่รอดของมันและเผ่าพันธุ์ เมื่อหมดความจำเป็นสัญชาตญาณนั้นก็หยุดทำงานโดยอัตโนมัติ มนุษย์มีสัญชาตญาณเช่นเดียวกันแต่มนุษย์ยังมีความสำนึก สามารถสำนึกและปลุกสัญชาตญาณได้ตามใจ มนุษย์จึงมักจะใช้สัญชาตญาณเลยเถิดเกินความจำเป็นตามธรรมชาติ จนบางครั้งปลุกสัญชาตญาณเพื่อความพึงพอใจเท่านั้น การไม่รู้จักควบคุมพลังในตัวให้อยู่ในขอบเขตของจุดมุ่งหมายชีวิต มักจะก่อให้เกิดปัญหายุ่งยากมากมายแก่ตัวเองและสังคม คุณธรรมความพอเพียงช่วยให้รู้ว่าอะไรควรอยู่ในขอบเขตแค่ไหน การไม่ใช้สัญชาตญาณเลยจะทำให้เป็นคนไร้พลังและไร้ประโยชน์ ถ้าเกินขอบเขตก็มักจะก่อความเดือดร้อน

4. ความยุติธรรม (Justice) ได้แก่ การให้แก่ทุกคนและแต่ละคนตามความเหมาะสม ต้องรู้ว่าเรามีกำลังให้เท่าไร ควรให้แก่ใครเท่าไรอย่างไร เช่น แก่ตัวเราเอง บุคคลในครอบครัว บุคคลในวงญาติ เพื่อนฝูงมิตรสหาย ผู้บังคับบัญชา ฯลฯ ซึ่งทั้งนี้ย่อมต้องมีคุณธรรม ความรอบรู้ ความเข้มแข็ง และความพอเพียงเข้ามากำกับด้วยความจำเป็น ความยุติธรรมเป็นพื้นฐานของคุณธรรมทุกอย่าง คุณธรรมจึงเป็นแก่นหรือสารัตถะของคุณธรรมชนิดอื่น ผู้ใดมีคุณธรรมสูงย่อมเพียงพร้อมด้วยคุณธรรมทุกอย่าง

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2557: 3 - 5) กล่าวถึง คุณธรรมจริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่เป็นเป้าหมายในการพัฒนาและการประเมิน ได้มาจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. คุณลักษณะของคนไทยที่ประเทศชาติต้องการ ตามแนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้แก่

- 1.1 มีระเบียบวินัย
- 1.2 มีความซื่อสัตย์สุจริตและยุติธรรม
- 1.3 ชยัน ประหยัด และยึดมั่นในสัมมาชีพ
- 1.4 สำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ
- 1.5 รู้จักคิดริเริ่ม วิจาร์ณ และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล
- 1.6 กระตือรือร้นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย รักและเทิดทูนชาติ ศาสนา

พระมหากษัตริย์

- 1.7 มีพลานามัยสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ
- 1.8 รู้จักพึ่งตนเองและมีอุดมคติ
- 1.9 มีความภาคภูมิใจ และรู้จักทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและทรัพยากรของชาติ
- 1.10 มีความเสียสละ เมตตาอารี กตัญญูกตเวที กล้าหาญ และสามัคคีกัน

2. ค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการ ของคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้แก่
  - 2.1 การพึ่งตนเอง ขยันหมั่นเพียร และมีความรับผิดชอบ
  - 2.2 การประหยัดและรู้จักอดออม
  - 2.3 การมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย
  - 2.4 การปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนา
  - 2.5 การรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
3. คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ ของกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่
  - 3.1 ขยัน
  - 3.2 ประหยัด
  - 3.3 ซื่อสัตย์
  - 3.4 มีวินัย
  - 3.5 สุภาพ
  - 3.6 สะอาด
  - 3.7 สามัคคี
  - 3.8 มีน้ำใจ
4. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยหลักการ 3 ประการ ดังนี้
  - 4.1 ความพอประมาณ
  - 4.2 ความมีเหตุผล
  - 4.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว

เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน คือ

  - 1) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ
  - 2) เงื่อนไขคุณธรรมที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภและไม่ตระหนี่
5. คุณธรรม 4 ประการ ตามพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ในการเสด็จออกมหาสมาคม ในพระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2549 ได้แก่
  - ประการแรก คือ การที่ทุกคนคิด พูด ทำด้วยความเมตตา มุ่งดี มุ่งเจริญต่อกัน
  - ประการที่สอง คือ การที่แต่ละคนช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประสานงาน ประสานประโยชน์กันให้งานที่ทำสำเร็จลง ทั้งแก่ตน แก่ผู้อื่น และแก่ประเทศชาติ
  - ประการที่สาม คือ การที่ทุกคนประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในความสุจริตในกฎกติกา และในระเบียบแบบแผนโดยเท่าเทียมเสมอกัน
  - ประการที่สี่ คือ การที่ต่างคนต่างพยายามทำความดีเห็นของตนให้ถูกต้องเที่ยงตรงและมั่นคงอยู่ในเหตุในผล

6. หลักธรรมขั้นพื้นฐานของศาสนา
7. ความคาดหวังและความต้องการของสังคมจากบทความในสิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ
8. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช

2551 ได้แก่

- 8.1 รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
- 8.2 ซื่อสัตย์สุจริต
- 8.3 มีวินัย
- 8.4 ใฝ่เรียนรู้
- 8.5 อยู่อย่างพอเพียง
- 8.6 มุ่งมั่นในการทำงาน
- 8.7 รักความเป็นไทย
- 8.8 มีจิตสาธารณะ

9. ค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ ของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.)

ได้แก่

- 9.1 มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
- 9.2 ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน มีอุดมการณ์ในสิ่งที่ดีงามเพื่อส่วนรวม
- 9.3 กตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์
- 9.4 ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษาเล่าเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม
- 9.5 รักษาวัฒนธรรมประเพณีไทยอันดีงาม
- 9.6 มีศีลธรรม รักษาความสัตย์ หวังดีต่อผู้อื่น เผื่อแผ่และแบ่งปัน
- 9.7 เข้าใจ เรียนรู้การเป็นประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ที่ถูกต้อง

- 9.8 มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย ผู้น้อยรู้จักการเคารพผู้ใหญ่
- 9.9 มีสติรู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
- 9.10 รู้จักดำรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รู้จักอดออมไว้ใช้เมื่อยามจำเป็น มีไว้พอกินพอใช้ ถ้าเหลือก็แจกจ่ายจำหน่าย และพร้อมที่จะขยายกิจการเมื่อมีความพร้อม เมื่อมีภูมิคุ้มกันที่ดี
- 9.11 มีความเข้มแข็งทั้งร่างกายและจิตใจ ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจฝ่ายต่ำหรือกิเลส มีความละอายเกรงกลัวต่อบาปตามหลักของศาสนา

- 9.12 คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมและของชาติมากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา ได้กำหนดคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อการประเมินคุณธรรมผู้เรียน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2557: 5 - 9)

กลุ่มที่ 1 คุณธรรมเพื่อการพัฒนาตน

เป้าหมาย คือ ผู้เรียนพัฒนาคุณธรรมของตนได้เต็มตามศักยภาพและดำรงตนอย่างมีความสุข โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น ประกอบด้วย คุณธรรม 6 ประการ คือ รักสะอาด ความสนใจใฝ่รู้ ความเชื่อมั่นในตนเอง การพึ่งตนเอง การรักษาศีล 5 หรือหลักธรรมขั้นพื้นฐานของศาสนาที่ตนนับถือ และการหลีกเลี่ยงอบายมุข ซึ่งเชื่อมโยงความสัมพันธ์ได้ดังภาพที่ 2.5

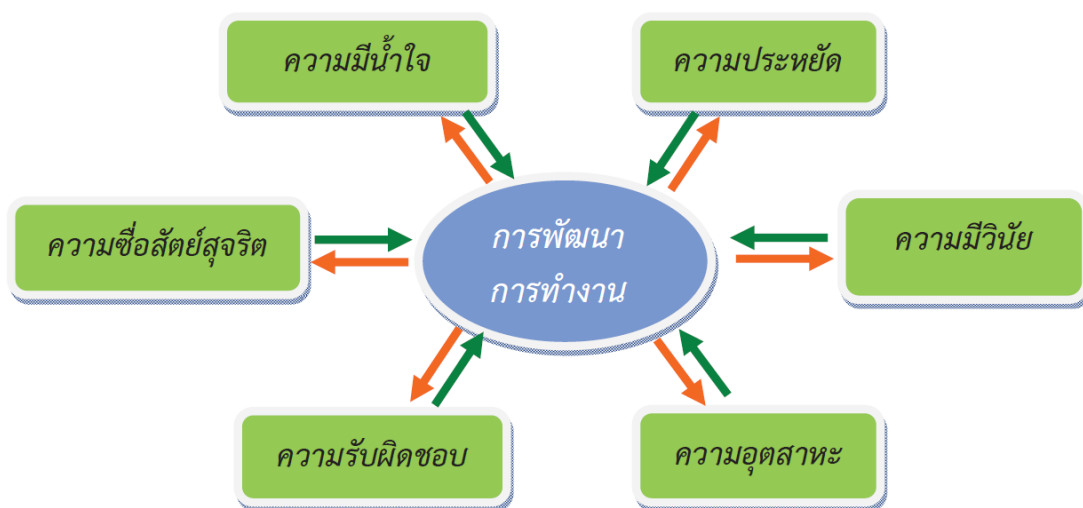
ภาพที่ 2.5 การเชื่อมโยงความสัมพันธ์คุณธรรมเพื่อการพัฒนาตน
ที่มา: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2557: 6)

นิยามศัพท์

1. รักสะอาด หมายถึง การรักษาความสะอาดทางด้านจิตใจ โดยมีการพัฒนาจิตใจของตนเองให้สะอาดผ่องใสอยู่เสมอ และการรักษาความสะอาดด้านร่างกาย ภายนอก สิ่งแวดล้อม
2. ความสนใจใฝ่รู้ หมายถึง ความตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ความพยายาม ความกระตือรือร้นของบุคคลที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ หรือเรียนรู้ให้ลึกซึ้ง กว้างขวางมากขึ้น
3. ความเชื่อมั่นในตนเอง หมายถึง ความมั่นใจ และมั่นคงอยู่ในเหตุในผลตามแนวความคิดหลักการทำงานและการกระทำของตนเองที่จะทำงานให้สำเร็จลุล่วงได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ
4. การพึ่งตนเอง หมายถึง ความสามารถและทักษะในการดำเนินชีวิตด้วยตนเอง ทั้งด้านชีวิตส่วนตัว การเรียน และการทำงานอย่างมีความสุข
5. การรักษาศีล 5 หรือหลักธรรมขั้นพื้นฐานของศาสนาที่ตนนับถือ หมายถึง การหมั่นประพฤติปฏิบัติตามศีล 5 หรือหลักธรรมพื้นฐานในศาสนาที่ตนนับถือ เพื่อปรับพฤติกรรมของตนเองให้ละเว้นจากการกระทำที่เป็นโทษ เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การทะเลาะวิวาท การทำร้ายร่างกายกัน การลักขโมย การหลอกลวงฉ้อโกง การเสพสุรายาเสพติด และของมีนเมาทั้งหลาย เป็นต้น
6. การหลีกเลี่ยงอบายมุข หมายถึง การละเว้นหรือไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งที่น่าชีวิตของตนไปสู่ความเสื่อม ได้แก่ การพนัน การหมกมุ่นกับการเที่ยวเล่นที่ก่อให้เกิดโทษ การติดเกม การเกี้ยวพาราสีในการศึกษาเล่าเรียนและการทำงาน

กลุ่มที่ 2 คุณธรรมเพื่อการพัฒนาการทำงาน

เป้าหมาย คือ ความสำเร็จของการทำงานรายบุคคลและการทำงานกลุ่ม ประกอบด้วยคุณธรรม 6 ประการ คือ ความประหยัด ความมีวินัย ความอดุสาหะ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต และความมีน้ำใจ ซึ่งเชื่อมโยงความสัมพันธ์ได้ดังภาพที่ 2.6

ภาพที่ 2.6 การเชื่อมโยงความสัมพันธ์คุณธรรมเพื่อการพัฒนาการทำงาน
ที่มา: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2557: 7)

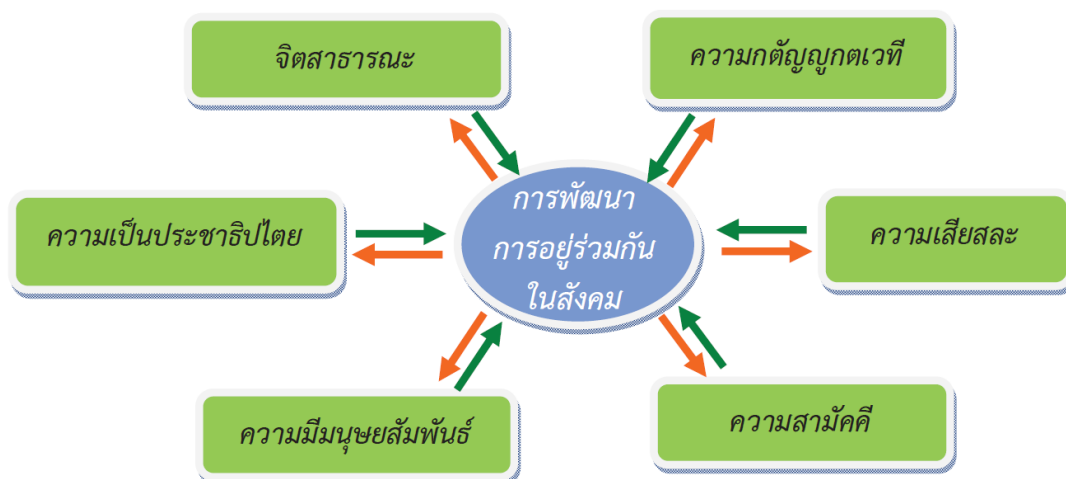
นิยามศัพท์

1. ความประหยัด หมายถึง การใช้ทรัพยากรหรือสิ่งของต่าง ๆ ทั้งของตนเองและส่วนรวมอย่างพอประมาณ มีเหตุผล และระมัดระวัง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและคุ้มค่า
2. ความมีวินัย หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตนตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ กติกา และข้อตกลงต่าง ๆ ของสังคม
3. ความอดุสาหะ หมายถึง ความมุ่งมั่น ตั้งใจ เพียรพยายามทำหน้าที่การทำงานทั้งของตนเองและส่วนรวมอย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอด้วยความอดทน เพื่อให้เกิดความสำเร็จในการทำงาน
4. ความรับผิดชอบ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตน ทั้งในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดีของกลุ่มและสังคม ด้วยความตั้งใจ พากเพียร ละเอียดยรอบคอบ และมีผลรวมทั้งยอมรับผลแห่งการกระทำนั้น
5. ความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง การประพฤติปฏิบัติถูกต้อง ตรงต่อความเป็นจริง ทั้งกาย วาจา ใจ ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น
6. ความมีน้ำใจ หมายถึง การแสดงออกถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เอื้ออาทร ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน เอาใจใส่ ให้ความสนใจในชีวิตความเป็นอยู่ของคนอื่น เห็นอกเห็นใจ และเห็นคุณค่าของเพื่อนมนุษย์เพื่อให้สามารถทำงานประสบความสำเร็จ

กลุ่มที่ 3 คุณธรรมเพื่อการพัฒนาการอยู่ร่วมกันในสังคม

เป้าหมาย คือ สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน ประกอบด้วย คุณธรรม 6 ประการ คือ ความกตัญญูกตเวที ความเสียสละ ความสามัคคี ความมีมนุษยสัมพันธ์ ความเป็นประชาธิปไตย และมีจิตสาธารณะ ซึ่งเชื่อมโยงความสัมพันธ์ได้ดังภาพที่ 2.7

ภาพที่ 2.7 การเชื่อมโยงความสัมพันธ์คุณธรรมเพื่อการพัฒนาการอยู่ร่วมกันในสังคม
ที่มา: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2557: 8)

นิยามศัพท์

1. ความกตัญญูกตเวที หมายถึง การแสดงออกถึงการรู้จักคุณ และการสนองคุณต่อพ่อแม่ บุพการี บุคคลในครอบครัว ผู้มีพระคุณ ครู โรงเรียน ชุมชน สังคม ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
2. ความเสียสละ หมายถึง การมีน้ำใจ แบ่งปันให้แก่ผู้อื่น ด้วยกำลังกาย กำลังใจ กำลังทรัพย์ หรือกำลังปัญญา
3. ความสามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียง ความกลมเกลียวเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในการทำกิจกรรมที่ตั้งใจเป็นหมู่คณะ โดยเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว
4. ความมีมนุษยสัมพันธ์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตนให้มีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น เพื่อความสงบสุขและความสำเร็จของหมู่คณะ
5. ความเป็นประชาธิปไตย หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของตนเอง และเคารพในสิทธิของผู้อื่นโดยเท่าเทียมเสมอกัน ใช้เหตุผลและสติปัญญาในการตัดสินใจให้สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล
6. จิตสาธารณะ หมายถึง จิตที่คิดสร้างสรรค์ เป็นกุศล และมุ่งทำความดีที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

จากการศึกษาองค์ประกอบของคุณธรรมจริยธรรมที่กล่าวถึงข้างต้นสรุปได้ว่า คุณธรรมคือสภาพคุณงามความดีทางความประพฤติที่ปลูกฝังไว้ในจิตสำนึกจนกลายเป็นสัญชาตญาณที่สามารถแก้ไขสถานการณ์และตัดสินใจที่จะประพฤติปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม นำไปสู่การเสริมสร้างให้สังคม

มีแนวทางประเพณีปฏิบัติที่ดีงาม และคุณธรรมที่นำมาประเพณีปฏิบัติช่วยให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ประกอบด้วยคุณธรรม 3 กลุ่ม ได้แก่ คุณธรรมเพื่อการพัฒนาตน คุณธรรมเพื่อการพัฒนาการทำงาน และคุณธรรมเพื่อการพัฒนาการอยู่ร่วมกันในสังคม ทั้งนี้ ผู้ประเมินได้ทำมาประยุกต์ใช้สำหรับเป็นแนวทางการประเมินพฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน โรงเรียนอนุบาลห้วยทับทัน

แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ

1. ความหมายของความพึงพอใจ

ความพึงพอใจตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Satisfaction” ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งที่มีผลต่อความสำเร็จของงานที่บรรลุเป้าหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ อันเป็นผลจากการได้รับการตอบสนองต่อแรงจูงใจหรือความต้องการ มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ดังนี้

ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553: 25) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อการทำงานในทางบวก เป็นความสุขของบุคคลที่เกิดจากการปฏิบัติงานและได้ผลตอบแทน คือ ผลที่เป็นความพึงพอใจที่ทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกกระตือรือร้น มีความมุ่งมั่น และมีขวัญกำลังใจที่จะทำงาน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะมีผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการทำงาน รวมทั้งส่งผลต่อความสำเร็จและการบรรลุเป้าหมายขององค์กร

ภูวดล บัวบางพลู (2554: 137) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่เกิดขึ้นต่อเหตุการณ์หรือกิจกรรมต่าง ๆ รับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสตามประเด็นของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและรับรู้ ผลของความพึงพอใจทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกกระตือรือร้น มีความมุ่งมั่นที่จะทำงาน มีขวัญกำลังใจ และส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงาน รวมทั้งส่งผลต่อความสำเร็จและเป็นไปตามเป้าหมายขององค์กร

จิตตินันท์ เดชะคุปต์ (2555: 12) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ภาวะการณ์ที่แสดงออกถึงความรู้สึกในทางบวกของบุคคลอันเป็นผลจากการเปรียบเทียบการรับรู้จากสิ่งที่ได้รับจากการบริการ ไม่ว่าจะเป็นการรับบริการหรือการให้บริการในระดับที่ตรงกับการรับรู้สิ่งที่คาดหวังเกี่ยวกับการบริการนั้น

เสาวภาคย์ ปฐมพฤษ์วงษ์ (2558: 26) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกหรือทัศนคติที่เป็นไปตามความคาดหวังหรือมากกว่าที่คาดหวัง ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อได้รับสิ่งที่ต้องการหรือบรรลุเป้าหมาย หากความต้องการหรือจุดหมายนั้นไม่ได้รับการตอบสนองความพึงพอใจจะลดลงหรือไม่เกิดขึ้น

Good (1973: 320) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง สภาวะ คุณภาพ หรือระดับความพึงพอใจซึ่งเป็นผลมาจากความสนใจต่าง ๆ และทัศนคติที่บุคคลมีต่อสิ่งนั้น

Harris (2001: 173) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่มีความสุขเมื่อได้รับผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ความต้องการหรือแรงจูงใจ

Glover (2002: 23) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ระดับความรู้สึก เมื่อความต้องการที่สำคัญของคนเรา เช่น การมีคุณภาพดี มีความมั่นคง มีความสมบูรณ์พูนสุข มีพวกพ้อง มีคนยกย่องต่าง ๆ เหล่านี้ ได้รับการตอบสนองแล้ว

จากการศึกษาความหมายของความพึงพอใจที่นักวิชาการได้กล่าวไว้ข้างต้น ผู้ประเมินจึงได้สรุปว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกหรือทัศนคติที่เกิดขึ้นต่อเหตุการณ์หรือกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสตามประเด็นของเหตุการณ์หรือกิจกรรมที่เกิดขึ้น ผลของความพึงพอใจทำให้บุคคลเกิดความสุข ความรู้สึกกระตือรือร้น มีความมุ่งมั่นในการทำงาน มีขวัญกำลังใจ และส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงาน

2. ทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ

ทฤษฎีที่เกี่ยวกับความพึงพอใจส่วนใหญ่เป็นทฤษฎีการจูงใจ โดยมีทฤษฎีที่เป็นที่รู้จักและนิยมนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินงาน มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงทฤษฎีต่าง ๆ ดังนี้

ศิริโสภาคย์ บุรพาเดชะ (2553: 9 - 10) กล่าวถึง ทฤษฎีแสวงหาความพึงพอใจไว้ว่า บุคคลพอใจจะกระทำการสิ่งใดที่ให้ความสุข และจะหลีกเลี่ยงไม่กระทำการสิ่งที่เขาจะได้รับความทุกข์หรือความลำบาก อาจแบ่งประเภทความพึงพอใจกรณีนี้ได้ 3 ประเภท

1. ความพอใจด้านจิตวิทยา (Psychological Hedonism) เป็นทรศณะของความพอใจจะพยายามแสวงหาความสุขส่วนตัวหรือหลีกเลี่ยงความทุกข์ใจใด

2. ความพอใจเกี่ยวกับตนเอง (Egoistical Hedonism) เป็นทรศณะของความพอใจว่ามนุษย์จะพยายามแสวงหาความสุขส่วนตัว แต่ไม่จำเป็นว่าการแสวงหาความสุขจะต้องเป็นธรรมชาติของมนุษย์เสมอไป

3. ความพอใจเกี่ยวกับจริยธรรม (Ethical Hedonism) ทรศณะนี้ถือว่ามนุษย์แสวงหาความสุขเพื่อประโยชน์

Maslow (1970: 69 - 80) ได้เสนอทฤษฎีลำดับขั้นของความต้องการ (Hierarchy of Needs) เป็นทฤษฎีหนึ่งที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง ซึ่งตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่า “มนุษย์เรามีความต้องการอยู่เสมอไม่มีที่สิ้นสุด เมื่อความต้องการได้รับการตอบสนองหรือพึงพอใจอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วความต้องการสิ่งอื่น ๆ ก็เกิดขึ้นมาอีก ความต้องการของคนเราอาจจะซ้ำซ้อนกัน ความต้องการอย่างหนึ่งอาจยังไม่ทันหมดไปความต้องการอีกอย่างหนึ่งอาจเกิดขึ้นได้” ความต้องการของมนุษย์มีลำดับขั้น ดังนี้

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Needs) เป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เน้นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต ได้แก่ อาหาร อากาศ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ความต้องการพักผ่อน ความต้องการทางเพศ ความต้องการทางด้านร่างกายจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของตนก็ต่อเมื่อความต้องการทั้งหมดของคนยังไม่ได้ได้รับการตอบสนอง

2. ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs) ความมั่นคงในชีวิตทั้งที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและอนาคต ความเจริญก้าวหน้า และความอบอุ่นใจ

3. ความต้องการทางสังคม (Social Needs) เป็นสิ่งจูงใจที่สำคัญต่อการเกิดพฤติกรรม ความต้องการให้สังคมยอมรับตนเองเข้าเป็นสมาชิก ต้องการความเป็นมิตร ความรักจากเพื่อนร่วมงาน

4. ความต้องการมีชื่อเสียง เกียรติยศ ได้รับการยกย่องทางสังคม (Esteem Needs) เป็นความต้องการระดับสูง ได้แก่ ความต้องการอยากเด่นในสังคม รวมถึงความสำเร็จ ความรู้ ความสามารถ ความเป็นอิสระและเสรีภาพ และการเป็นที่ยอมรับนับถือของคนทั้งหลาย

5. ความต้องการที่จะประสบความสำเร็จในชีวิต (Self - Actualization Needs) เป็นความต้องการในระดับสูงสุดของมนุษย์ อยากให้ตนเองประสบความสำเร็จทุกอย่างในชีวิต ซึ่งเป็นไปได้ยาก

Herzberg, Mausner & Snyderman (1959: 113 - 115) ได้ทำการศึกษาค้นคว้า ทฤษฎีที่เป็นมูลเหตุที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน เรียกว่า The Motivation Hygiene Theory ทฤษฎีนี้ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในการทำงานไว้ 2 ปัจจัย ได้แก่

1. ปัจจัยกระตุ้น (Motivation Factors) เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับการทำงาน ซึ่งมีผลก่อให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน เช่น ความสำเร็จของงาน การได้รับการยอมรับนับถือ ลักษณะของงาน ความรับผิดชอบ ความก้าวหน้าในตำแหน่งการงาน

2. ปัจจัยค้ำจุน (Hygiene Factors) เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมในการทำงาน และมีหน้าที่ให้บุคคลเกิดความพึงพอใจในการทำงาน เช่น เงินเดือน โอกาสที่จะก้าวหน้าในอนาคต สถานะของอาชีพ สภาพการทำงาน

จากทฤษฎีข้างต้น สรุปได้ว่า มนุษย์ทุกคนมีความต้องการไม่สิ้นสุดจากระดับต่ำไประดับสูง มีทั้งหมด 5 ระดับ และความต้องการของมนุษย์นั้นย่อมแตกต่างกันไป อาจจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับ การได้รับการตอบสนองจนทำให้เกิดความพึงพอใจ เมื่อบุคคลนั้นได้รับการตอบสนอง ความต้องการตามที่ตนหวังก็จะก่อให้เกิดความพึงพอใจ และถ้าสิ่งนั้นไม่ได้เป็นไปตามคาดหวังก็จะก่อให้เกิดความไม่พึงพอใจ

3. การวัดความพึงพอใจ

การวัดความพึงพอใจ เป็นการวัดความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดในลักษณะหนึ่งลักษณะใด การที่เราจะทราบว่าบุคคลนั้นมี ความพึงพอใจหรือไม่สามารถสังเกตโดยการแสดงออกที่ค่อนข้างซับซ้อน จึงเป็นการยากที่จะวัดความพึงพอใจได้โดยตรง การที่จะวัดความคิดเห็นของบุคคลเหล่านั้นจะต้องตรงกับความรู้สึกที่แท้จริงจึงจะสามารถวัดความพึงพอใจที่แท้จริงได้

มีนักวิชาการได้กล่าวถึงการวัดความพึงพอใจไว้ ดังนี้

ลัวัน สายยศ และอังคณา สายยศ (2543: 60 - 63) กล่าวว่า การวัดความพึงพอใจสามารถกระทำได้หลายวิธี ได้แก่

1. การใช้แบบสอบถาม โดยผู้สอบถามจะออกแบบสอบถามเพื่อต้องการทราบความคิดเห็น ซึ่งสามารถทำได้ในลักษณะที่กำหนดคำตอบให้เลือกหรือตอบคำถามอิสระ คำถามดังกล่าวอาจถามความพึงพอใจในด้านต่าง ๆ เช่น การเรียน การทำงาน และเงินเดือนต่าง ๆ เป็นต้น

2. การสัมภาษณ์ เป็นวิธีวัดความพึงพอใจทางตรงทางหนึ่ง ซึ่งต้องอาศัยเทคนิคและวิธีการที่ดีจึงจะทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริง

3. การสังเกต เป็นวิธีการวัดความพึงพอใจโดยสังเกตพฤติกรรมของบุคคลไม่ว่าจะแสดงออกจากการพูด กิริยาท่าทาง วิธีนี้จะต้องอาศัยการกระทำอย่างจริงจังและการสังเกตอย่างมีระเบียบแบบแผน

บุญเรียง ขจรศิลป์ (2543: 27) กล่าวว่า ความพึงพอใจหรือทัศนคติหรือเจตคติ เป็นนามธรรมเป็นการแสดงออกค่อนข้างซับซ้อน จึงเป็นการยากที่จะวัดทัศนคติได้โดยตรง แต่เราสามารถวัดทัศนคติได้โดยอ้อมซึ่งทำได้โดยการวัดความคิดเห็นของบุคคลเหล่านั้นแทน ฉะนั้น การวัดความพึงพอใจก็มีขอบเขตจำกัดด้วยอาจมีความคลาดเคลื่อนเกิดจากบุคคลเหล่านั้นแสดงความคิดเห็นไม่ตรงกับความรู้สึกที่แท้จริง ซึ่งความคลาดเคลื่อนนี้อาจเกิดขึ้นได้เป็นธรรมดาของการวัดทั่ว ๆ ไป โดยเสนอว่าเทคนิคของ Likert เป็นแบบหนึ่งที่สามารถเทียบสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวาง และได้เพิ่มเติมว่าสามารถวัดทัศนคติได้เกือบทุกเรื่องและให้ค่าเที่ยงตรงสูง สำหรับมาตรฐานการวัดความพึงพอใจจริง ๆ นั้น กระทำได้โดยวิธีการดังกล่าวต่อไปนี้

1. การใช้แบบสอบถามเป็นวิธีการวัดที่นิยมแพร่หลายวิธีหนึ่ง โดยขอร้องผู้ที่เราต้องการให้แสดงความคิดเห็นในแบบฟอร์มที่กำหนดคำตอบให้เลือกหรือตอบคำถามอิสระ คำถามที่ถามอาจจะถามเกี่ยวกับเรื่องการบริหาร ความสัมพันธ์ สวัสดิการขององค์การที่ผู้ตอบแบบสอบถามทำงานอยู่หรืออื่น ๆ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาข้อสรุปที่แน่นอนต่อไป

2. วัดโดยการสัมภาษณ์ เป็นวิธีที่ต้องใช้เทคนิคและการวางอุบายอย่างมาก มิฉะนั้นจะได้คำตอบซึ่งมีความไม่เที่ยงตรงหรือไม่มีผล

3. การสังเกต วิธีนี้ไม่ค่อยแพร่หลายและไม่สามารถทำได้ในองค์กรที่มีผู้ปฏิบัติงานมาก ๆ คงทำได้ในองค์กรที่มีผู้ปฏิบัติงานไม่มากนัก ซึ่งวิธีนี้ผู้สังเกตต้องใช้ความพยายามอย่างสูงและต้องใช้เวลาความถี่ในการสังเกตอย่างทั่วถึง

ณัฐพันธ์ เขจรนนท์ (2551: 100 - 102) กล่าวว่า การวัดความพึงพอใจในการปฏิบัติงานได้อย่างเป็นระบบจะต้องใช้เครื่องมือที่มีความเที่ยงตรง แม่นยำสูง และมีความน่าเชื่อถือ โดยเครื่องมือนั้นจะมีอยู่ในลักษณะแบบสอบถาม การใช้กรณีเหตุการณ์สำคัญ และการสัมภาษณ์ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) แบบสอบถามเป็นเครื่องมือที่ใช้กันค่อนข้างแพร่หลายในการวัดความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ได้แก่ แบบสอบถาม โดยมีตัวเลือกเป็นมาตราส่วนประมาณค่าที่ผู้ตอบให้ตามลำดับค่าน้ำหนักของแต่ละตัวเลือกจนครบตัวเลือก เครื่องมือวัดในลักษณะนี้มีหลายแบบซึ่งเรียกชื่อแตกต่างกัน เช่น

1.1 ดัชนีบ่งชี้งาน (Job descriptive index: JDI) เป็นเครื่องมือที่นิยมแพร่หลายที่สุด ประกอบด้วยคำถามต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการทำงาน เช่น ด้านเกี่ยวกับลักษณะของงานเอง ด้านเงินเดือนค่าตอบแทน ด้านโอกาสความก้าวหน้า ด้านการนิเทศงาน และด้านเกี่ยวกับคนและผู้ร่วมงาน โดยแต่ละด้านจะใช้คำคุณศัพท์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับงานในด้านนั้นให้ตอบว่าใช่หรือไม่ใช่ โดยคำตอบจะบ่งบอกทิศทางของความพอใจว่ามีมากน้อยแค่ไหน

1.2 แบบสอบถามความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของมินเนโซต้า (Minnesota Satisfaction Questionnaire: MSQ) เป็นวิธีที่ให้ผู้ตอบระดับความพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจในแต่ละด้านของงาน เพื่อใช้วัดความคิดเห็นและความพึงพอใจที่มีต่องาน เช่น เงินเดือน ค่าตอบแทน

หรือโอกาสความก้าวหน้า เป็นต้น ถ้าได้คะแนนมากแสดงว่าผู้ตอบมีความพึงพอใจในงานอยู่ในระดับสูง

1.3 แบบสอบถามความพึงพอใจค่าตอบแทน (Pay Satisfaction Questionnaire: PSQ) เป็นแบบสอบถามที่เจาะจงเรื่องเงินเดือน ค่าตอบแทน ผูกพันกับความพึงพอใจ เช่น ระดับเงินเดือนหรือเพิ่มค่าตอบแทน การให้ผลประโยชน์ตอบแทนในลักษณะต่าง ๆ โครงสร้าง และการบริหารระบบเงินเดือนค่าตอบแทน เป็นต้น

2. การใช้เทคนิคกรณีเหตุการณ์สำคัญ (Critical incident) เป็นเทคนิคที่ใช้วัดความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน โดยให้ผู้ตอบแบบสอบถามเขียนบรรยายถึงเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับงานว่ามีเหตุการณ์อะไรบ้างที่เกิดขึ้นกับตนเองที่ทำให้เขาพอใจหรือไม่พอใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น จากนั้นผู้เชี่ยวชาญจะนำเหตุการณ์ดังกล่าวไปวิเคราะห์ ซึ่งเทคนิคนี้จะเป็นเทคนิคเชิงคุณภาพเพื่อพิจารณาความพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจ แต่เป็นเทคนิคที่ใช้เวลาค่อนข้างมาก

3. การสัมภาษณ์ (Interviews) เทคนิคนี้เป็นเทคนิควัดความพึงพอใจในการปฏิบัติงานด้วยการสัมภาษณ์พูดคุยแบบสองต่อสองกับบุคลากรในองค์กรอย่างละเอียด ซึ่งมีข้อดีคือจะได้ข้อมูลเชิงลึกและทราบทัศนคติที่มีต่องานมากกว่าวิธีการตอบแบบสอบถาม ดังนั้น เทคนิคนี้จะได้ผลดีก็ต่อเมื่อผู้ตอบพูดความจริง มีความซื่อสัตย์ต่อกัน และระบายความรู้สึกที่แท้จริงของตนออกมา

โยธิน แสงวดี (2551: 9) กล่าวว่า มาตรการวัดความพึงพอใจสามารถกระทำได้หลายวิธี ได้แก่

1. การใช้แบบสอบถาม โดยผู้ตอบแบบสอบถามจะออกแบบสอบถามเพื่อต้องการทราบความคิดเห็น ซึ่งสามารถทำได้ในลักษณะที่กำหนดคำตอบให้เลือกหรือตอบคำถามอิสระ คำถามดังกล่าวอาจถามความพึงพอใจในด้านต่าง ๆ เช่น การบริหาร การควบคุมงาน และเงื่อนไขต่าง ๆ เป็นต้น

2. การสัมภาษณ์ เป็นวิธีวัดความพึงพอใจทางตรงทางหนึ่ง ซึ่งต้องอาศัยเทคนิคและวิธีการที่ดีจึงจะทำให้ข้อมูลที่เป็นจริงได้

3. การสังเกต เป็นวิธีการวัดความพึงพอใจโดยสังเกตพฤติกรรมของบุคคลเป้าหมายไม่ว่าจะแสดงออกจากการพูด กิริยาท่าทาง วิธีนี้จะต้องอาศัยการกระทำอย่างจริงจังและการสังเกตอย่างมีระเบียบแบบแผน

สรุปได้ว่า การวัดความพึงพอใจนั้นสามารถกระทำได้หลายวิธีขึ้นอยู่กับความสะดวกและความเหมาะสม ตลอดจนจุดมุ่งหมายของการวัดด้วย จึงจะส่งผลให้การวัดนั้นมีประสิทธิภาพและน่าเชื่อถือได้ ซึ่งนักวิชาการส่วนใหญ่จะใช้วิธีการวัดโดยใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล และสำหรับการประเมินโครงการในครั้งนี้ ผู้ประเมินได้เลือกใช้แบบสอบถามโดยใช้มาตราวัดของลิเคิร์ต (Likert) แบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ คือมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด ผู้ที่ให้คะแนนระดับมากที่สุดแสดงว่ามีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด และผู้ที่ให้คะแนนน้อยที่สุดแสดงว่ามีความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ข้อมูลพื้นฐานโรงเรียนอนุบาลห้วยทับทัน

1. ประวัติโรงเรียน

โรงเรียนอนุบาลห้วยทับทัน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พุทธศักราช 2483 โดยนายอำเภออุทุมพรพิสัย เป็นผู้จัดตั้งและได้รับสนับสนุนเงินงบประมาณแผ่นดิน เดิมชื่อโรงเรียนประชาบาลศึกษา 11 “บ้านห้วยทับทัน” และเปลี่ยนเป็นโรงเรียนบ้านห้วยทับทัน ในโอกาสต่อมา ด้วยความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านที่เห็นความสำคัญของการศึกษาต้องการให้ บุตรหลานมีความรู้ความสามารถอ่านออกเขียนได้ นายขาว เขียวสวาท ได้บริจาคที่ดิน 8 ไร่ 87 ตารางวา และนายทองดี บุญสะอาด ได้บริจาคที่ดิน 1 ไร่ 1 งาน 46 ตารางวา และได้ร่วมกันสร้าง อาคารเรียนหลังแรกขึ้นเป็นอาคารเอกเทศชั่วคราว มีนักเรียน จำนวน 48 คน ครู จำนวน 2 คน ผู้บริหารคนแรก คือ นายทองนาค ไชยสนาม เปิดสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 4 และขยายถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2503 และขยายถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 และได้ทำการทดลองเปิดสอนชั้นเด็กเล็กเพิ่มขึ้น 1 ห้อง และชั้นอนุบาลศึกษา 2 ปี เพื่อเตรียมความพร้อมของเด็กก่อนเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา ปัจจุบันโรงเรียนอนุบาลห้วยทับทัน เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 19 ห้องเรียน

2. ข้อมูลทั่วไป

โรงเรียนอนุบาลห้วยทับทัน ที่ตั้ง 65 หมู่ที่ 1 ตำบลห้วยทับทัน อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2 ห่างจากอำเภอ ห้วยทับทัน จำนวน 1 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 40 กิโลเมตร ห่างจากสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2 จำนวน 15 กิโลเมตร โรงเรียนมีเนื้อที่ 9 ไร่ 3 งาน เขตพื้นที่บริการ 6 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านห้วยทับทัน บ้านทุ่งมน บ้านสวัสดิ์ ชุมชนฝั่งธน ชุมชนโรงเกลือ และบ้านหนองสิมน้อย

3. ข้อมูลด้านชุมชนในเขตพื้นที่บริการ

3.1 สภาพชุมชนรอบบริเวณโรงเรียนมีลักษณะกว้างเป็นชุมชนอำเภอ อยู่ในเขต เทศบาลตำบลห้วยทับทัน บริเวณใกล้เคียงโดยรอบโรงเรียน ได้แก่ วัด และบ้านเรือนประชาชน อาชีพ หลักของชุมชน คือ เกษตรกรรม ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็น ที่รู้จักโดยทั่วไป คือ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีบุญบั้งไฟ ภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น ไถย่างไม้มะดัน จักสาน ทอผ้าไหม ผ้าย้อมมะเกลือ การเสวผ้าพื้นเมือง การทำขนมไทย และขนมใส่ไส้

3.2 สภาพเศรษฐกิจโดยรวมภายในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนอนุบาลห้วยทับทัน ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับภาคเกษตรกรรมและการค้าขาย เนื่องจากมีทำเลที่ติดกับทางหลวงแผ่นดิน จึงเหมาะแก่การค้าขาย สินค้าที่ขึ้นชื่อ ได้แก่ ไถย่างไม้มะดัน

3.3 การคมนาคมขนส่ง ในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนอนุบาลห้วยทับทัน มีเส้นทาง คมนาคมทางรถยนต์ระหว่างหมู่บ้านและชุมชนในเขตพื้นที่บริการ ตัดผ่านโรงเรียนและเชื่อมโยงไปยัง

หมู่บ้านและชุมชนต่าง ๆ ปัจจุบันนับว่าสะดวกและรวดเร็วเนื่องจากมีเครือข่ายการคมนาคมสะดวกและรวดเร็ว ซึ่งประกอบด้วย ถนนคอนกรีตตัดผ่านหน้าโรงเรียน ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 266 และยังมีเส้นทางคมนาคมทางรถไฟ

4. ข้อมูลบุคลากรของสถานศึกษา

จำนวนบุคลากรของสถานศึกษา ปีการศึกษา 2563 ทั้งหมด 29 คน ประกอบด้วย

1. ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 1 คน
2. ครูผู้สอน จำนวน 25 คน
3. เจ้าหน้าที่ธุรการ จำนวน 1 คน
4. พี่เลี้ยงเด็กพิการเรียนร่วม จำนวน 1 คน
5. นักการภารโรง 1 คน

5. ข้อมูลนักเรียน ปีการศึกษา 2563

ตารางที่ 2.5 ข้อมูลนักเรียน ปีการศึกษา 2563

ระดับชั้น	จำนวน ห้องเรียน	เพศ		รวม
		ชาย	หญิง	
อนุบาล 2	2	29	28	57
อนุบาล 3	2	21	25	46
รวมอนุบาล	4	50	53	103
ประถมศึกษาปีที่ 1	2	23	20	43
ประถมศึกษาปีที่ 2	3	40	24	64
ประถมศึกษาปีที่ 3	3	34	30	64
ประถมศึกษาปีที่ 4	3	34	25	59
ประถมศึกษาปีที่ 5	2	23	18	41
ประถมศึกษาปีที่ 6	2	26	21	47
รวมประถมศึกษา	15	180	138	318
รวมทั้งหมด	19	230	191	421

6. โอกาสและข้อจำกัดของโรงเรียน

เนื่องจากโรงเรียนอนุบาลห้วยทับทันเป็นโรงเรียนขนาดกลาง มีครูต่ำกว่าเกณฑ์ของ ก.ค.ศ. อาคารเรียนยังไม่เพียงพอต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นโรงเรียนที่พื้นที่ส่วนหนึ่งอยู่ในเขตเทศบาลตำบล และพื้นที่อีกส่วนหนึ่งอยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล จึงเป็นปัญหาในการจัดการด้านทรัพยากรมาช่วยในการจัดการศึกษาและบ่งบอกถึงความร่วมมือ และความรับผิดชอบอย่างชัดเจนในความร่วมมือในการจัดการศึกษา การร่วมมือในการจัดการศึกษาส่วนใหญ่

อาศัย ร้านค้าชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ให้การสนับสนุนการจัดการศึกษาอย่างดียิ่ง การระดมทรัพยากรในการศึกษาอย่างไม่เพียงพอต่อกการพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน

7. กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา

วิสัยทัศน์ (Vision)

โรงเรียนอนุบาลห้วยทับทัน มุ่งเน้นจัดการศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานสู่สากล เป็นผู้นำทางวิชาการ ก้าวหน้าด้านเทคโนโลยี สืบสานประเพณี อนุรักษ์วัฒนธรรม น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

พันธกิจ (Mission)

1. พัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัยสู่โรงเรียนคุณภาพ
2. พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถสู่ครูมืออาชีพ
3. พัฒนาการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญด้วยวิธีการที่หลากหลาย
4. พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้สูงขึ้น
5. พัฒนาสื่อเทคโนโลยีให้ทันสมัย เพื่อเป็นเครื่องมือแสวงหาความรู้แก่ผู้เรียน
6. พัฒนานักเรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรม ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
7. พัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศ ประชาสัมพันธ์ให้เป็นปัจจุบันและทั่วถึง

เป้าประสงค์ (Objective)

1. สถานศึกษาจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนระดับก่อนประถมศึกษา และระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานทุกคน มีพัฒนาการเหมาะสมตามวัย มีคุณภาพและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21
2. ประชากรวัยเรียนทุกคนได้รับโอกาสในการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงมีคุณภาพและเสมอภาค
3. ครูและบุคลากรทางการศึกษามีสมรรถนะตรงตามสายงาน และมีวัฒนธรรมการทำงานที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์
4. สถานศึกษามีประสิทธิภาพ และเป็นกลไกขับเคลื่อนการศึกษาขั้นพื้นฐานตามหลักของศาสตร์พระราชา
5. สถานศึกษาทำงานแบบบูรณาการ มีเครือข่ายการบริหารจัดการ บริหารแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษา
6. สถานศึกษาพัฒนาสื่อ เทคโนโลยีและระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

กลยุทธ์สถานศึกษา (Strategy)

- กลยุทธ์ที่ 1 สร้างโอกาสและพัฒนาผู้เรียนอย่างเต็มตามศักยภาพ
- กลยุทธ์ที่ 2 พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา
- กลยุทธ์ที่ 3 พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพตามเกณฑ์
- กลยุทธ์ที่ 4 พัฒนาสื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีการจัดการเรียนรู้
- กลยุทธ์ที่ 5 พัฒนาระบบการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ เน้นการมีส่วนร่วม
- กลยุทธ์ที่ 6 พัฒนาแหล่งเรียนรู้และสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

จุดเน้นในการพัฒนาสถานศึกษา

1. นักเรียนระดับปฐมวัยทุกคนได้รับการพัฒนาให้มีความสามารถทุกด้านตามหลักสูตร
2. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 3 ทุกคน อ่านออก เขียนได้ และมีลายมือสวย
3. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 ทุกคน อ่านคล่อง เขียนคล่อง และมีลายมือสวย
4. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีผลการทดสอบคะแนนความสามารถพื้นฐานระดับชาติ (NT) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีผลการทดสอบระดับชาติ (O-NET) เพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 3
5. นักเรียนทุกคนได้รับการส่งเสริม สนับสนุน ให้มีทักษะทางคณิตศาสตร์ (บวก ลบ คูณ หาร) ตามช่วงวัย
6. โรงเรียนส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพนักเรียนให้มีทักษะวิชาการและทักษะวิชาชีพ
7. นักเรียนทุกคนได้รับการพัฒนาให้มีทักษะในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร
8. โรงเรียนส่งเสริม สนับสนุนให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านกิจกรรมการปฏิบัติจริงด้วยการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เพื่อพัฒนากระบวนการคิดและการสร้างนวัตกรรม เพื่อให้ นักเรียนมีทักษะในศตวรรษที่ 21
9. โรงเรียนส่งเสริม สนับสนุนให้นักเรียนทุกคนใช้เทคโนโลยีในการสืบค้นข้อมูลเพื่อการเรียนรู้
10. นักเรียนทุกคนได้รับการสนับสนุนการจัดกิจกรรมทั้งในและนอกห้องเรียนที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรกำหนด

กระบวนการบริหารและการจัดการ

โรงเรียนอนุบาลห้วยทับทัน มีระบบการบริหารจัดการศึกษาด้วยระบบคุณภาพพื้นฐานยึดหลักการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม 4 แผนงาน ดำเนินงานด้วยวัฒนธรรมขององค์กรที่เข้มแข็ง ควบคุม กำกับ ติดตาม ตรวจสอบคุณภาพด้วยระบบวงจรคุณภาพ PDCA กำหนดเป้าหมาย วิสัยทัศน์ และพันธกิจที่ชัดเจน สอดคล้องกับบริบทและความต้องการในพัฒนาของสถานศึกษา นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ความต้องการของชุมชน ท้องถิ่น และสอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปตามแผนการศึกษาแห่งชาติ ดำเนินงานพัฒนาวิชาการที่เน้นคุณภาพผู้เรียนรอบด้านตามหลักสูตรสถานศึกษา บูรณาการเชื่อมโยงกับชีวิตจริง กำหนดให้มีการพัฒนาครูและบุคลากรให้มีความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ และขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) พัฒนาและจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพและปลอดภัย จัดระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการ

8. แนวทางการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม สพฐ.

โครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. เป็นโครงการที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ จัดให้โรงเรียนมีโครงการคุณธรรมในสถานศึกษา โครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. เป็นการดำเนินงานเพื่อสืบสานพระราชปณิธาน เดินตามรอยเบื้องพระยุคลบาทของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) ตามพระราชประสงค์ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 โรงเรียนอนุบาลห้วยทับทันในฐานะเป็นผู้รับผิดชอบการจัดการศึกษา

ให้กับเยาวชนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ มีความรู้ ความสามารถ เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข สามารถอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างมีความสุข ผู้บริหาร คณะครู บุคลากรทางการศึกษา และนักเรียน โรงเรียนอนุบาลห้วยทับทัน ได้ร่วมประชุมหารือโดยมีผลสรุปว่า การพัฒนาคุณธรรมในโรงเรียนเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งและต้องดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อเป็นการพัฒนาให้ผู้บริหาร คณะครู บุคลากรทางการศึกษา และนักเรียนโรงเรียนอนุบาลห้วยทับทัน ตระหนักรู้ เข้าใจ และมีกระบวนการคิด อย่างมีเหตุผล ชี้นำคุณค่าแห่งคุณธรรมความดี และสร้างความรู้สึกรักผิดชอบชั่วดี โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมต่าง ๆ

โรงเรียนอนุบาลห้วยทับทัน มุ่งเน้นการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ เน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ทั้งผู้บริหาร คณะครู บุคลากรทางการศึกษา และนักเรียน มีการประชุมวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย ปัญหา และอุปสรรคต่าง ๆ ทางด้านพฤติกรรม และนำข้อมูลต่าง ๆ มากำหนดเป็น วิสัยทัศน์ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ ยุทธศาสตร์ จัดทำแผนการปฏิบัติ การนิเทศติดตาม และสรุปผล โดยดำเนินการกำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียนจัดกิจกรรมต่าง ๆ ช่วยแก้ปัญหาและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับผู้บริหาร คณะครู บุคลากรทางการศึกษา และนักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และใช้ชีวิตอย่างมีความสุขในสังคมปัจจุบันรวมถึงมีส่วนร่วมช่วยสร้างสรรค์สังคมที่ดีให้กับประเทศ

แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทั้งโรงเรียน

1. โรงเรียนมีแผนงานคุณธรรมจริยธรรมที่ระบุคุณธรรมเป้าหมายและพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก (คุณธรรมอัตลักษณ์) ครอบคลุมทั้ง ผู้บริหาร ครู และนักเรียน และสอดคล้องกับสภาพปัญหาของโรงเรียนอย่างชัดเจน รวมทั้งมีการกำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการของโรงเรียน ซึ่งครู นักเรียน และบุคลากรทางการศึกษาทราบแผนงานในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของโรงเรียนและถือปฏิบัติ

2. มีการปฏิบัติตามแผนงานคุณธรรมจริยธรรมของโรงเรียนได้ครบถ้วนทุกกิจกรรม/โครงการ และในโรงเรียนมีภาพความสัมพันธ์ที่ระหว่างครู นักเรียน ผู้บริหาร คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้ปกครอง

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน

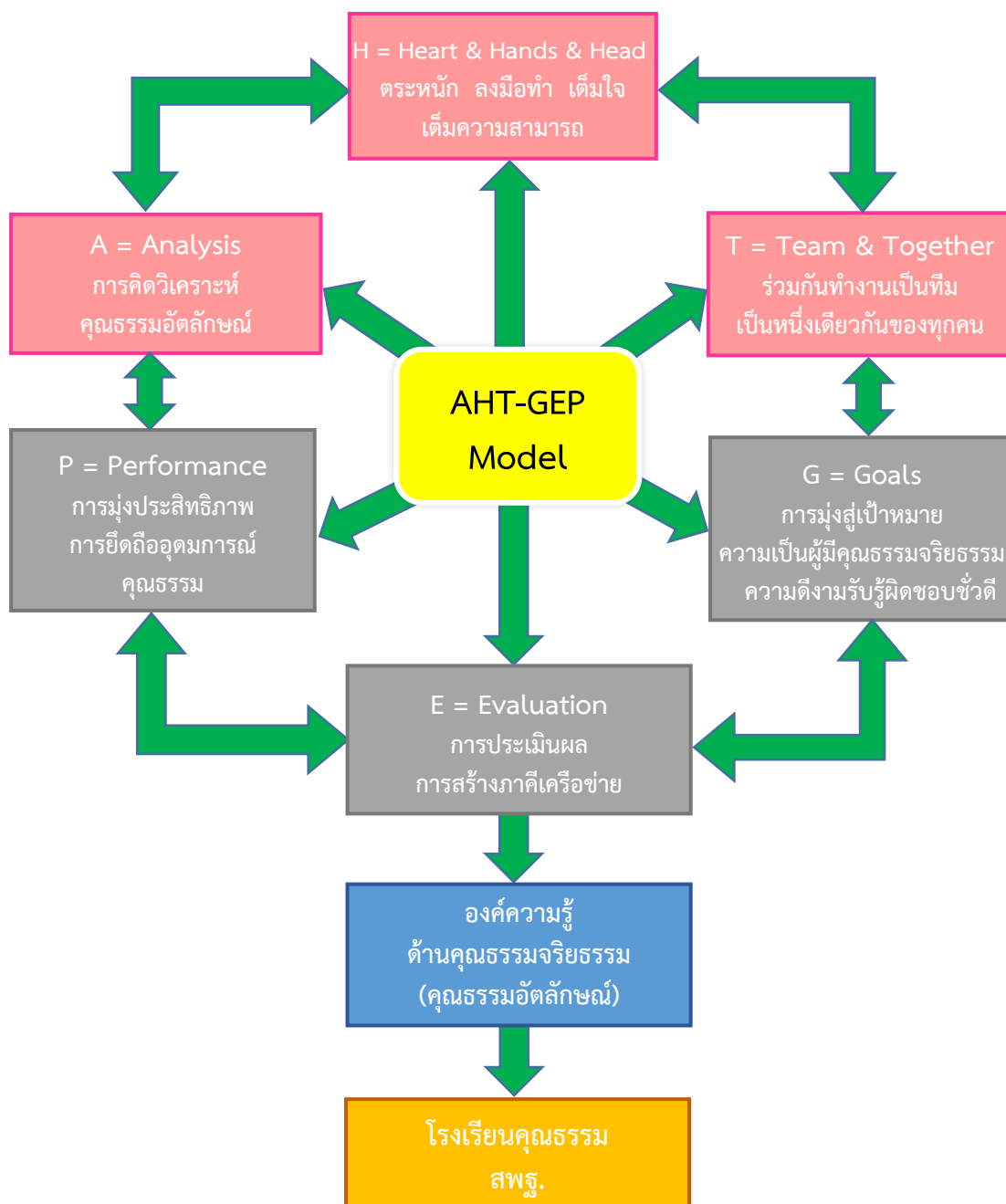
1. มีแผนในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของครู นักเรียน ผู้บริหาร และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม มีการปฏิบัติตามแผน กำกับติดตาม และประเมินผลการมีส่วนร่วมเป็นระยะ

2. ผู้บริหาร ครู บุคลากร และนักเรียน เห็นคุณค่าและประโยชน์ของการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และให้ความร่วมมือกับโรงเรียน

3. ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมและให้ความร่วมมือกับโรงเรียน เพื่อช่วยให้บรรลุพฤติกรรมที่พึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก

4. ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องรับรู้เป้าหมายด้านคุณธรรมของโรงเรียน และเข้าร่วมเป็นภาคีเครือข่ายของโรงเรียน เพื่อช่วยเหลือด้านพัฒนาคุณธรรมตามความเหมาะสม

กระบวนการขับเคลื่อนการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของโรงเรียน

ภาพที่ 2.8 กระบวนการขับเคลื่อนการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของโรงเรียนอนุบาลห้วยทับทัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยภายในประเทศ

สิทธิศักดิ์ แก้วทา และทีปพิพัฒน์ สันตะวัน (2555: 56 - 58) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดพิจิตร ผลการวิจัย พบว่า แนวทางการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดพิจิตร มี 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการบริหารทั่วไป ประกอบด้วย แนวทางการดำเนินงาน 3 ข้อ คือ 1.1) การสนับสนุนงบประมาณการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม 1.2) การดำเนินงานกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเสริมสร้างความสัมพันธ์ชุมชนและการช่วยเหลือสังคม 1.3) การพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของการศึกษาศาสนธรรม 2) ด้านบุคลากร ประกอบด้วย แนวทางการดำเนินงาน 3 ข้อ คือ 2.1) การสร้างความศรัทธา ความตระหนัก ทักษะที่ดีในการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของครูผู้สอนและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง 2.2) การนำบุคลากรท้องถิ่นที่มีความรู้ความสามารถในด้านคุณธรรมจริยธรรมมาช่วยในกิจกรรมการเรียนการสอน 2.3) การนำความรู้ความสามารถและความชำนาญของบุคลากรมาใช้ในกิจกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรม 3) ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ประกอบด้วย แนวทางการดำเนินงาน 3 ข้อ คือ 3.1) การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สถานศึกษาต้องมีแผนงานโครงการเกี่ยวกับกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่เหมาะสม ชัดเจน และปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ มีคณะทำงานด้านกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมที่มีความรู้ ความสามารถ และต้องมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในงานด้านคุณธรรมจริยธรรมอย่างเหมาะสม และผู้บริหารต้องให้ความสำคัญ 3.2) การจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม โดยเน้นพัฒนาจิต ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ คิดดี ทำดี และใฝ่ดี สถานศึกษามอบหมายงานให้บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถด้านคุณธรรม จริยธรรมเข้ามากำกับดูแลกิจกรรม การจัดกิจกรรมต้องเน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง สม่่าเสมอและต่อเนื่อง และควรเชิญวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถตามโอกาสที่เหมาะสม มุ่งเน้นบุคลากรภายในเพราะเป็นกิจกรรมต่อเนื่อง 3.3) การจัดให้มีการอบรมคุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียนเป็นประจำทุกสัปดาห์ และ 4) ด้านการติดตามและประเมินผล ประกอบด้วยแนวทางการดำเนินงาน 3 ข้อ คือ 4.1) การประเมินผลการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนเป็นรายบุคคล ได้แก่ สถานศึกษาควรแต่งตั้งคณะกรรมการติดตามและประเมินผลการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ให้ชัดเจนและเหมาะสม 4.2) การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการประเมินผล 4.3) การให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผล

นิศากร ยมทา (2559: 107 - 108) ได้ทำการประเมินโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน โรงเรียนมกุฎเมืองราชวิทยาลัย ผลการประเมินพบว่า 1) บริบทของโครงการมีความเหมาะสมในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด คือ โครงการมีความเหมาะสมและมีความจำเป็นในการแก้ปัญหา ส่วนข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ หลักการและเหตุผลของโครงการมีความสอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด 2) ปัจจัยนำเข้าของโครงการมีความเหมาะสมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ มีแผนการดำเนินงานตามโครงการอย่างชัดเจน ส่วนข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดคือ งบประมาณในการดำเนินโครงการมีเพียงพอ 3) กระบวนการดำเนินงานตามโครงการ

มีความเหมาะสม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด คือ ขณะดำเนินงานตามโครงการมีการแก้ไขปรับปรุงวิธีการดำเนินโครงการเมื่อพบว่าบกพร่อง ส่วนข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ มีการกำหนดขั้นตอน รายละเอียดและวิธีดำเนินโครงการอย่างชัดเจน และเหมาะสม 4) ผลผลิตของโครงการเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน และด้านที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ความมีสติ และละเอียดรอบคอบ ด้านที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ ความรับผิดชอบ ส่วนคุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ สามารถนำความรู้ที่ได้จากโครงการไปใช้กับการปฏิบัติงานที่รับผิดชอบ ส่วนข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ สามารถนำหลักการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมไปประยุกต์ใช้ในการทำงาน

รุ่งทิพย์ พรหมศิริ (2559: 145 - 147) ได้ทำการประเมินโครงการบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมโรงเรียนต้นแบบคุณธรรมของโรงเรียนชลบุรี “สุขบท” สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18 โดยใช้รูปแบบการประเมินซีบี (CIPP Model) ผลการประเมินพบว่า 1) ด้านบริบท ผลการประเมินภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด สูงกว่าเกณฑ์การประเมิน โดยผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นสอดคล้องกันในประเด็น (1) กิจกรรมของโครงการช่วยให้นักเรียนมีการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมได้ดีขึ้น (2) สภาพแวดล้อมของโรงเรียนมีความเหมาะสมและเอื้อต่อการดำเนินโครงการ (3) โครงการมีความเหมาะสมและมีความจำเป็นในการแก้ปัญหา 2) ด้านปัจจัยนำเข้า ผลการประเมินภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด สูงกว่าเกณฑ์การประเมิน โดยผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นสอดคล้องกันในประเด็น (1) โรงเรียนมีเครือข่ายร่วมพัฒนาสถานศึกษาที่พร้อมให้การสนับสนุนการดำเนินโครงการ (2) โรงเรียนมีอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อมเพียงพอต่อการดำเนินโครงการ (3) โรงเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับท้องถิ่นและชุมชน 3) ด้านกระบวนการ ผลการประเมินภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด สูงกว่าเกณฑ์การประเมิน โดยผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นสอดคล้องกันในประเด็น (1) การแจ้งคุณธรรมเป้าหมายและคุณธรรมอัตลักษณ์ให้ผู้เกี่ยวข้องทราบโดยทั่วกัน (2) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการดำเนินงานระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้อง (3) การขยายแนวคิดของการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมไปยังโรงเรียนอื่น ๆ หรือชุมชนโดยรอบ 4) ด้านผลผลิต ผลการประเมินภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด สูงกว่าเกณฑ์การประเมิน โดยผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นสอดคล้องกันในประเด็น (1) ด้านครูได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ความเข้าใจ ความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมโรงเรียนคุณธรรม อยู่ในระดับมากที่สุด สูงกว่าเกณฑ์การประเมิน (2) ด้านผลงานรางวัลที่โรงเรียน ครู และนักเรียนได้รับด้านคุณธรรมจริยธรรม อยู่ในระดับมาก สูงกว่าเกณฑ์การประเมิน (3) ด้านคุณภาพผู้เรียนตามคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน อยู่ในระดับมาก สูงกว่าเกณฑ์การประเมิน และ 5) ผลการประเมินความพึงพอใจต่อผลการดำเนินงานโครงการบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมโรงเรียนต้นแบบคุณธรรมของโรงเรียนชลบุรี “สุขบท” สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 18 โดยภาพรวมความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจากมากไปหาน้อยดังนี้ ผู้แทนบุคคลในชุมชนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ผู้ปกครองนักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ผู้แทนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18 มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนชลบุรี “สุขบท” มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก และผู้บริหารและครูโรงเรียนชลบุรี “สุขบท” มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

วิริยา ท้าวพัฒนา, จิตติมา วรณศรี และฉลอง ชาตรุประชีวิน (2559: 227 - 228) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีในการดำเนินงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดพิจิตร ผลการวิจัย พบว่า แนวปฏิบัติที่ดีในการดำเนินงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดพิจิตร ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การเตรียมการและวางแผนพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม (P) โดยดำเนินการสร้างความเข้าใจแก่ผู้เกี่ยวข้องและจัดเตรียมทรัพยากร ได้แก่ 1.1) การประชุมผู้บริหาร ครู นักเรียน 1.2) การจัดอบรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่ครูและนักเรียน 1.3) การวางแผนจัดสรรงบประมาณกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรม 2) การดำเนินงานพัฒนาเรื่องคุณธรรมจริยธรรม (D) โดยดำเนินการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนผ่านกิจกรรมที่จะช่วยหล่อหลอมและเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ 2.1) การจัดการเรียนการสอน (1) โรงเรียนสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในแผนการเรียนรู้ (2) การบูรณาการคุณธรรมจริยธรรมในแผนการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ (3) ใช้กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาดในการดำเนินการมีกิจกรรมที่เชื่อมโยงเกี่ยวกับคุณธรรม 2.2) การดำเนินโครงการกิจกรรมในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม (1) มีการจัดตั้งหลายโครงการและกิจกรรมหลายอย่างให้นักเรียนเข้าร่วม (2) มีการจัดกิจกรรมฐานคุณธรรมเข้าวันจันทร์และวันศุกร์ (3) นักเรียนมีโครงการคุณธรรม มีการจัดนิทรรศการตลาดนัดคุณธรรม 2.3) การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม (1) สะอาด ร่มรื่น ป้ายคติธรรมติดตามต้นไม้ และได้มีการพัฒนาบริเวณโรงเรียน (2) ปรับภูมิทัศน์ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ศูนย์บูรณาการสิ่งแวดล้อม และมีศูนย์เศรษฐกิจพอเพียง (3) มีรักษาความสะอาดและแหล่งเสื่อมโทรม ปรับปรุงให้เป็นสวนหย่อม และช่วยเก็บขยะรีไซเคิล 3) การประเมินติดตามผลการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม (C) โดยการตรวจสอบความสำเร็จของการดำเนินงานด้วยวิธีการต่าง ๆ ได้แก่ 3.1) การติดตามและการประเมินผลเป็นระยะ ๆ 3.2) ประเมินก่อน ทำต้องนำเสนอ และขณะปฏิบัติก็มีติดตาม สังเกตจากครูที่ปรึกษา หลังทำโครงการเป็นภาพรวมทั้งหมดก่อนนำเสนอ 3.3) ออกแบบการประเมินโครงการและติดตามผลการทำโครงการประเมินโครงการงานทำผลการประเมินเสนอต่อที่ประชุม และ 4) การปรับปรุงการดำเนินงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม (A) เป็นการกำหนดแนวทางแก้ไขและส่งเสริมให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ได้แก่ 4.1) สนับสนุน ส่งเสริมให้ทำโครงการทุกปี จัดสรรงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ และพาหนะทุกปี 4.2) ผู้บริหาร รองผู้บริหาร ต้องนิเทศ กำกับ ติดตามแก้ไขข้อบกพร่อง 4.3) พัฒนาและสร้างความเข้าใจกับครูโดยให้ทุกคนได้ตระหนักและร่วมมือร่วมใจกันคอยดูแลกำกับ ติดตาม ในการทำโครงการ ครูต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน 4.4) มีการปรับปรุงทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินงานให้เหมาะสม เพื่อความยั่งยืนและขับเคลื่อนทั้งระบบพร้อมเพียงกัน 4.5) นำสื่อเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาองค์ความรู้คุณธรรมและพัฒนากิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

มาลัยรัตน์ สุขขาว (2561: บทคัดย่อ) ได้ทำการประเมินโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลตรัง ปีการศึกษา 2561 โดยประยุกต์ใช้รูปแบบประเมินซิปปี้ (CIPP Model) ผลการประเมินพบว่า 1) ผลการประเมินด้านบริบทหรือสภาพแวดล้อมของโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลตรัง ปีการศึกษา 2561 พบว่า ระดับความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครู โดย

ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 2) ผลการประเมินด้านปัจจัยนำเข้าของโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน โรงเรียนอนุบาลตรัง ปีการศึกษา 2561 พบว่า ระดับความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครู โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 3) ผลการประเมิน ด้านกระบวนการของโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน โรงเรียนอนุบาลตรัง ปีการศึกษา 2561 พบว่า ระดับความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา และครู โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 4) ผลการประเมินด้านผลผลิต เป็นการประเมินในด้านคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ และด้านความพึงพอใจต่อโครงการ ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งพิจารณาแต่ละด้านสรุปผล ดังนี้ 4.1) ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่เกิดขึ้นกับนักเรียน ประกอบด้วยคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ได้แก่ (1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ (2) ซื่อสัตย์ สุจริต (3) มีวินัย (4) ใฝ่เรียนรู้ (5) อยู่อย่าง พอเพียง (6) มุ่งมั่นในการทำงาน (7) รักความเป็นไทย (8) มีจิตสาธารณะ โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด 4.2) ความพึงพอใจที่มีต่อโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ของนักเรียน โรงเรียนอนุบาลตรัง ปีการศึกษา 2561 พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความพึงพอใจโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

มณฑิธร โคนเขา (2561: บทคัดย่อ) ได้ทำการประเมินโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนหนองฝักฉืด อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 ปีการศึกษา 2561 โดยการประยุกต์ใช้ รูปแบบการประเมินแบบซิปป (CIPP Model) ผลการประเมิน พบว่า 1) ผลการประเมินโครงการ ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนหนองฝักฉืด อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 ปีการศึกษา 2561 ด้านสภาวะแวดล้อมของโครงการ โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.61 2) ผลการประเมินโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง โรงเรียนหนองฝักฉืด อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ตรัง เขต 1 ปีการศึกษา 2561 ด้านปัจจัยของโครงการ โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.49 3) ผลการประเมินโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนตามหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนหนองฝักฉืด อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 ปีการศึกษา 2561 ด้านกระบวนการของโครงการ โดยภาพรวม มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.60 และ 4) ผลการประเมินด้านผลผลิต ของโครงการเกี่ยวกับคุณภาพการดำเนินงานโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ตามหลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนหนองฝักฉืด อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 ปีการศึกษา 2561 เมื่อพิจารณาประเด็นการประเมิน 4.1) การประเมิน คุณภาพของการดำเนินโครงการ ผลการประเมิน พบว่า โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับ มากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.68 4.2) การประเมินความพึงพอใจที่มีต่อการดำเนินงานโครงการส่งเสริม คุณธรรมจริยธรรมนักเรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนหนองฝักฉืด อำเภอ ปะเหลียน จังหวัดตรัง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 ปีการศึกษา 2561 โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.68

ยุพิน รอดประพันธ์ (2561: 105 - 106) ได้ทำการประเมินโครงการโรงเรียนคุณธรรม โดยประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินซิป (CIPP Model) โรงเรียนวัดห้วยธารทหาร สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 3 ผลการประเมินพบว่า 1) ผลการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับ บริบทของโครงการ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ โครงการมีความเหมาะสม และมีความจำเป็นในการแก้ปัญหา ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการ กำหนดวัตถุประสงค์และวิธีดำเนินโครงการ 2) ผลการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยนำเข้าของ โครงการ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ มีแผนการดำเนินงานตามโครงการ อย่างชัดเจน ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ งบประมาณในการดำเนินโครงการมีเพียงพอ 3) ผล การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงานของโครงการในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่มี ค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ขณะดำเนินงานตามโครงการมีการแก้ไขปรับปรุงวิธีการดำเนินโครงการเมื่อพบว่า บกพร่อง ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ รูปแบบการจัดกิจกรรมในโครงการช่วยให้นักเรียนมีความ กระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรม 4) ผลการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับผลผลิตจากการดำเนิน โครงการ ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ย มากที่สุดคือ อยู่อย่างพอเพียง ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ชื่อสัตย์สุจริต 5) ผลการศึกษาความ คิดเห็นเกี่ยวกับผลผลิตจากการดำเนินโครงการ ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการ ในภาพรวมอยู่ใน ระดับมากที่สุด ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติตนให้มีความ รับผิดชอบในการปฏิบัติงาน ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ สามารถรับการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ นำมา ปรับและประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานหรือทำกิจกรรมอื่น

ยุรี อินทรพันธ์ (2561: บทคัดย่อ) ได้ทำการประเมินโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนนาคดีอนุสรณ์ โดยการประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินแบบซิป (CIPP Model) ผลการประเมิน พบว่า 1) บริบทของโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนนาคดี อนุสรณ์ในภาพรวมมีความสอดคล้องอยู่ในระดับมาก 2) ปัจจัยเบื้องต้นของโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนนาคดีอนุสรณ์ ในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก 3) กระบวนการของโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนนาคดีอนุสรณ์ ในภาพรวม มีความชัดเจนอยู่ในระดับมากที่สุด 4) ผลผลิตของโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนนาคดีอนุสรณ์ ในภาพรวมมีคุณภาพอยู่ในระดับมากที่สุด 5) ผู้บริหาร ครู และบุคลากร พึงพอใจต่อผลการดำเนินโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนนาคดีอนุสรณ์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และ 6) แนวทางการปฏิบัติที่ดีหรือเป็นเลิศของโครงการพัฒนา คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนนาคดีอนุสรณ์ ได้แก่ (1) การให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดี ระหว่างผู้บริหารสถานศึกษา ข้าราชการครู บุคลากรของโรงเรียนนาคดีอนุสรณ์ นักเรียน และ ผู้ปกครอง (2) ความมุ่งมั่นและตั้งใจทำงานของผู้บริหารสถานศึกษา ข้าราชการครู บุคลากรของ โรงเรียนนาคดีอนุสรณ์ นักเรียน และผู้ปกครอง (3) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการมีปฏิสัมพันธ์อันดี ระหว่างผู้บริหารสถานศึกษา ข้าราชการครู บุคลากรของโรงเรียนนาคดีอนุสรณ์ นักเรียน และ ผู้ปกครอง (4) การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการระหว่างกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนนาคดีอนุสรณ์ร่วมกับสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์มา เชื่อมโยงกัน และ (5) การจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

อุทัยวรรณ ทับทิมทองสุข (2561: 103 - 104) ได้ทำการประเมินโครงการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดนิโครธาราม ปีการศึกษา 2561 โดยใช้รูปแบบการประเมินซีบีพี (CIPP Model) ผลการประเมินพบว่า 1) ผลการประเมินโครงการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดนิโครธาราม ปีการศึกษา 2561 ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียนและผู้ปกครอง ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) ผลการประเมินด้านบริบทของโครงการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดนิโครธาราม ปีการศึกษา 2561 ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน คณะกรรมการสถานศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 3) ผลการประเมินด้านปัจจัยของโครงการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดนิโครธาราม ปีการศึกษา 2561 ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน คณะกรรมการสถานศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก 4) ผลการประเมินด้านกระบวนการของโครงการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดนิโครธาราม ปีการศึกษา 2561 ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน คณะกรรมการสถานศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก 5) ผลการประเมินด้านผลผลิตของโครงการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดนิโครธาราม ปีการศึกษา 2561 ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน และผู้ปกครองในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

นฤมล วิทยาวุฒิรัตน์ (2562: 97 - 98) ได้ทำการประเมินโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนคลองเมืองพิทยาคม เป็นการประเมินโดยใช้รูปแบบซีบีพี (CIPP Model) ผลการประเมิน พบว่า 1) การประเมินบริบทของโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนคลองเมืองพิทยาคม ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูผู้สอน และคณะกรรมการสถานศึกษา มีความคิดเห็นว่าโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนคลองเมืองพิทยาคม ภาพรวมระดับความสอดคล้องอยู่ในระดับมากที่สุด โดยภาพรวมปรากฏว่าผ่านเกณฑ์การประเมิน 2) การประเมินปัจจัยเบื้องต้นด้านความเหมาะสมและพอเพียงเกี่ยวกับวิทยากร งบประมาณ ระยะเวลา สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ ความรู้ความสามารถของคณะทำงาน การสนับสนุนของฝ่ายบริหารโรงเรียน ผู้ปกครองและบุคลากรในชุมชนแต่ละกิจกรรมย่อย พบว่า ความเหมาะสม/พอเพียง อยู่ในระดับมากทุกกิจกรรม และผ่านเกณฑ์การประเมิน 3) การประเมินกระบวนการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนคลองเมืองพิทยาคม ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูผู้สอน และคณะกรรมการสถานศึกษา เกี่ยวกับความร่วมมือของคณะทำงานและผู้เกี่ยวข้องปฏิบัติหน้าที่ ปฏิบัติงาน บบาทหน้าที่ ขั้นตอน จุดเด่น จุดด้อย การนิเทศติดตามผล และสิ่งที่ต้องแก้ไขในการดำเนินงานของโครงการในแต่ละโครงการย่อย พบว่า อยู่ในระดับมากทุกกิจกรรม และผ่านเกณฑ์การประเมิน 4) การประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการ ประกอบด้วย 4.1) พฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมากและผ่านเกณฑ์การประเมิน ยกเว้น พฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ อยู่ในระดับปานกลาง ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน 4.2) ความพึงพอใจของ ผู้บริหาร ครูผู้สอน คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน และผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน โรงเรียนคลองเมืองพิทยาคม ในภาพรวม มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

วิรัชรัฐธนา รัตน์ (2562: 70 - 72) ได้ทำการประเมินโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนบ้านตูม (นพค.15 กรป.กลางอุปถัมภ์) ผลการวิจัยพบว่า 1) การประเมินบริบทของโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนบ้านตูม (นพค. 15 กรป. กลางอุปถัมภ์) มีความสอดคล้องอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งผ่านเกณฑ์การประเมินที่ตั้งไว้ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ โครงการมีความสอดคล้องกับการแก้ปัญหาสังคมปัจจุบัน รองลงมา คือ วัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการมีความเป็นไปได้กับโครงการมีความเหมาะสมกับสภาพความต้องการของผู้เรียน ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ โครงการมีความเหมาะสมกับบทบาทและหน้าที่ของโรงเรียน 2) การประเมินปัจจัยนำเข้าของโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียน โรงเรียนบ้านตูม (นพค. 15 กรป. กลางอุปถัมภ์) มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ซึ่งผ่านเกณฑ์การประเมินที่ตั้งไว้ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การให้ความร่วมมือในการระดมความคิดและการดำเนินงานตามโครงการของบุคลากร รองลงมา ได้แก่ จำนวนบุคลากรที่ร่วมดำเนินโครงการมีความรู้ความสามารถเหมาะสมและเพียงพอ และผู้รับผิดชอบแต่ละกิจกรรมมีความมุ่งมั่นทุ่มเทเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายตามลำดับ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ งบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก 3) การประเมินกระบวนการดำเนินงานตามโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนบ้านตูม (นพค. 15 กรป. กลางอุปถัมภ์) มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ซึ่งผ่านเกณฑ์การประเมินที่ตั้งไว้ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การกำหนดบทบาทหน้าที่และผู้รับผิดชอบในการดำเนินงาน รองลงมา คือ การเตรียมความพร้อมด้านอาคารสถานที่ งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ การวิเคราะห์ และนำผลการประเมินมาพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การจัดทำกรอบแนวคิดและกำหนดจุดพัฒนาตามสภาพปัญหาและความต้องการ 4) การประเมินผลผลิตตามโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนบ้านตูม (นพค. 15 กรป. กลางอุปถัมภ์) ตามความคิดเห็นของครูและบุคลากรทางการศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองนักเรียน และนักเรียน พบว่า ผลการประเมินโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาผลการประเมินรายด้าน พบว่า มีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด 5 ด้าน เรียงลำดับจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 5 ลำดับ คือ ด้านความภูมิใจในความเป็นไทย รองลงมา คือ ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ด้านความกตัญญูกตเวที ด้านความเมตตากรุณาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละเพื่อส่วนรวม และด้านความมีวินัย ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก คือ ด้านความประหยัด และ 5) ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ครูและบุคลากรทางการศึกษาคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน นักเรียน และผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนบ้านตูม (นพค. 15 กรป. กลางอุปถัมภ์) มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ซึ่งผ่านเกณฑ์การประเมินที่ตั้งไว้

อรอุมา โตประเสริฐ (2562: 101 - 102) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายุทธยานิ เขต 2 ผลการวิจัย พบว่า แนวทางการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายุทธยานิ เขต 2 มีดังนี้ 1) ด้านการวางแผน สถานศึกษาประชุมคณะกรรมการดำเนินงานเพื่อร่วมกันกำหนดกิจกรรม

ให้หลากหลาย และจัดกิจกรรมให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงาน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง 2) ด้านการดำเนินงานตามแผน ผู้รับผิดชอบปฏิบัติงานตามปฏิทินที่กำหนดไว้ ทุกกิจกรรม ครูและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ผู้บริหารสถานศึกษาให้การสนับสนุน อำนวยความสะดวกทุกขั้นตอน 3) ด้านการติดตามตรวจสอบ สถานศึกษาจัดทำรายงานผลการประเมิน การดำเนินงานรายงานต่อหน่วยงานต้นสังกัดและเผยแพร่ให้ทุกภาคส่วนทราบ เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วน ร่วมแสดงความคิดเห็นผลดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนได้ทุกช่องทาง 4) ด้าน การปรับปรุงแก้ไข สถานศึกษาวิเคราะห์ผลการดำเนินงาน สรุปรวบรวมผลการวิเคราะห์ จัดทำเป็น ฐานข้อมูล นำไปปรับปรุง/แก้ไขการวางแผนการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน

จิระพงษ์ สุริยา (2563: 72 - 73) ได้ทำการประเมินโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนสรรพวิทยาคม โดยใช้รูปแบบการประเมิน CIPP ผลการประเมินพบว่า 1) ผล การประเมินด้านบริบทของโครงการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และผ่านเกณฑ์การประเมินที่ตั้งไว้ 2) ผลการประเมินด้านปัจจัยนำเข้าของโครงการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และผ่านเกณฑ์ การประเมินที่ตั้งไว้ 3) ผลการประเมินด้านกระบวนการของโครงการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และผ่านเกณฑ์การประเมินที่ตั้งไว้ 4) ผลการประเมินด้านผลผลิตของโครงการในด้านผลที่เกิดจาก การดำเนินงานตามโครงการ คือ พฤติกรรมการมีคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน และความพึงพอใจ ที่มีต่อโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และผ่านเกณฑ์ การประเมินทุกด้าน การดำเนินโครงการบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการตามที่ตั้งไว้

ชูชาติ แปลงล้วน (2563: 379 - 380) ได้ทำการประเมินโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 4 เป็นการประเมินโดยใช้ CIPP Model ผลการวิจัยพบว่า 1) ด้านสภาวะแวดล้อม ในภาพรวม และรายด้านมีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนด ได้แก่ ด้าน ความสอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด ด้านความต้องการจำเป็น และด้านความสอดคล้อง กับวัตถุประสงค์ของโครงการ 2) ด้านปัจจัยนำเข้า ในภาพรวมมีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนด ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านบุคลากร ด้านแหล่งเรียนรู้ ด้านบริหารจัดการ ด้านสื่อ วัสดุอุปกรณ์ และด้านงบประมาณ 3) ด้านกระบวนการ ในภาพรวม และรายด้านมีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนด ได้แก่ ด้าน การปรับปรุงแก้ไข (Act) ด้านการดำเนินงาน (Do) ด้านการตรวจสอบติดตาม (Check) และด้าน การวางแผน (Plan) 4) ด้านผลผลิตในภาพรวมมีผลการประเมินผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนด ดังนี้ 4.1) ผลการประเมินตามมาตรฐานโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านโรงเรียน ด้าน ผู้บริหาร ด้านครู และด้านนักเรียน มีคุณภาพอยู่ในระดับดีเยี่ยม 4.2) พฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรม นักเรียนอยู่ในระดับดีมาก และ 4.3) ความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

พระมหาธศรี อินธิสิทธิ์ (ตึกขปญญ) (2563: 185 - 188) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การบริหารโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ต้นแบบ: กรณีศึกษาโรงเรียนในจังหวัดสกลนคร ผลการวิจัย พบว่า 1) บทเรียนการบริหารโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ต้นแบบ กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านกลาง นาคี มี 6 บทเรียนที่ทำให้การดำเนินงานบรรลุผลสำเร็จ ประกอบด้วย 1.1) การรับรู้และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน 1.2) การบูรณาการคุณธรรมกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียนและ

กิจกรรมเสริมหลักสูตรในโรงเรียน 1.3) นักเรียนทำได้ตามศักยภาพของตนเอง 1.4) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และถอดบทเรียน 1.5) การพัฒนาครูและนักเรียนแกนนำ 1.6) การนิเทศติดตาม ประเมินผล และใช้ 4 กลยุทธ์ในการดำเนินงาน ประกอบด้วย (1) กลยุทธ์การพัฒนาครูและบุคลากร (2) กลยุทธ์การพัฒนานักเรียน (3) กลยุทธ์การพัฒนาสิ่งแวดล้อม (4) กลยุทธ์การมีส่วนร่วม 2) ประสิทธิภาพที่เกิดขึ้นจากการเป็นโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ต้นแบบ กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านกลางนาเดื่อต่อโรงเรียนและชุมชนบ้านกลางนาเดื่อ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และพิจารณาจากประสิทธิผลที่เกิดขึ้นใน 2 ด้าน คือ 2.1) ประสิทธิภาพต่อโรงเรียนมี 2 ภาคส่วน คือ ประสิทธิภาพต่อนักเรียน ประกอบด้วย (1) นักเรียนมีความตระหนักรู้และให้ความร่วมมือในการรักษาความสะอาดมากขึ้น (2) มีความรับผิดชอบต่อน้ำที่ของตนเองมากขึ้น (3) มีระเบียบวินัยมากขึ้น (4) มีสัมมาคารวะต่อผู้อาวุโสมากขึ้น (5) มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีมากขึ้น (6) มีจิตอาสาช่วยงานโรงเรียนและชุมชนมากขึ้น และ (7) เป็นแบบอย่างที่ดีได้รับการยกย่อง สำหรับประสิทธิภาพต่อโรงเรียน ประกอบด้วย (1) ได้รับการประเมินเป็นโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ระดับ 3 ดาว (2) ได้รับคัดเลือกเป็นหน่วยขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรมต้นแบบ (3) ผู้บริหารโรงเรียนบ้านกลางนาเดื่อ ครู และนักเรียนมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ได้รับเกียรติบัตรดีเด่นในหลาย ๆ ด้าน จากองค์กรในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและในระดับประเทศ (4) ได้แนวปฏิบัติที่ดีในการดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จ (5) ได้ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ และ (6) ผู้บริหาร ครู นักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นมากกว่าก่อนการเข้าร่วมโครงการร้อยละ 90 2.2) ประสิทธิภาพต่อชุมชน แยกเป็น 2 ภาคส่วน ประกอบด้วย ประสิทธิภาพต่อครอบครัว/ผู้ปกครอง มีดังนี้ (1) มีความรับผิดชอบมากขึ้น (2) มีวินัยมากขึ้น (3) มีจิตอาสามากขึ้น (4) มีความอ่อนน้อมถ่อมตน (5) เกิดความอบอุ่นในครอบครัว (6) เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้อื่น และ (7) ผู้ปกครองมีความพึงพอใจมากกว่าร้อยละ 80 สำหรับประสิทธิภาพต่อชุมชนบ้านกลางนาเดื่อ ประกอบด้วย (1) เยาวชนมีความประพฤติเรียบร้อย (2) ชุมชนเกิดความสงบสุข (3) กลุ่มเยาวชนช่วยเหลืองานในชุมชน (4) มีจิตอาสาทำงานเพื่อสังคม และ (5) ผู้อาวุโสในชุมชนประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Lake (2001: 125 - 129) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการสอนคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่เด็กในระดับประถมศึกษา พบว่า ครูผู้สอนควรจะใช้หลากหลายวิธีผสมผสานกัน และที่สำคัญคือควรประสานศิลปะด้านภาษากับการสอนคุณธรรมและจริยธรรม โดยเชื่อมโยงระหว่างเรื่องราวต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นนิทาน สุภาษิต เหตุการณ์ที่ประสบในชีวิตประจำวัน การสอนคุณธรรมและจริยธรรมเปิดโอกาสและสนับสนุนให้เด็กเป็นผู้เล่าเรื่องราวต่าง ๆ พร้อมทั้งแสดงความคิด ความรู้สึกเกี่ยวกับเรื่องราวนั้น ๆ หรือจัดประสบการณ์ให้เด็กได้พัฒนาทั้งด้านภาษาทั้งในเรื่องการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนกับคุณธรรมและจริยธรรม โดยครูและเด็กอาจจะเป็นผู้นำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ แต่ต้องเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็น ความรู้สึก เกี่ยวกับเรื่องราวนั้น ๆ ให้เด็กได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน ได้มีประสบการณ์ตรง ได้เรียนรู้ที่จะประพฤติปฏิบัติตน และพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมให้เกิดขึ้น ตลอดทั้งให้การเสริมแรงแก่พฤติกรรมที่พึงประสงค์ไม่ว่าจะเป็นศักยภาพด้านภาษา หรือคุณธรรมและจริยธรรมที่พัฒนาขึ้น

Cranley (2003: 1531-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการปฏิบัติในด้านคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษาในชุมชนเมืองของประเทศไทย การประพฤติปฏิบัติทางด้าน จริยธรรมของนักเรียน ประกอบด้วย มาตรการที่โรงเรียนใช้ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมของ นักเรียน โดยการนำเอาจริยธรรมบูรณาการเข้ากับวิชาอื่น และมาตรการเหล่านี้จะเกิดผลอย่างไร โดยกำหนดกรอบความคิดไว้ 6 ด้าน คือ 1) การสอนจริยธรรมเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร 2) การสอน จริยธรรมในหลักสูตรปกติ 3) การสอนจริยธรรมโดยใช้สถานการณ์ทางประเพณี 4) การสอนจริยธรรม โดยใช้กิจกรรมการสอนอย่างต่อเนื่อง 5) การสอนจริยธรรมโดยกำหนดระเบียบและกฎของห้องเรียน 6) การสอนจริยธรรมโดยดำเนินตามนโยบายและระเบียบของทางราชการ ผลการศึกษา พบว่า การจัดการศึกษาด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยผู้บริหารและครูเน้นการปลูกฝังความดีงามที่ยึดตามหลัก พระพุทธศาสนา โดยเน้นการควบคุมดูแลนักเรียน การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างให้กับคนอื่นได้ โดยวิธีการให้นักเรียนได้เรียนรู้โดยการปฏิบัติ แม้ว่าจะไม่ได้กำหนดไว้ในหลักสูตร สิ่งที่ต้องปฏิบัติ ต่อกัน การให้เกียรติผู้อื่นเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ และได้ค้นพบว่า การจัดการเรียนการสอนจริยศึกษา ควรบูรณาการคุณภาพในการจัดการเรียนการสอนจะช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ และ ปฏิบัติได้ ผู้บริหารและครูนอกจากจะอบรมสั่งสอน ควรเป็นแบบอย่างที่ดี การฝึกอบรมควรกระทำอย่าง ต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความยั่งยืน อย่างไรก็ตามแม้ว่านักเรียนส่วนใหญ่มีพฤติกรรมที่เหมาะสม ตลอดเวลา แต่ก็มีนักเรียนส่วนน้อยที่ต่อต้านในด้านการไม่ยอมเรียน

Willems, Denessen, Hermans & Vermeer (2012: 1 - 17) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ บุคลากรที่เป็นตัวอย่างในด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในสถานศึกษาที่ทำหน้าที่เป็นตัวอย่าง พลเมืองที่มีคุณธรรมในห้องเรียน ซึ่งพบว่าการเป็นแบบอย่างของครูในด้านคุณธรรมเป็นสิ่งสำคัญต่อ การพัฒนาของนักเรียน ดังนั้นครูจึงเป็นผู้ที่ทรงคุณธรรมในการช่วยให้นักเรียนเป็นพลเมืองที่ดี การเป็นต้นแบบที่ประสบความสำเร็จได้นั้นต้องมีองค์ประกอบ 4 ประการ เหล่านี้คือ 1) ครูต้องแสดง พฤติกรรมที่ดีงามในห้องเรียน 2) นักเรียนต้องเห็นพฤติกรรมแบบนี้ 3) นักเรียนต้องยอมรับว่า พฤติกรรมแบบนี้เป็นคุณธรรมที่ดี และ 4) นักเรียนต้องยึดหลักคุณธรรมไว้

Nurlaela Sari (2013: 154) ได้ศึกษาความสำคัญเกี่ยวกับการสอนคุณธรรมจริยธรรม นักเรียนเป็นการลดความเสื่อมโทรมทางศีลธรรม ซึ่งการศึกษาเป็นวิธีที่ดีที่สุดผ่านการสร้างอุปนิสัย ซึ่งการจัดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูและนักเรียน โดยการบูรณาการรูปแบบการศึกษา เชิงจริยธรรม ผ่านการสร้างอุปนิสัย 5 ขั้นตอน คือ 1) สภาพสนับสนุนทางจริยธรรม 2) ทักษะด้าน คุณธรรม 3) การฝึกปฏิบัติ 4) การควบคุมตนเอง 5) การพัฒนาแนวคิด

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่กล่าวไว้ข้างต้นนั้น สรุปได้ว่า คุณธรรมจริยธรรม มีความสำคัญอย่างยิ่งและเป็นค่านิยมพื้นฐานสำหรับการยึดถือและประพฤติปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันของสังคม ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ต้องสร้างให้เกิดขึ้นกับตัวนักเรียน การดำเนินการพัฒนาและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนให้ประสบความสำเร็จ ต้องอาศัยความร่วมมือกันทั้งผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง ชุมชน ร่วมกันหาแนวทางในการพัฒนานักเรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งจะต้องพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และจะต้องดำเนินการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งการจัดประสบการณ์ การฝึกอบรมให้นักเรียน และบูรณาการผ่านการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน ตลอดจนการเป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้นักเรียนได้เติบโตเป็นคนดี คนเก่ง และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

จะเห็นได้ว่าการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนอนุบาลห้วยทับทัน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้นักเรียนมีคุณธรรมเพื่อการพัฒนาตน คุณธรรมเพื่อการพัฒนาการทำงาน และคุณธรรมเพื่อการพัฒนาการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยการจัดกิจกรรม 11 กิจกรรม ซึ่งผู้ประเมินได้นำหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และแนวทางการประเมินโครงการดังกล่าวมาใช้สำหรับประเมินโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. โรงเรียนอนุบาลห้วยทับทัน โดยประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินซิปป (CIPP Model) ของสตีเฟลปิม เนื่องจากเป็นรูปแบบการประเมินมีระบบแบบแผนชัดเจน มีกระบวนการรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้สารสนเทศที่สมบูรณ์ และนำไปใช้ในการตัดสินใจคุณภาพและประสิทธิผลของโครงการ เพื่อให้มีการดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน